

De el Coll de la Comp^a de B^a de Granada. &
R. 2875

היהי

ENCHIRIDION,

S E U

MANUALE HEBRAICUM

Ad usum Regii Seminarii Matritensis

IN DVAS PARTES DISTRIBUTUM

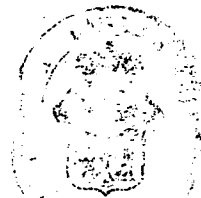
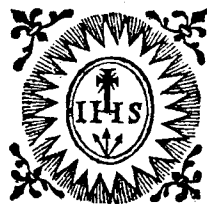
Quarum altera Grammaticam cum aliquot
Dissertationibus continet; altera
utrumque Lexicum, Hebraicum,
& Latinum.

AUCTORE

P. DIDACO DE QUADROS

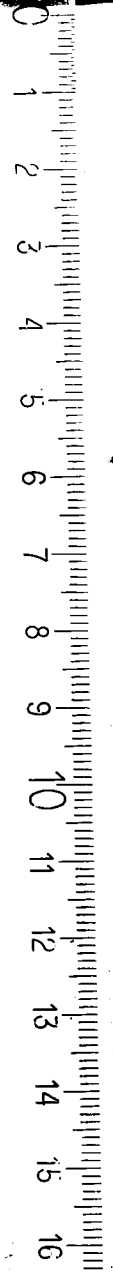
SOCIETATIS JESU

*Matritensi, olim Philosophiæ, & Theologiæ
Professore Primario; nunc in Imperiali
Collegio Matritensi SS. Bibliorum,
& Linguae Hebraicæ
Professore.*

ROMÆ, Typis Antonii de Rubéis in via Seminarii Rom.
propè Rotundam. MDCCXXXIII.

SUPERIORVM PERMISSV.

De cl. Coll. de la Comp^a de B^{da} de Granada. E.
R. 2875

היהי

ENCHIRIDION,

S E U

MANUALE HEBRAICUM

Ad usum Regii Seminarii Matritensis

IN DVAS PARTES DISTRIBUTUM

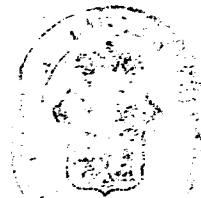
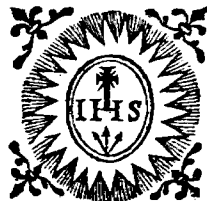
Quarum altera Grammaticam cum aliquot
Dissertationibus continet; altera
utrumque Lexicum, Hebræum,
& Latinum.

AUCTORE

P. DIDACO DE QUADROS

SOCIETATIS JESU

Matritensi, olim Philosophiæ, & Theologiæ
Professore Primario; nunc in Imperiali
Collegio Matritensi SS. Bibliorum,
& Linguae Hebraicæ
Professore.

ROMÆ, Typis Antonii de Rubeis in via Seminarii Rom.
propè Rotundam. MDCCXXXIII.

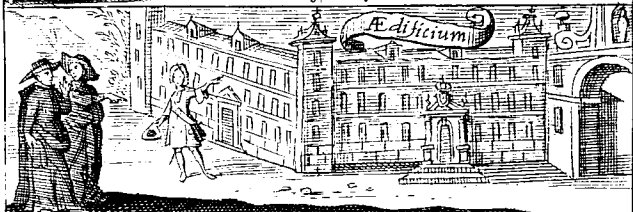
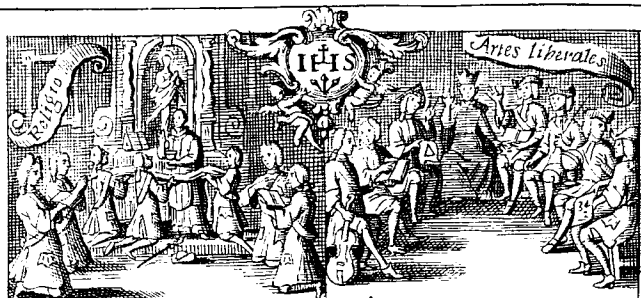
SVPERIORVM PERMISSV.

Regio, Clarissimoque Matritensi
JUVENTUTIS
HISPANICÆ
 SEMINARIO.

DIDACUS DE QUADROS
 FELICITATEM.

*Um ego ille sum, Nobilissima mihi, atque
 prædilecta Furventus; qui sex abhinc an-
 nis, forte faustissima, ore simul, et calamo
 Cœtus vestri natalitia præclara toti Or-
 bi terrarum edixerim, in literisque vestris*

Seminarium Regium

Matritense

(Deo dante) lapidem jecerim angularem; nequeo ad vos non venire ad delicias undique meas, dum video vestram illustrem propaginem, & feliciter insitam, & tam gloriosam adolevisse. Cumque rursus ille ipse sim ego, qui in prima vestra erectione, præter Biblicas Literas, Hæbraicas quoque in Domo vestra jussus sim explanare; facile est intelligere, iisdem ipsis hoc opus fore meritò nuncupandum in typis, quibus ab exordio destinatum est. Propterea existimo, Juvenes florentissimi, non posse vos, pro vestra humanitate, non suscipere ex me munusculum bocce, quod vobis, tum meus amor, tum mea officiositas peperere. Quod si vos ipsi, ut confido, benigne excipere non dedignamini, illicò grande est: atque mei erga vos amoris magnitudinem cumulatissimè testabitur. Porro ipse non poteram deesse huic officio meo, quo simul & vos dulcè salutare, & plurimum demereri studerem: simulque & Comprofessores olim benignè complecti, & Rectorem vestrum, Mā-

gistrum in Philosophicis quondam meum, summo opere revereri. Quippe, ut inquit Horatius, Si malè rem gerere infani est; contrà, benè, fani: non enim facile poteram, in adeo clarum utrumque hominum genus officii mei partes dedidicisse. Fateor, certè nimis vetusta sunt, quæ decrevi tenerrimis flosculis consecranda; sed præterquamquod æquum est, ut nova, & vetera Christiano apothegmate consocientur; perspicuum etiam est, per vetusta non vetustioribus renovari; sed & insuper nemo inficiabitur, in literis quidquid elementario more pergit, vestrum esse futurum: neque mei esse unquam potuit alienas areolas carpere, sed ex hortulo ipso meo, vobis hunc manipulum religare.

Quod quidem eò præsto libentiùs, atque jucundiùs; quo intueor in isto celeberrimo Seminario progressus mirificos, & totius Regni columina multùm præclara, ut meritò dixerit Orator ille, hujuscemodi Seminaria esse bonorum omnium.

femina, castra Dei, renovationem mundi, & reipublicæ fundamenta; eorundemque prænobiles Itali Posservinus, et Pignatellius præcones excelsi fuerint. Quare cum Parmense Seminarium, in quo pietate, armis, & litteris tricolorem Iridem Ranutius primus delineavit, admodum floret; noster Ricciolus grande opus suum Chronologicum ejusdem Convictoribus dedicavit. Non secus ego sponte, & volupè ad vos confugio, ex quibus jam cerno toti Hispaniæ tantum gaudii, quantum admirationis multiplicis emanasse. Manipulatum crescitis, Nobilissimi, pretiosusque numerus ita certatim amplificatus est, ut nedum unam domum præ angustiis brevè reliquerit; sed & quam occupat, cogat hinc inde parietibus dimoveri: insuperque Museum amplissimum struxerit sibi jam jam occupandum. Philosophica certamina inardescunt, Literæ humaniores flagrantissime discutuntur, Juridica & Mathematica instillantur, Ars gladiatoria, musica, &

quæ pedes ad choreas instruit, multo plausu conspicitur. Sed omnia condit pietas, morigeræque Furventutis celsa institutio, quæ bene imbuti alumni qui prodeunt, Civitates complent odore, & fama Societati Nostræ longè gratissimis. Hic, dum vident Civium filios domum redire, quasi Senatoria gravitate compositos; filios quique suos certatim ad eandem aurifodinam excolendam remittunt. Hic item dum vident alios in Curia omnibus urbanitatis & officii numeris absolutos; domum vestram jucundissime visitant, eaque gloriantur. Alibi, videlicet Salmanticiæ, & Compluti aliqui majores cooptantur in Togas. Denique mari etiam alumni vestri, nobilissimi Equites Melitenses, Mauros, magnis animis insectantur, & forti dextera subigunt.

Propter quæ omnia, quæ tam alacri animo recensero, planum esse jam poterit, quanto cum fœnore meum bocce opusculum vobis metipsis nuncupare decreverim. Sive enim quis ambiat splendorem; unde

IMPRIMATUR,

Si videbitur Reverendis. P. Mag. Sac. Pal. Apostolici .

N. Baccarius Episc. Bojan. Vicesgerens .

Librum perlegi, cui titulus -- *Enchiridion*,
sive Manuale Hebraicum &c. per R. P. Didacum de Quadros Soc. Jesu SS. Bibl. & Linguae Sanctae Professore in Imperiali Collegio Matritensi compositum, multo ingenio, studio, & peritiâ elaboratum, eundemque multa laude dignum, tum quod ad Observationes, ad Notationes, ad Regulas, tum in enucleandis difficultatibus, quae occurrere solent in exercitatione legendi, tum in explicandis Abbreviaturis, quae passim apud Rabbinos Authores reperiuntur. Ideo cum alioquin nihil legerim, quod sit contra bonos mores, & Catholicae Religionis splendorem, salvo tamen semper meliori Judicio, Typis edere non dubitarem. Romae 16. Novembris 1732.

Ego Bartholomaeus Gajus Philos. & S. T. D. & in Archigymnasio Rom. Linguae Sanctae Professor.

IMPRIMATUR.

Fr. Jo. Benedictus Zuanelli Ord. Praed. Sac. Pal. Apostol. Magister .

P. GA.

P. GASPARIS ALVAREZ S. J.

Repetitoris Theologi Matritensis
Imperialis Collegii, & Authoris
Discipuli .

EPIGRAMMA HEBRAICUM.

פְּסוּק

יְהִל מִזְמוֹרֵי מְנַלָּה זֶן לְמָה

הֲלֹא תִמְדִּינֶתָּר יִשָּׂה לָהּ תוֹרָתָהּ:

מְנַלָּה בֵּן תְּהַמּוּל תְּהִלּוֹת חֶסֶד

יִשׁוּ לוֹ מְשִׁירִים אֲשֶׁר יִתֵּן שִׁפְרֵ:

Idest

*Tanti decurrant libri mea carmina laudes:
Cur? Cum laus melior sit liber ipse sibi?*

*Ergo sua ipse liber merito praemia solus,
Qui se laudando par queit esse, canat.*

P. GA.

D. D.

D. D. FRANCISCI BARBAN

Olim Theologi Alumni in Sacro Monte
Granatenfi, & in Scholis Matri-
tensibus S. J. Authoris
Discipuli.

EPIGRAMMA HEBRAICUM.

פְּסוּק

הַלּוֹם יְהוֹי כָּל-שִׁבְקוֹשׁ
יְדֵי הַדְּבָרִים יֵשׁ וְקוֹשׁ:

Idest

*Hinc quid plura petis? Locuples hæc Pagina clamat:
Omnia suppedito: nam mihi longa manus.*

D. D. JOACHIMI URZUTIALDE,
ET LIZONDO

Collegæ Trilinguis Salmanticensis, & pro
Cathedris Philosophicis, atque He-
braica Certatoris: itemque in
Scholis Matritensibus Au-
thoris Discipuli.

EPIGRAMMA HEBRAICUM.

פְּסוּק

מְלַמֵּד מְאֹד טוֹב אֲשֶׁר אַתְּ כָּלִיל עִם כְּתָבִים
מְאַלֵּף הַמֵּיכָל בְּשִׂיאוֹ לְהַלֵּל בְּשִׁירִים:
וְעַן הַגִּבּוֹר הַהֵלֹת לְךָ יֵשׁ בֵּיתֶךָ
וְגַדֵּל מְרוֹם זֶה יְהוֹי אִמּוֹנָה לִי בְּכַהֵר:

Idest

*Scripta dedit mundo præcellens iste Magister:
Quis, quæso, cumulet laudibus ora satis?*

*Ast dum sublimis volitat; repeto ipse libenter:
Tollas inorbe caput; sitque corona mea.*

PROLOGUS

ad Lectorem.

Rationi consentaneum, Lector amice, procul dubio fore censebis, quod post nonnulla volumina, in quibus, & dissertationes Biblicas dedimus, & de concertatione scholasticâ nonnihil prolusimus; reddamus modò tibi rationem, quare, hujusmodi lucubrationibus interruptis, ad Hebraica elementa calamus noster tandem convertatur, atque declinet. Verùm, cum cujusque Religiosi Professoris manus non regatur nisi obedientiâ; & hæc in eo cujuslibet suscepti sui laboris plena sit satisfactio, hanc statim accipito, unde, quæ occurrerint condonatione digna benigne dissimulare non dedignaberis. Porrò cum Linguae Hebraicæ notio, & peritia nedum exulet; sed etiam in se horrorem non modicum concitârit, sive ex insito Christianorum stomacho in Judæos, sive ex re ipsa verè arduâ, & spinosâ, sive ex desuetudine, & imperitiâ Hebræorum etiam, in quibus penè mortua est, sive ex inconstantia, & lubricitate
api-

apicum, quibus inhæret; ad hanc eruditionem in Academiis, & Scholis publicis, ex decretis sanctissimis retinendam, assumuntur aliquando homines, qui ea in relicto sint monoculi; non sint profus cæci. Inter hos ego in his Scholis Generalibus Matritensibus licet indignus delectus fui, ut simul cum prælectione Biblica hujus Linguae institutiones aliquas concinnarem. Cumque ad me Sanctæ Linguae amore perducti nonnulli in facultatibus majoribus jam versati, imò & unus vel alter Doctoratû insignitus accurissent; capi, meliori quò poteram, modò, hæc studiola confovere, & eos, quos videbam hujus rei affectu teneri, non terrire; sed inescare potius lectitando, & scriptitando, quousque peregrinis characteribus non insuaviter assuescerent.

Post hæc vero ecqua foret Grammatica capeffenda, & explicanda, fuit non modica difficultas oborta: tum propter earundem Grammaticarum diversitatem; tum propter penuriam; unde fiebat, ne possent singuli discipuli singula habere exemplaria, vel, si de aliquâ possent, ea quidem commodior esse non videbatur. Quo circa in id incubui, ut primo anno Grammaticellam, de aliis aptarem ipse, & scriberem, quam ipsi,

ipsi, calamo exceptam, postea condiscerent, viva voce Magistri non destituti; in qua proinde ea pressius attingerentur, quæ & minus territarent; & penetralia Idiomatis fatis nihilominus aperirent. De quibus tamen rursus alia operositas creabatur, ut nimirum Grammaticam sibi quisque vel exciperet ore dictante, vel de alio exemplari transcriberet. Quod præter ea, quæ perpetuò secum menda solet ferre transcriptio; peregrini hic characteris, & punctuationis causâ vix patiebatur emendatum aliquid resultare, etiam exantlato labore. Quapropter id unum fore reliquum videbatur, ut meo muneri satisfacerem, quòd, videlicet Grammaticella nostra typis evulgaretur, si id ejus merita non recusarent. At nedum illa, (cùm demerita potius essent) fortissimè recusabant; verùm etiam typi deerant. Qui tamen, cùm alibi quæri possent; ibi jam solum hærebat aqua: num videlicet ejusmodi opella foret, quæ posset dignè coram cæteris gentibus volitare? Præsertim cùm me metipsum ipse non nesciam: qui quidem, ne hac in re de audacia, & imperitia jure sim postulatus, ea fateor ingenue, quibus ad hoc opusculum evulgandum sum animatus, in quibus co-

ram

ram exteris modestiæ consulam; ne in campum prodeam sine præludiis; & simul nostratibus hominibus satisfaciam: quippe, qui non rarò judicant, nusquam inveniri apud nostros, qui sciat Hebraice, benè verò qui affirmet; ac se peritum jactet & asseveret.

Quapropter ut hoc vitium illicò à me depellam, pronuntio ingenuus, quòd mediocris plane homo ipse sum in hoc genere, quod si per triginta retro annos, à quibus incepti id jugiter excoluissem, non per facultates majores Philosophicas & Theologicas largiter exspatiatur; potuissem fortè modò loqui valentius. Sed tamen ne tenuitas nostra pateat contemptui; cuncta tentavi, quibus possem de me periculum facere: num in re istiusmodi penitus cæcutirent? Igitur triginta abhinc annis Theologus scholaris cùm essem, sacræque doctrinæ præcupidus, proprio Marte Alphabetam exarabam, & Grammaticas evolvebam, quousque Præceptorem nactus Matrivi difficiliora loca concendi, & ad interiora idiomatis penetravi. Unde, inescatus ipse cæpi me metipsum undelibet pertentare. Lustravi ergo hætenus prout licuit Grammaticas celebriores veteres, & modernas, nempe Zamorensem, Cantape-

b
tren-

trensem, Georgium Maix; Arias Montanum. Blancutium, Castillum, Quinquarbo-
reum, Bustorfium. Dissertationes Te-
rentianas, Tabulas Lugdunenses, Cardina-
lem Bellarminum, Sglauterium, & Airol-
cum, Mons. Masclesium, Gilbertum Gene-
brardum, ut eos libatim tractando profice-
rem, & ditescerem, præsertim evolvendo
etiam Lexica, scilicet, Fosterum, Pagni-
num, Buxstorfium, David de Pomis, The-
bet Noach, sive Arcam Noe Jullium Bar-
tholocium in Bibliotheca, & Valentinum
Schilderum in Lexico Pentaglotto, ut mi-
hi pro aliqua interpretatione præsens darent
auxilium. Quod quidem non semel re ipsa
præstitere.

Jam ergo de idæa hujus opellulæ & stru-
ctura hæc accipe. In primis duas Disserta-
tiones prooëmiales præmitto alteram apolo-
geticam cum Mons. Mascles de lectione He-
braicâ sine punctis, in qua sententia nostra
fulcitur; & contraria infirmatur. Alteram
vero de moderato usu punctorum, quam
methodô scholasticâ diductam profero instar
lectionis certatorix, qua hujus linguæ ca-
thedra in Academiis fundata peti possit; nisi
forte aptius quoque has cum aliis dissertatio-
nibus jungam. Deinde Grammaticam tra-
do,

do, nedum amputatis iis, quæ obscuriora
& rariora sunt, sed etiam præter Paradigma
verbi perfecti, & Pronominum, aliis omif-
sis; tum ut spectra hæc terrificâ præcidan-
tur; tum ut discipuli de regulis nudè acce-
ptis sub directione Magistri Paradigmata de-
fectiva & quiescentia sibi elaborent; quo
aptius hæreant: Solent enim in hac re esse
discipuli, qui potius mente, quàm memo-
ria reguntur. Absoluta ergo Grammaticâ
cum breviscula syntaxi, & Poeticâ, binas
Grammaticas breves itidem exercitationes
adjicio, ut Thema cum punctis, vel sine illis
doceatur ad leges trahi, & investigari: &
pro exercitatione majori homiliam quandam
Hebraico latinam repono viri nostri pereru-
diti P. Jacobi Maria Airoli, ut etiam extra
Biblica exercitatio aliqua reperiat. Cum-
que Tyrones jam progredientes soleant non
habere ad manus aliquid nude Hebraicum,
sine versione, in quo enucleando ipsi pro-
prio Marte desudent, ut alia similiter in-
terpretari consuescant; Idcirco unum, vel
alterum folium pure Hebraicum adjungetur.
Atque ea, quæ ad Grammaticam pertinent
sicuti incepimus duplici dissertatiuncula co-
ronabimus. Altera erit, in qua nonnulla
non incuriosa incipientibus enodentur: al-

tera vero in qua de legendo Hebraice sine punctis nonnullæ regulæ colligantur : unde & oportebit adjungere saltem unam paginam caractere quadrato .

Post hæc omnia in subsidium Juvenum addiscentium Lexicon Hebraico latinum sub eodem volumine compegimus , nudis significatis per collumellas , & parallela subjectis , ut commodo usui esse possint , & memoriæ facilius adherescant . Ad quod cum , Deo dante , de latinis vocibus etiam Lexicum latino - Hebraicum elaborare potuimus , præstamus perlibenter : ut nimirum rebus ita dispositis , quisquis Hebraice scire percipiat , hoc solo volumine contentus fiat . In quo si aliquandiu & accurate se exerceat ; non dubito , quin Hebraicè penitus sit evasurus . Ita tibi contingat Lector Benevole , & quidquid in hac lingua profeceris ; tum pro scriptura elucidanda ; tum pro Hebræis ad Christum trahendis diligenter impendere , ne detrectaveris Vale ,

I N D E X

Eorum , quæ in hoc opere continentur .

Dissertatio Prima Proæmialis Apologetica . pag. 1.

Sect. I. §. I. Exponitur nova methodus legendi Hebraica sine punctis , & taxatur . 2.

§. II. Epistola P. Didaci de Quadros Societatis Jesu Professoris Complutensis ad viros Præfectos Diario Trevortiano super projecto lectionis Hebraicæ sine punctis . 4.

§. III. Proponitur Isagoge Gilberti Genebrardi ad legendum Hebraice sine punctis . 9.

Sect. II. §. I. Traditur , ac diluitur Responsio Mons. Mascles ad litteras præcedentes . 21.

§. II. Argumenta cætera breviter percurruntur . 42.

Dissertatio secunda Proæmialis Scholastico-Hebræa . 47.

Prælectio in re Hebraica pro petitione cathedræ Linguae Sanctæ . ibi.

GRAM-

GRAMMATICA HEBRAICA.

Cap. I.	D E figura, nomine, & vi litterarum.	73.
Cap. II.	De Vocalibus.	76.
Cap. III.	De ratione legendi & scribendi.	81.
Cap. IV.	De Nomine, & Pronomine.	85.
Cap. V.	De mutatione punctorum.	93.
Cap. VI.	De verbo Perfecto.	98.
Cap. VII.	De verbo imperfecto.	108.
Cap. VIII.	De suffixis verborum & Adverbiorum, ac de litteris Paragogicis.	119.
Cap. IX.	De investigatione thematis.	123.
Cap. X.	De Syntaxi.	134.
Cap. XI.	De Figurata Constructione Rhetorica, & Poesi.	148.
Cap. XII.	Exercitatio Grammatica cum punctis, & sine punctis pro prima via exercitationis.	153.
	Pro secunda via exercitationis. Tractus homiliae latine habitae a SS. P. D. N. Clem. XI. die Paschatis Resurrectionis anni 1707. & Hebraice redditae per P. Jacobum Maria Ayrolum Soc. Jesu.	178.
	Pro tertia via exercitationis apponitur nudus textus Hebraicus alicujus partis tam novi,	

	novi, quam veteris testamenti.	83.
	Dissertatio Prima Philologico-Hebraea de lectione Hebraica, & Rabbinica sine punctis.	193.
Sect. I.	De regulis praesertim, quae lectioni sine punctis poterunt suffragari.	194.
Sect. II.	Rasce Theboth. Seu compendiosa Hebraica per capita litterarum.	207.
Sect. III.	De iis quae specialius ad intelligentiam & lectionem Rabbinicam sunt observanda.	216.
§. I.	De Rabbinica lectione & usu quoad verba.	217.
§. II.	De Nominum formatione & notione.	222.
§. III.	De reliqua Grammaticae Rabbinicae Anomalia.	226.
§. IV.	De compositione & indicatione quarundam litterarum, breviaturis, orthographia, & numerandi, ac temporis computandi ratione.	228.
§. V.	Concluditur Dissertatio superior.	236.
	Dissertatio secunda Didascalico-Hebraea.	239.
§. I.	De aeternitate, & observatione sacri textus Hebraici.	240.
§. II.	De Litteris, quae notabili figura,	ac

DISSERTATIO PRIMA

Prooemialis Apologetica,

PROLOGUS.

ac situ reperiri solent in textu, & de Accentibus. 254.

§. III. *De Hebraica elucidatione per alios libros praestita.* 263.

Index librorum Rabbincorum ex Gilberto Genebrardo. 269.

Lexicom Hebreo Latinum Manuale & simplex. Pars secunda. 3.

Lexicom Latino Hebraicum, item Manuale pro facilitate discipulorum. 255.

Um Scriptura Hebraica, five cum punctis, seu sine illis inveniri consuescat; jamdiu operosum est, investigare, quomodo legi debeant scripta Hebraica, sine punctis, quæ, cum loco vocalium suffecta fuerint: ægrè admodum absque illis poterimus verba proferre. Cumque à veteri pronuntiatione desperandum jam esse pronuntiet Dom. Masclef. Canonicus Ambianensis; projectum edidit per Europam, in quo firmos legendi Canones apparabat, & proponebat. Quod cum legissem, nonnulla per litteras ei significavi, quæ difficulta esse mihi videbantur. Itaque Dissertationem hanc duplici Sectione partitus, in prima summam Methodi Ambianensis aperiam; eique meas litteras, prout Authori scriptæ sunt, adnectam. In secunda verò Sectione, cum Author ipse auditis objectionibus

A
nibus

nibus diversorum, anno 1706. Grammaticam suam Prolegomenis quibusdam galeatam ediderit, & nostris objectiunculis responsa paraverit; hæc inibi attingam, & ulterius brevi calamo aperiā, quam propter ipsa ea, quæ tali methodo inest, non excidat difficultas.

SECTIO PRIMA.

Exponitur nova Methodus legendi Hebraica sine punctis; & taxatur.

§. I.

1. **P**orro nova methodus insinuata explicatū paucissimis expeditur. In primis ergo de toto Alphabeto Hebraico has sex litteras dicit esse vocales, scilicet. א, ה, ו, ח, י, יו, & cæteras sexdecim consonantes. Cumque plures dictiones Hebrææ reperiantur sine aliqua ex prædictis vocalibus, quibus proferri possit; aliqua proinde vocalis supplenda est: pro quo supplemento hæc subjungit. 1. Unamquamque litteram consonantem fungi suo nomine artificiali, quo vocantur v.g. *Beth, Ghimel, Daleth &c.* Unamquamque litteram habere suam vocalem auxiliarem, & esse illam, quæ prior est

in

in tali nomine artificiali v. g. in *Daleth*, א, in *Ghimel*, י, in *Beth*, e, & sic de cæteris. 3. Quod quotiescunque una consonans immediate sequitur alteram consonantem sine mediatione alicujus de sex vocalibus relatis, debet suppleri in eadem voce inter utramque aliqua vocalis auxiliaris; & quidem hæc esse debet illa, quæ est auxiliaris consonantis prioris v. g. in hac voce כל debet legi *Chal*; & in hac מלך legendum est *Melach*; & in hac voce גרלים legendum est *Ghidalim*.

2. Restat vero aperire, quam vim, & sonum tribuat hic Author singulis vocalibus, quas ipse recenset. Itaque א Hebræa valet A breve. ה valet E breve, ut Epsylon Græcorum, & interdum A etiam breve. ו quasi medium inter O, & V valet pro utroque. י quasi medium inter E, & I, pro utroque etiam valet. ח valet E longum, sicut Eta Græcorum, & interdum A etiam longum, y Similiter valet E, vel A longum; & interdum O etiam longum. Unde quando aliqua ex his vocalibus ad consonantem aliquam adhærescit, cum ea syllabam conficit, & vocali altera auxiliari non indiget.

3. Hæc ergo est novæ methodi structura

A 2

liqui-

liquida, & totius rei summa. In qua quidem, ut verum fatear verè ingeniosum specimen hic pereruditus Author exhibuit. De cuius tamen humanitate me non malè meritorum esse confisus; non dubitavi meas observatiunculas in hac re per sequentes litteras aperire.

§. II.

*Epistola P. Didaci de Quadros Societatis Jesu
Professoris Complutensis ad viros Praefectos
Diario Trevotiano super projecto
lectionis Hebraicae sine
punctis.*

4. **V**Idi nuper, Doctissimi viri, in vestris Diariis eruditissimis novam quandam methodum pro lingua Hebraica, cæterisque Orientalibus legendis, addiscendisque sine punctis, à Doctissimo DD. Masclef. Canonico Ambianensi profundè excogitatum, & accuratè conscriptum. Cumque in re veterrima quævis novitas difficultate non vacet; itemque ego rudiusculus linguæ Hebraicæ candidatus penes me habeam libellum super ea re satis eruditum, hominisque in eo idiomate celeberrimi; operæ pretium duxi stultitiam meam prodere,

dere, eo fretus videlicet quod nonnisi ad sinus eruditionis vestrae tutissimos deferatur.

5. Tria ergo perdoctus hic Author præstare videtur pro sua methodo stabilienda. 1. Masoreticam punctuationem multis rationibus penitus rescandam esse pronuntiat; neque aliunde, quàm è nudis litteris characteristicis, seu consonis sacrum Bibliorum sensum eruendum esse, ut sanior, purior, germanior, sibi que ubique similior evadat. 2. Proprio Marte, & ingenio (certe plausibili) artem exhibet, qua certius (ait) atque commodius legi possint methodicè litteræ illæ, quæ, nullis subintellectis vocalibus, certè legi, sonarive nunquam possent. 3. Argutè satis, & eruditè vindicat objectiones: in quibus sustinendæ methodi causa, nonnulla devorat, quæ nî multum fallor, Doctorum coetui satis aspera videbuntur; maxime cum ejus cogitatu aliunde, quàm his devoratis, consuli satis possit. Porrò ea sunt, quæ mihi visa sunt satis dura, & quæ ipse nihili pendens fatetur ingenuus. 1. Fatetur suam hypothesein esse plane confictam, & arbitrariam, ut re ipsa est. Cum tamen, licèt exactam lectionem veterem assequi omnino nequeamus; nihilominus valedicere iis, quæ verò

similiores, & ex traditione propinquiores sunt, nefas putem. Quod urget amplius ex verbis Galieni ab ipso Authore inductis, scilicet, *Audendum est, & veritas investiganda, quam etiam si non assequamur, omnino tamen propius, quam nunc sumus, ad eam perveniamus.* Item ex Drusio, quem ipse allegat: habet enim in Opusculis Grammaticis Franekere excusis anno 1609. Tractatum 4. cui hic titulus: *Alphabetum Hebraicum vetus*: in quo de lectione Veterum, cum notæ vocalium abessent. Cujus epistolam ad Lectorem sic orsus est. *Diu in animo habui, mi Lector, meam de vetere scriptura sententiam peculiari aliquo scripto explicare. Quod, ut eo libentius facerem, in causa fuit quorundam (imperitia dicam, an audacia?) qui in nominibus Hebraicis quidvis licere sibi putant; sed liceat sanè ipsis quodlibet. Nos sequamur Antiquos, ubi licet; quorum consuetudinem, ut fieri potuit in tanta vetustatis caligine, planam feci hoc libello.* Denique Gilbertus Genebrardus libello infra citando sic habet. *Itaque nunquam probavi Caninii, Fremellii, Merceri ausa, qui freti Danielis, & Ezræ analogia Scripturam Interpretum Chaldaicorum, & novi Testamenti Syriacam vitiarunt his vocalibus litteris pe-*

nè omnibus subductis, & in earum vicem punctis è suo capite suffixis. Ex quibus omnibus satis liquet, tum figmentum notorium in re tanti momenti esse amandandum; præsertim si res aliunde stare possit; tum, sanius fore conari, ad veterem lectionem propius accedere, (ut ipse putat in Latino idiomate fieri posse) quandoquidem hic est mos pro restituendis linguis à Doctissimis hominibus semper, & ubique servatus.

6. Fatetur secundo, se vix receptæ punctuationis valorem, & figuram agnovisse; imò neque (dum suo modo incæpit discere) verborum inflexiones; & nihilominus tres Conjugationes, seu inflexiones penitus ex terminare non dubitat, scilicet *Piel, Poel, Pual.* Cùm in iis, eaque vi majori, qua litteræ characteristicae proferri deberent, majorem significationis emphasim latitare, sit penè sacrum. 3. Mavult cum paucis antiquis, si Pagnino credimus has litteras y n n vocales recensere, & non consonas gutturales, ut plerique jam judicant. 4. Fatetur, quod reipsa est, eos qui novam methodum didicissent, non esse intellecturos illos, qui juxta tritam methodum hebraizarent. In quo quid non confusum? Quid non controversum? Quid non Babylonicum?

Immò brevior erit hæc methodus, si singulis hominibus amplè concesserit, ut Hebraicè sciant, se quovis sono quo malit quispiam, hanc, vel illam litteram consonam efferre. 5. Fatetur in iis nominibus, quæ ab idiomate Hebraico ad nostrum sub Hebraica pronuntiatione translata sunt, adeo ingentem alterationem fieri posse, ut pro Israel legatur *Isral*: pro David legatur *Doiud*. Ubi quamquam Massoreticas discrepantias exhibeat; non sanat suas. 6. Fatetur ad disputandum cum Judæis hanc methodum inutilem; proindeque Catholicos agonothetas ad studium strictæ punctuationis (quod tam horridum pinxerat) jam remittit, ubi animadverti potest id quodam modo esse succumbere. 7. Quid tandem tota hæc nova methodus, nisi ansam præbere Judæis, & Heterodoxis, ut nos fidelissimos Catholicos, potius quam seipsos, Novatores existiment, & appellent? Hæc igitur, & alia profectò mihi visa sunt dura; quæ esto per otium majori nervo, ac fusiori calamo urgeri potuissent; ideo tamen sunt ita leviter tacta: quia cum in iisdumtaxat rem penitus evictam non judicemus; oportet tamen illa præmittere, ut vires sumat hoc argumentum, quod pace

tum Vestra, tum Authoris eruditi simul, & ingeniosi licebit sic efformare.

§. III.

Proponitur Isagoge Gilberti Genebrardi ad legendam Hebraicè sine punctis.

7. **S**I jampridem habemus ab homine linguæ Hebraicæ peritissimo artem typis datam, in qua in primis traditur: quomodo Lingua Hebraica, cæteræque Orientales sine punctis legantur, quin Massoretarum legibus obligemur: deinde in qua per nudas litteras characteristicas tota scriptura Grammatices dirimatur: ac tandem, qua ad nullum ex supra relatis scopulis offendamus; ea profecto debet amplecti; novaque methodus haberi ut inutilis, vel, ut forsitan quispiam crediderit, perniciofa: (Crediderim interea, hanc inventionem, pro suo Authore trita punctuatione admodum perterrefacto fuisse plausibilem, & ingeniosam, utilemque, quamdiu ipsam privatam velit, non doctrinalem.) Restat ergo modo exponere, quisnam sit, qui ea de re ita conscripserit. Quod, licet, ut opinari fas est, neque vos ipsi omnigena eruditione

referti, neque Author doctissimus ignorabit; veruntamen ut novum quidpiam promere mihi non erit nefas: sive quod hujusmodi Codicis, & argumenti nullam mentionem ab Authore factam esse cognoverim: sive quod ille Codex ita sit rarus, ut forsitan ignoretur.

8. Præfatus igitur Author est sacer ille Galliarum Doctor, & vir Hebraicarum rerum peritissimus Gilbertus Genebrardus. Itaque pro totius rei perspicuitate dabo primo loco libelli frontem, prælum, & titulum. Secundo loco nonnulla ipsius verba, quæ scopum Operis præferunt. Tertio demum loco totius Operis summam. Ad primum igitur accedens prima pagina libelli est hujusmodi.

Gilberti Genebrardi Theologi Parisiensis Divinarum, Hebraicarumque Litterarum Professoris Regii ad legenda, & intelligenda Hebræorum, & Orientalium sine punctis scripta. Parisiis apud Egidium Gorbinum sub insigne Spei è regione Collegii Cameracensis M. D. LXXXVII.

9. Quoad secundum en vobis verba, quæ in epistola dedicatoria ad Pont. Sixtum V. circa medium habentur. Adde, *Veterum veteris Testamenti, ut Septuaginta Seniorum,*

niorum, & Hieronymi Interpretationes inde copiosam lucem hausturas. Ideo enim sæpe obscuriores apparent, quod inspicienti puncta à recentioribus Rabbiniis, quos Massoretas appellant, elementis Biblicis affixa post ejusdem Hieronymi sæculum, non facile occurrat, quid Majores illi nostri legerint; cum attendenti ad nudos characteres, regulis præsertim, quas in hoc opusculum congestissimus instructo, illorum lectio non solum emicet, verum etiam mirabilis sapientia, qua per Spiritum S. ad præstantiorem intelligentiam, & divinis Mysteriis propiorem divina Oracula transtulerunt, plerumque effulgeat. Item in Epistola ad Lectorem sic. Occasio hujus libri scribendi fuit: quod olim ego, & plerique deterreremur lectione Rabbinica, idest, punctorum experte, tanquam difficili, vel etiam impossibili, vel certè arbitraria. Nec interim huic opinioni refellende, vel sanandæ ullus occurreret. Accedebat quoddam, qui doctrinæ famam sibi comparaverant, non modo hanc opinionem non eripiebant è tyronum mentibus; sed altius infgebant, atque adeo augebant: sive, ut soli docti viderentur, sive quia serio fortasse ita sentiebant. Et copiosa eruditione sparsa usque ad numerum 6. ejusdem Epistola sic profese-

profequitur. Sed ego doceo tantisper, dum hæc omnia nobis comparamus, quamdam esse artem, quamdam rationem, quemdam modum, ut non ubique constantem (quia in Grammatica solet esse aliqua exceptio) & immotum; at valde probabilem, ferè contingentem, quem si sequamur veluti ducem; puto, nos non facile aberraturos. Quod firmo tribus rationibus. Prima: quoniam ars definitur; observatio, sive collectio multorum præceptorum ad certum quendam finem tendentium: colligi possunt, ut & hoc libro collegimus, certa præcepta ad unum hunc legendi finem tendentia: ejus igitur est aliqua ars. Secundam è consuetudine Rabbiorum ducamus. Hi solent suis scriptis litteras vocales inspergere, ubi lætionis difficultas incidere potest, & solet; præterea administras quasdam litteras inserunt, quæ nos, prope dixerim, manuducunt ad ipsorum lætionem. Hæc consuetudo, cum non sit altera natura, quædam ars, quoddam artificium, quædam ratio sit, necesse est, ad illustrandam lætionis obscuritatem. Tertia ex ipsismet Hebræis petitur. Hebræi hoc artificio omnes Linguas suis characteribus sine punctis representant, & exprimunt. Fagius in Pentateuchum hoc docet de Germani-

ca,

ca, qua affirmat Hebræos Germanicos multos, & prolisos libros scripsisse nudis litteris Hebræis. De Italica, Gallica, Hispanica, liquet in Rabbiorum commentariis, & breviariis, quæ ipsi appellant.

10. Hucusque Genebrardus, qui postquam in decursu Epistolæ suadet, dictiones Hebræas non esse abbreviationes, seu defectiones, ut censuerunt Campensis, & Cavallerius; neque contractiones, ut existimavit Charadamus, neque postremò syllabaria quædam, cujusmodi indicum est Alphabetum; his verbis tandem claudit Epistolam. Ea (ars) tribus præcipue constat, observatione litterarum protractionis; characteristarum litterarum, syllabarum; atque adeo particularum ministerialium: de quibus in Periocha. Perficitur autem aliis tribus nempe, analogia, regulis Grammaticis, usu. Jam igitur reliquum est, ut tertio loco ad summam totius Opusculi deveniamus: quæ sic se habet. Primo totam Artem partitur in tres fasciculos præceptionum, quorum primus versatur circa litteras vocalitatis, secundus circa characteristicas, & tertius circa litteras, vel syllabas serviles; pro quibus omnibus, quæ vocales legendæ, ac sonandæ sunt, & quibus in circumstantiis exactè

exactè perpendit. Secundo facilitatis, & memoriæ causa superiora præcepta redacta in tabulas exhibet. Tertio ad usum, & praxim Canonum præcedentium verba quædam Joelis cum scholiis R. D. Kimki examinat. Quarto particularum, quæ apud Rabbinos negotium faceffunt, cathalogum texit. Quinto digerit ordine Alphabetico innumera Artium vocabula Hebræa, Theologica, Philosophica, Mathematica, Rhetorica, Poëtica &c. Sexto librorum Rabbincorum, quos ipse noverat, indicem prodit. Septimo tandem Poësim Hebraicam juxta præcepta R. David Sehajæ fusè persequitur. Hucusque libellus, & hucusque ego, ut me his, quæ promisseram liberarem. Restant modo tria, quæ fortassis videbuntur offencidula, vindicare.

II. Primum est: Genebrardum ad suam Artem postulare, Grammaticas præceptiones prius percalluisse, per hæc verba. *Initio autem admonendus es quisquis traheris studio legendi Hebræorum commentarios, ut prius diligenter incumbas in præceptiones Grammaticas.* Unde suboritur statim dubium. Quomodo inflexiones, dictionesque Hebræicæ legendæ sunt, ut tota structura Grammatices retineatur? Respondeo facile,

cile, id fieri debere juxta punctuationem ipsam, quæ in Grammaticis, & Lexicis suffixa est. Atque ne ideo videamur in molestas leges Massoreticæ punctuationis incurere, duobus monitis eo liberamur. Alterum est, quòd de legibus punctuandi sic, vel aliter curandum est nihil, nullæque punctorum, seu mutationes, seu nomenclaturæ sunt observandæ. Quòd si hinc videatur fore manca Grammatica; id non diffitebor asferere de Grammatica Massoretica; secus de genuina Hebraica, quæ per characteristicas litteras, & consonarum harmoniam est dirimenda. Ideo ad objecta verba, hæc alia Genebrardus ipse subnectit. *Quia tota legendi ratio, etiam contextus pendet ex analogia, & proportione Grammatica, quæ est similium similis declinata notio, & regula.* Alterum est, in ordine ad sonanda verba Hebræica nullum habendum esse discrimen eorum punctorum, quæ in eundem sensum recidunt. v. g. . . . hæc tria puncta solum facient A, Item hæc quatuor semper semper facient E, Item hæc duo semper I. Item hæc duo semper facient O. Item hæc duo semper faciunt V. Ex quibus omnibus aperte constat, ita esse facile hoc modo præceptiones Gram-

Grammaticas addiscere, & observare, perinde, ac si nostris dumtaxat Latinis vocalibus verba Hebraica notarentur: totum enim labyrinthum opus Massoreticæ punctuationis, qua absterrentur tyrones, non stat in nudo valore punctorum, quæ instar vocalium sufficiuntur: id namque simplici intuitu, vel stolidus quisque perdisceat; sed in minutissimis regulis sic, vel aliter punctuandi; sicque, vel aliter nomina, verba, personasque, temporaque per punctula discernendi. Quod si ad perfectam intelligentiam, & artis dominium, opus sit analogica observatione, regulis Grammaticis, & usu, quemadmodum Genebrardus ipse fatetur, nihil postulamus, quod methodus illa nova non postulet: cum hoc discrimine, quod ipse ad legenda, pronuntiandaque verba Hebræa intrudit methodum arbitrariam, plane confictam, recensitisque scopulis obnoxiam; nos autem more hucusque usitatissimo, & facillimo legentes, præceptiones Hebraicas dicimus per regulas Genebrardi viri doctissimi; tum Hebræam linguam, tum cæteras Orientales; tum demum commentaria Rabbinorum sine punctis esse legenda. Per quam viam adhuc ad fines ab Authore novæ methodi præintentos tu-

tius,

tius, & maturius incedendum esse quis dubitet?

12. Secundum offendiculum est, videri Artem Genebrardi potius inventam pro adeundis Rabbinorum scriptis; in quibus quid utile, quid non spernendum? Respondeo primò, esse falsum, ut constat ex libelli frontè, & titulo supra relatis: ait enim, *ad legenda, & intelligenda Hebræorum, & Orientalium sine punctis scripta*. Respondeo secundò, lectionem Rabbinorum perdoctis hominibus esse certe utilissimam: tum ad ipsos redarguendos, multa que ex ipsis eruenda, ut constat ex integro Opere Galatini: tum quia sunt omnigena quoque eruditione referti; itaut dixerit Genebrardus ibidem pag. 134. *Non temere quis affirmaverit de multiplicitate librorum etiamnum extantium in qualibet disciplinarum specie, Hebræos cum quibuslibet gentibus facile posse contendere*. Quare quatenus nova methodus his libris deinceps adeundis officiat, forsitan non immeritò putabitur perniciofa.

13. Tertium denique offendiculum, quod ex parte jam in primo fuit superatum, est, videri Genebrardum in sua Arte Massoreticis punctuationibus obstringi, & implicari;

B

siqui-

liquidem in suis legendi præceptis has voces : *Chateph Segol*, *Chateph Patach*, *Chateph Camets*, *Sceva mobile* &c. frequenter usurpat. Resp. In primis, assumptum esse falsum, ut constat ex verbis Epistolæ dedicatoriæ ad Sixtum V. supra à me relatis, & modo recolendis. Resp. item Genebrardum his vocibus usum fuisse, ut morem gereret illis, qui modo receptissimo, & fere universali Grammaticem didicissent. Quod tamen nihil obstat, quominus sub his vocibus jam A, jam E, jam altera vocalis intelligatur, juxta nuper à me dicta in n. 8. nullo habito respectu, sive ad diversitatem punctuationis, sive ad diversitatem nomenclaturæ. Quibus omnibus, pro meo captu, jam ad umbilicum usque perductis, lubet quintuplici, brevissima verò reflexione rem totam claudere.

14. Igitur reflexio prima est : me Massoreticam punctuationem, atque præcepta absolutè non refutare. Cum enim ea sit vetustissima, ac receptissima pene in omnibus Lexicis, & Grammaticis, satis habet, ut homini parùm versato (cujusmodi sum ego) se exhibeat non contemnendam. Ceterùm in eo labor noster est totus, ut si Massoretica lectio non sit attendenda; potius in legendis He-

brai-

braicis codicibus sine punctis per Canones Genebrardi, quàm per novam methodum procedamus.

15. Secunda reflexio est : me existimare Criticum illum Cappellum, cujus votis, & placitis plurimum deferre visus est novus Author, ut ex verbis ab ipso citatis fas est conjicere; potius nobiscum Genebrardo, quàm ejusdem novæ methodo suffragari.

16. Tertia reflexio est : DD. Masclef Authorem præfatæ methodi mihi visum esse, (ingenuè loquor) hominem eruditum, studiosissimum, alti ingenii, magisterioque peraccommodum. *Eruditum*, quia rem suam amœnissime promovet, & exornat. *Studiosissimum*, quia toties labyrintho punctuationis Hebraicæ perterrefactus non ideo abjecit animos; quinimo propria Minervâ in rem ita incubuit, ut meruerit ad nucleum usque rei satis operosè pertingere. *Alti ingenii*, quia ipse invenit id, quod alios rerum Hebraicarum profundos meditatores prætervolavit. Cujus inventum licet forsitan ex mea sententia minus expediret, si publicum; privatum autem, probatumque sibi propria experientia, semper est argumentum haud vulgaris ingenii. *Magisterio* denique peraccommodatum, quia profectò, cum

vidi fundamenta præjecta, & ordinem partitionis, quo rem ipsam est orsus; perspicuitatem, qua methodum struit, atque in ea procedit, prostemòque iudicium, quo objectiones appendit, & librat; non potui non mirari hominem exactè methodicum, atque moderandis cathedris (ut credo) in primis, & cum primis dignissimum iudicandum.

17. Quarta reflexio est: me, scholasticis quæstionibus penitus deditum, ignorare, an in iis, quæ hucusque dicta sunt, loquutus fuerim; an potius effutiverim, & inepta protulerim. Veruntamen cum ejusmodi observationes nullo impugnandi livore, nullo item stomacho, sed corde certe humanissimo à me sint elaboratæ; & quidem eo animo, ut si adhuc nova methodus Doctorum coetui probatur, mihi quoque probetur; sin autem secus acciderit, ut omnes rerum divinarum monumentis, nostris elucubrationibus, consulamus; idcirco de Lectorum benignitate veniam mihi polliceor; speroque, Authorem methodi (cum quo utinam mihi liceret colloqui, ut discerem) quæcumque errata mea facillè condonaturum.

18. Postremo quinta & ultima reflexio est: siquam nostra elucubratione (quod desur-

desursum erit) Palæstræ litterariæ super hæc re novam lucem attulimus; id unum nos pro compensatione gratitudinis postulare, videlicet, ut Vos, Viri doctissimi, a quibus per totam Europam eruditio omnigena conciliatur, ac dilatatur, ignoscatis homini, qui vobis stylo forsitan molestus fuit, & calamo. Sospitesque aeternum vivite, & valete. Compluti decimo quarto Kalendas Martias Anno D. MDCCXIII.

SECTIO II.

*Traditur, ac diluitur responsio DD.
Masclæ ad litteras præcedentes.*

§. I.

19. **P**orrò ad hæc Illustris hic Canonicus Ambianensis in suo Hebraico projecto non temere, & præcipitanter, uti solent alii, quibus neque maturum iudicium, neque eruditionis est satis; sed omnibus numeris prudenter se gessit: quippe, postquam in re gravissima suas speculationes, & operas collocavit; meditationes suas, priusquam vulgaret, eruditorum choro taxandas objecit. Quas ubi à non paucis undelibet observatas ha-

buit, tandem eas in lucem edere decrevit. Sed qua methodo? Certe cordatissima, tutissima, & eleganti. Namque Grammaticam suam Galeatam edidit, nitidissimis Prolegomenis, in quibus eruditione, arte, ingenio, judicioque, & modestia difficultates omnes complanare conatur; ut ipsius methodus pergat feliciter. Inter objectiunculas ergo sibi factas, dignatus est accensere etiam nostras; & ab eis se subtiliter expedire, sic nempe eas ex ordine recensendo. In sua nova Grammatica Proleg. 25.

20. Primo igitur ait: *Nos falsò supponere. Ille enim veterem pronuntiationem Hebraicam vestigare non curat; quin potius censet, & probat, eam nedum penitus interivisse, sed neque expedire eam quærere.* Sed verò veniã tanti Viri, non ita enerve nostrum argumentum est, ut aliqua ex parte non impetat. Intendit enim stabilire, quòd in re perantiqua, quæ meliori modò, quo possit, retineri desideratur, non ita discedendum sit à vetustate, ut succedat novitas inventitia; neque ita amandandum, & desperandum verum, ut adoptetur falsum. Sicut enim in plerisque, ubi veritas deprehendi non potest, cordati homines non illicò ad falsa se transferunt, sed apud magis opinabilia hospiti-

hospitantur; ut, si ad rem minus accedant, saltem ab eâ non recedant magis: sic optimus quisque venator antiquitatis, etsi rem, quam persequitur, diffidit sese inventurum; tamen ejus vestigia non deserit, neque aliorum peregrinatur. Hæc ergo vestigia quoquo modo exstare penes Gentem Judaicam, quæ in id studii tota incubuit, videtur negari vix posse; quin propterea de Massoretica punctuatione fiat idolum. Sed tamen minus æquum est, ut Gentem aliquam suo idiomate sic, vel aliter efferendò spoliemus; ut exterus quispiam pro arbitratu suo rem condiat, omnibusque propinet. Quod utique patet ex eodem Authore, qui cum de linguæ, Græcæ, & Latinæ veteri pronuntiatione desperandum esse pronuntiet; nihilominus non propterea ait, in Græcis, & Latinis cudendam de novo esse aliam lecturam, quàm quæ jam hinc inde inter peritos Grammaticos reperitur. Pro qua re semper stat locus Drusii. Licet enim hic cum Massoretica pronuntiatione rem gerat; & malit ipse undelibet observata prisca pronuntiationis vestigia adorari, quàm etiam à possessoribus, & peritis linguæ canones recens stabilitos amplecti; tamen inde fortius elicitur, quantus futurus esset osor

hujus præsentissimæ novitatis planè arbitrariæ, & ab Authore linguæ extraneo introductæ.

21. Secundo ait, *me in eodem crimine versari, quod carpo; dum indulgeo in Grammaticis, ne quisquam hæreat in una vocali Massoretica, pro alia usurpanda*. At si velit Lector, supra poterit observare, me non promiscue, sed debito tenore id fuisse loquutum. Cum enim totus terror lectionis Massoreticæ manet ex multitudine, & inconstantia punctorum, unde & Genebrardus, & DD. Masclef, ad legendum sine punctis quoque, scripserint eo terrore compulsi; placuit, sicut & placet in Grammaticella nostra, rem Massoreticam, neque adorare, neque exufflare, interea dum non succedit alia commodior, ut fecere viri docti; sed tamen interea rem sumere temperatius, itaut non fiat scrupulus, si vocales affines inter se commutentur, præsertim in ipsa pronuntiatione, in qua vocalis longa, & brevis non discernuntur, & solus pronuntiationem jam regat accentus. Quare tres vocales, quæ valent A; quatuor quæ valent E; duæ quæ valent I; duæ quæ valent O; duæ quæ valent V; profectò non monstrosè sibi communicabunt, dum semper retineatur hic so-

nus usitatus quinque vocalium A. E. I. O. V. Quod si alicubi videar loqui indulgentiùs; erit dumtaxat, ut qui velit legere sine punctis cum Genebrardo in Hebraicis præceptionibus non cespitet; sed transfiliendo scopulos pronuntiandi pergat in eo negotio moderatissimus, itaut neque pronuntiationem Massoreticam scrupulosè colat, neque excretur: sed ea lege usus aliquatenus liberiori, feliciter procedat. Quod tanto plus valet, quantò, ut ipse Author fatetur, se satis cum aliis Judæis dabat intelligi, prout ille ex ore Rabbiorum testis affirmat.

22. Tertio ait ipse, & meritò, *se nobiscum temeritatem illam averfari, & explodere, qua Tremellius, Caninius, atque Mercerus nova punctuatione confisi substulerunt in Chaldaico, & Syriaco Textu eas characteristicas, quæ vocalium munereungebantur*. Hoc autem ita est profecto: & de Viro sanè perdocto fas non erit aliter credere. Verùm animus ibi noster solum fuit indicare, quòd si in sacro Textu criminosum est suffurari, & expungere ea, quæ, usu legendi, & punctuandi invalescente, non videbantur, nisi superflua iis nimirum, qui ea expunxerunt; innocens non erat futurum in cætu

Eruditorum, quòd quisquam arbitrato suo inventio novos legendi canones inveheret. Neque enim excusationi esse potest; quòd regula magis fixa legendi melior esset, quàm ea, quæ apud nos videtur esse libera, & varia. Siquidem ignorari non potest, quod quoties notoria est deviatio, & error; magis erratur, quanto plus constanter, & canonicè stabilitur. Quò insuper accedit, quòd cum character scriptus sit, quasi corpus inanime, & ejus pronuntiatio sit, instar animæ, & vitæ; anceps videtur esse, utra arbitraria mutatio putetur pejor; ea nimirum, quæ immutat in Textu corpus, atque figuram, ut illi fecerunt; an ea, quæ confingit pronuntiationes, & sonos, ut facit Author.

23. Quartò ait, tres Conjugationes Piel, Pual, & Poel refecari debere, eo quod necessaria non sint, etiam titulo diversæ significationis. Quod si objicio, id rite non fieri à viro ingenue fatente, se neque valorem punctorum cognovisse, neque unum etiam verbum inflexisse; respondet se tutò id præstare posse: quemadmodum nova Philosophia indutus potest Peripateticam, non medullitus examinatam, meritò posthabere. Sed proh bone Deus, quàm mihi longè pejor est excusatio, quàm

quàm crimen! cujusmodi est nova ista Philosophia, quam Peripateticæ anteponit? Conceptu nimirum præpostero nata: quo corpus Mathematicum cum corpore Physico lamentabiliter confusum est, ut optimè antevidit Philosophia Burgundica tomo 3. Physicæ Generalis tract. 2. disp. 1. quæst. 1. Conc. 1. ubi dicitur. *Corporis Mathematici notione, tamquam Physici, plerique abutuntur. Id enim fefellit Cartesium Geometriæ assuetum, quod res Physicas more Mathematicorum consideraverit; cum corpus Physicum sit actuosum, & principium motus; non item Mathematicum.* Rursus hæc eadem Philosophia, quæ sic illegitimè data est in lucem, manca adolevit; nimirum, profundiori Dialecticâ, & Metaphysicâ deflita, & Philosophiâ morali malè concordati; quin imò in ipsa Physica principaliori, quæ ad animasticam pertinet, ardua, & periculosa. Quam tamen sibi adoptarunt Medici, mulieres; atque politici.

24. Verùm non est hic de philosophia differendi locus; revertor ad Grammaticam. Et præterquamquod semper verum est, quòd nemo benè refecat, quæ non benè cognovit; ipsemet Author fatetur ingenue in prolegomenis, inventâ suâ methodo legendi,

di, circumspexisse, num aliqua pars Grammaticæ adversaretur, eo quòd punctuationibus inhaereret. Quod ubi in tribus illis Conjugationibus animadvertit, statim Alexandri gladium arripuit, ut resereret. Benè autem quis viderit, noxiam esse amputationem, quam quis nova molitus, ideo facit, quia videt suæ novitati nonnulla jam constabilita adversari. Deinde Conjugationes *Piel*, & *Pual* videntur esse retinendæ, quoad possint: non quòd faciant diversam significationem; potest enim, ut ipse ait ex pluribus, in eodem verbo dari duplex, & interdum opposita significatio; sed quòd ex tali Conjugatione, univèrsim omnia verba afficiente, oritur talis tenor significandi, qui neque in Lexicis reperietur, ut reperiri solent verba duplicata significatû; neque rursus omnia verba univèrsim sumpta gaudebunt tali amplitudine. Quod & speciosum est, & magni momenti in qualibet Lingua. Unde *Piel*, & *Pual* debebunt sibi retinere tum suam vim vehementius significandi, tum illa faciendi activa in *Piel*, quæ in *Kal* erant neutra. Quoad Conjugationem vero *Poel*, cum ipsa fervet Vau characteristicum in præterito, hunc titulum habet, ne ab Authore tam facillè rejiciatur; præsertim cum talis

Con-

Conjugatio sit commoda, & utilis, quia complectitur utramque significationem activam, videlicet & passivam, sicuti Latinum verbum Commune. Atque insuper ipsi Rabbini, qui sine punctis scribunt; Conjugationes *Piel*, & *Poel* multum versant; & per *Jod*, & *Vau* expressum ea usurpant. Ex quibus satis patet quo tales Conjugationes præstabit retinere, quoad fieri possit, cuivis interiora linguæ adamanti.

25. Quintò ait, quoad litteras *והה* proculdubio a veteribus omnibus habitas fuisse vocales; necnon à modernis Doctissimis. Rogatque me, ut, si quos habuero aliter sentientes, ipse producam. Cui ut respondeam in primis assero, me ex fide Pagnini, viri in Hebraicis præstantissimi, asseruisse, paucos de Veteribus eis litteris, ut vocalibus suffragatos esse. Quod tamen si locupletius vult suffulciri; id asserit planissimè Genebrardus, qui si contrarium probabile judicasset, non neglexisset profectò pro facilius instruendâ lectione sine punctis, quam moliebatur. Quare licet in Isagoge p. 20. eis utatur; tamen inquit, *Trium isarum litterarum והה notationem statim post vocales explicemus, quoniam, etsi vocales non sunt; tamen tantam cognationem cum illis habent, ut eas*

nonnulli numero vocalium posuerint, si Santes-Pagnino credimus. Quomodo ergo ait D. Masclef omnes veteres, si de nonnullis id concedunt dumtaxat hi Viri in hac re facile Principes? Neque obiter id dictum, puta per Genebrardum. Quoniam à pag. 3. id ejus est argumentum, ut solum וּיֵּ sicut litteræ, quæ pro punctis vocalibus olim sufficiebantur. Quod & sæpe repetit, & citat Authorem Tetisira, & Agathium Guidacarium, qui propterea eas *matres lectionis* appellant. Præterea originem odoratur, unde illa opinio de sex Hebræorum vocalibus orta fuerit, nempe, quidam locus Macrobbii lib. 1. cap. 6. somnii Scipionis, de quo loquens ait: *cujusmodi ratio, vel locus fortasse Ambrosium Theseum movit, ut scriberet apud Chaldeos, Hebræos, & veteres Samaritanos sex esse vocales וּיֵּ וּיֵּ וּיֵּ וּיֵּ וּיֵּ וּיֵּ*... Sed ei non assentior; quia apertè aspirationes, seu litteras aspirantes cum vocalibus confundit. Unde qui tres posteriores retinent, ut aspirationes densam, densiorem, atque densissimam, nobiscum sunt, & sunt multi, cum quibus Valentinus Schilderus in suo Lexico Pentaglotto, & præterquamquod etiam apud antiquissimos LXX. Interpretes hoc munus non sonandi, sed aspirandi dignoscitur

tur in iis, quæ ipse Author non diffitetur. Ad sunt duo, quæ urgeant. 1. Quod, ut audiivi Judæos loquentes, passim ultra sonum crepitat aspiratio lenior, aut fortior: quod non aliunde quàm à litteris aspirantibus provenit. 2. Quod Rabbini in suis scriptis cursivis solum usurpant ut vocales וּיֵּ וּיֵּ; secus vero aliquando הּ & י. Quapropter has quoque duas refecant de vocalibus Bellarminus cap. 2. Ludovicus Capellus apud ipsum DD. Masclef proleg. 7. Josephus l. 4. de bello Judaico apud Genebrardum in Isagoge p. 3. 6. Postremò Joannes Terentius Professor Linguae Sanctæ in sua Grammatica, & Lexico Chaldaico adjungit inter alias dissertationem *de lectione recta Linguae Hebrææ*, & cap. 4. cujus titulus est *de antiquis vocalium characteribus וּיֵּ וּיֵּ וּיֵּ* ait in medio. Hi tres characteres וּיֵּ וּיֵּ וּיֵּ usque ad annum 510. à Christo nato, qui est 102. post conscriptos à Hieronymo in Amos Commentarios, omnium vocalium sonos representarunt. Quæ omnia suffectura esse crediderim, ut pateat quam simfundatè loquutus.

26. Sexto ait, *se ultrò fateri, legentes per novam methodum cum Judæis vicissim colloqui non posse; sed idem evenire inter Judæos Orientales, & Occidentales, Græcos veteres, & ne-*

Et novos; rarumque id esse, neque utile pro sensu eliciendo. Interea tamen longe pejus sese intellecturos, qui legant, ut ipse indulgeo, usurpando unam vocalem pro alia. Ad hæc fateor, quod pro eliciendo sensu, potius scriptura attendenda est, quam hæc vel illa pronuntiatio: & quod Hebraicè colloqui rarè contingat. Attamen fores claudere inter Christianos, & velle extirpare modum loquendi eodem labio cum Rabbini, si quisquam velit, id puto dissentaneum, & quodammodo noxium. Quemadmodum enim nihil valet plus ad Evangelium disseminandum, quàm aperire sibi aditum per idem idioma; non secus id semper erit utile inter Judæos; & longè facilius ad eorum latibula penetrabitur. Difficultas autem inter Judæos, & Judæos Hispanos, & Germanos, Occidentales, & Orientales nulla est, nisi pro diverso accentu, & tono efferendi unam, vel alteram litteram: ut nobis accidit cum V Gallico, & hac vel illa diphtongo, quam Galli usurpant. At vero lectionis structura hujus Authoris tam nova, ex toto diversa capi non poterit. Unde si quis Græcè non loqui vellet, nisi ut antiquitus, tolerari privatim posset: at si adversus Grammaticas, & Doctores

per

per secula ipse cudere vellet denuo pronuntiationem Græcam planè arbitrariam, tolerari non posset. Postremò prolatio, quam ego interdum indulgeo, communicationem, & colloquia non turbat, vel amputat. Siquidem, ut insinuavi, præsertim de affinis vocalibus loquor v. g. a pro a, ut supra tetigi. Quod si interdum *Patach* pro *Tfere*, vel quidpiam simile elabatur; ferventur tamen plerumque regulæ capitaliores pronuntiandi in verbis, & nominibus; evadet quidem loquutio minus castigata, & nitida; sed intelligentiæ mutæ erit aptior, quàm pronuntiatio hujus Authoris: præsertim cum etiam inter Authores observetur harum vocalium diversa mutatio, ita ut alii aliam vocalem affigant. Unde moderationem minutiarum in hac re consulendam censeo; artes tamen jam receptas amandandas non probo.

27. Sextò ait, *Non bene regei in suam methodum, quod nomina propria dissonè pronuntiantur, v. g. Isral pro Israel; David pro David &c. Quia multa pejus dicuntur à Massorethicis; neque nova methodus intentat evertere nomina propria, prout latinè legi jam consueverunt. Unde in utraque lectione nomina propria facile discerni non poterunt.*

C

Sed

Sed Resp. in primis, hic non agi de notione nominis proprii in Hebraicis ex vi id pronuntiandi: aliunde enim venanda sunt nomina propria, scilicet ex contextu, ex litteris nulli radici accomodatis &c. Sed solum, intendi, semper esse illegitimam legendi methodum eam, quæ in iis, cujus germana lectio extat, mutationem verè dissonam introducit. Siquidem quoad nomina propria retineri semper debet ea lectio Hebraica, quam LXX. & Vulgata tenuerunt; quinimo, si ex eo modo efferendi tales voces possemus aliquos fixos canones legendi constabilire; ea profectò maneret nobis lectio certior, atque commodior, quam Cappellus ille præoptabat. Neque quòd Massorethæ alicubi etiam dissonè legant, excusationi esse potest. Tum quia id rarius est: tum quia ubi dissonent a lectione talium nominum nobis sacra, & probata; nobis illi non placeant. Neque enim, ut Auhtor putat, tanti facimus Massorethas, ut ex eorum labio pendeamus; sed existimamus, quòd cum eorum ratio tradendi Grammaticam ubivis jam invaluerit, æquum non sit alia falsiori methodo, & arbitrariâ illam protrudere.

28. Septimo ait, *Se minimè fugere, aut vinci, dum fatetur inutilem suam methodum pro*

pro concertationibus cum Judæis: Id enim ille solum indulget quoad auricularem sonum; non autem quoad sensum, de quo, licet diversimodè pronunciantes, poterunt disputare: veluti de textu Græco; posset quis prisce loqui, & cum modernioribus disputare: similiterque in Hebræo posset quis prisce loqui cum Septuaginta, & tamen modò inire certamina cum Judæis. Quòd si crebrior disputatio futura esset; utile sanè foret Rabbincam Dialectum addiscere; non secus ac disputaturo cum Hæreticis consultum esset eorum ebibisse Theses, atque principia.

Sed ad hæc in primis non est animus alia dicere, quàm quæ ultro dat Author, videlicet, quia semper restat quidpiam difficile, nimirum, quòd, qui scit Hebraicè juxta ejus methodum, tam impediti labii ipse sit, si velit congregi cum Judæo, quàm si ignarus penitus esset. Neque ignorari potest, quàm dulce illicium, & utile medium sit ad colloquia simul habenda, & ad persuadendum, eodem labiò miscere sermones. Quò accedit, quòd etiam ad scripta cum venerint, discordabunt. Siquidem Rabbini in libris suis, ut faciliùs sine punctis eas percurrant, características punctis correspondentes interiicere consueverunt. Quare

negari non potest, quin ad certamen Catholicus ille methodo novâ legendi accederet minus potens, nec satis instructus, & paratus. Atque si in quopiam homine privato id non oporteret; quanto minùs quòd in lingua Hebraica velit id universim stabilire, cum tam solemnem discrepantiam ab iis, qui qualicumque suo jure eam possident? Unde signatè loquendo de hujusmodi controversiis cum Judæis (quæ omnino tolli non possunt, & quæ si eodem labio haberentur, essent fructuosiores) dico similiter, quòd licet lectio Græca vetus, & lectio etiam Hebraica LXX. deberent vindicari, & constabiliri semper ac possent; tamen pro gerendo certamine supradictò inidonei, atque imparati accederent ad disputandum, quoties labium priscum, & recens non sibi communicarent. Ex quo ulterius pro nova methodo discrimen patet: quia nimirum prisca lectio Græca, & Hebraica licet ad id negotii essent inutiles, tamen ex sua antiquitate, & gravitate commendari, induci, ac vindicari deberent; nova vero methodus si ita inutilis est, potius pro novitate sua debet excludi. Unde apparebit jam, quàm sanò sensu ipse dixerim, quòd hæc nova methodus forte alicui videbitur perniciofa, eò quòd

quòd Rabbīnorum libros valere jubeat. Non enim putamus in ipsis pro nobis latitare thesauros; sed semper Ecclesiæ interest, tum ut eorum penetralia, in quæ sese recipiunt, nostris Doctoribus non sint inaccessibleia: tum ut eorum positiones, & armæ litterariae bene noscantur; atque in eorum verti possint utilitatem, potiusquam in excidium; neque ipsi in suis æternum computrescere, & cæcutire sinantur. Cui explanationi insuper aliam libuit adnectere, sub qua dixi, *Judeos, & Heterodoxos nos pro Novatoribus habituros, si in hanc methodum convenire contingeret*. Et merito quidem: nam si in rebus merè speculativis, quæ ingenii omnino sunt, Novatores haberi solent, qui præter tritas semitas, regiasque positiones, quidpiam sibi novum, atque subtile cudunt, fabricant, concinantque, & comminiscuntur; quid quæso, erit de re, in qua tangitur Sacra Pagina, basis totius doctrinæ? Unde non rectè ait omnino Author, dum dicit, hanc rem non esse doctrinæ, sed ingenii; nam verè doctrinalis est, & ideo erit ingenii dumtaxat, quia est ingenii sui. Perperam quoque de lectione LXX. paritas efformatur. Nam nemo nisi delirus posset novitatis insimulare lectionem

illam, quæ præ vetustate sibi argumenta, congereret.

29. Octavo ait, *me non integrum cognitorem rei dixisse, suam methodum superflucere, propter Isagogem Genebrardi, cum hæc supponat jam Grammaticos Massorethicos, & illa instituat lectionem sine punctis, atque formare conetur.* Verùm ejus pace dixerim, quòd fortasse ipse omnino non vidit vim, & viam argumenti, quod protuli. Certum enim est, dixisse Genebrardum, oportere præceptiones Grammaticas percalluisse, ad legendum ex ipso Hebraicè sine punctis. Quod fane necessarium erat ipsum dixisse, si lectionem sine punctis eam daret, qua intelligeretur id, quod legitur, de qua solum fuerunt hætenus vota, & sollicitudo. Non enim in animo ei erat docere lectionem, instar foeminæ legentis Latina sine intellectu. Quare proculdubio oportebat, lecturum sine punctis, prius hausisse saltem mediocriter præceptiones Grammaticas: tum quia hæc præcepta claudunt sub se non solum puncta Massorethica, sed modos, personas, tempora, casus, inflexiones, & terminationes, quæ tam punctis, quàm characteristicis distinguntur, & quorum notio necessaria est cuivis, qui velit Hebraicè scire.

Tum

Tum quia Genebrardus ibi manifestè loquitur de legendis commentariis Rabbiorum, qui, cum in sua Grammatica Massorethica, adolevissent, hanc profectò ab iis sine punctis scripta quælibet redolerent. Tum quia ipse intendebat votis communibus satisfacere, quæ id optabant, ut, qui jam ministerio punctorum Grammaticam didicissent, possent postea in Scriptura sine punctis expedite versari. Cumque hæc difficultas fuerit, quæ D. Masclef impulit, ut ipse ait, ad suam methodum cogitandam, suumque specimen atque projectum; & taceret penitus, & nihil omnino insinuaret de hoc libro tam opportuno, & verè didascalico; non fuit utique importunum eum illi commemorasse: ut utique in illo animadverteret, non esse opus, ad inventitia confugere, ad lectionis sine punctis scopulum superandum. Verum quidem est, quòd ipse in primis docet legere consonas ad arbitrium; & deinde sub his motionibus falsis Grammaticam suam ædificat cum labore, & ingenio. Verùm sententia nostra est; quòd id non tam fit docere idioma, quàm suò cerebrò comminisci. Deinde quòd si scopulus, quem vitare contendit, per aliam viam regiam, & tritissimam superatur; non est cur quis

C 4

fale-

falebrofa pertentet . Postremò quia proculdubio modus legendi Hebraicè sine punctis , qui tandem conficitur , etiam Grammaticâ prius perceptâ , forte non potest non etiam esse utilis , & fundabilis ante omnem omnino Grammaticam , quanquam id majori labore indigeret ; quem Genebrardus omisit propter dicta : quia nimirum solum intendebat docere legere sine punctis tum eos qui vellent Rabbinica penetrare ; tum eos qui jam Grammatici vellent ad scripta sine punctis posse quoque introire . Neque enim volebat novam construere hujus linguæ Grammaticam inventitiâ ; sed communi retentâ , lectionem sine punctis , suis regulis expedire . Atque ut apertè constet , quòd Genebrardus solum præceptiones Grammaticas , idest , regulas & analogias prædictas voluit anteire ; non vero punctuationes Massorethicas , tanquam leges immobiles ; sed tanquam præludia ; satis erit legere loca , a nobis supra data , quæ sunt valde perspicua : in quibus patet , tum quòd ipse doceat legere sine punctis : tum quòd lectioni Massorethicæ non confidat , sed potius suam de nudis characteribus , ut præstantiorem stabilire conatur , præsertim ibi : *Sæpe obscuriores apparent , quæd inspicienti puncta a recentioribus*

Rab-

Rabbinis , quos Massorethas appellant , affixa non facild occurrat , quid Majores nostri legerint , cum atendent i ad nudos characteres nostris regulis instructos illorum lectio emicet &c. Quamobrem non immeritò dictum est , Cappellum , potius huic , quàm novæ methodo confisurum : neque hanc , quam nuspiam memorat , Cappellus vidit ; sicuti nec ipse Author eam legerat , quousque nos indicavimus : alioquin minus ingenuus in suo projecto , & specimine processisset .

30. Nondò *non sine sale , & pipere responsionis suæ condimenta concludit . Cum enim dixerim , meas observationes ideo fuisse compositas , ut sacra defenderem , & ab hac novitate liberarem ; reponit ipse : Puncta Massorethica , cæteraque hujusmodi inventa , quæ à nova methodo exulant , multi inter Christianos antiqua , sed pauci sacra dixerunt . Qui hanc loquendi formam usurpare non verentur , viderint , an Judaisum sapiant ad sobrietatem ; an non aliquantum per plusquam oportet . Ad quæ Authoris verba statim subrisi plusculum videns , qua me ex parte percelleret . Et verò si ab hac labe purgari oportet , melius sanè est Hispanum esse , quàm nationis alterius . Apud illos enim Judæi exulant ; & si qui latitant non splendent*

dent sine igne. Verùm pudet in his immo-
rari, quæ ipsa se statim refellunt, ac per
se se concidunt. Atque ut illi pudori esse de-
buit isthæc objicere, ita mihi probro, ac de-
decori verterem, ea non planè contemnere.

§. II.

Argumenta cætera breviter percurruntur:

31. **P**ostquam ad omnia, quæ mihi,
vel in me ab Authore regesta sunt,
satisfeci; placet cursim in eum aliqua
objecta congerere, quæ sententiæ nostræ
robur amplius declarent. Atque 1. Cum
hæc methodus ex ore Authoris qualecum-
que discrimen referat; sed tamen eadem in
re sit, quam excogitavit, & edidit Olive-
rius Bulæus Vinsobrius anno 1568. licet
hanc Author ipse, ut credo, nunquam le-
gisset, ideoque sua ei maneat commendatio
ingenii, atque gloria; nihilominus perspi-
cum est, saltem Eruditioribus, eam cogi-
tationem non fuisse probatam, quæ tam citò
morta est, & extincta; ita ut in usum pau-
latim ut solet deducta non fuerit. 2. Quia
planè offendit prædicta cogitatio ad lapidem
Linguarum, quæ sunt verè doctrinales, & ar-
tificiose. Siquidem juxta hanc methodum,
qua

qua quævis littera habet sibi suam vocalem;
facit *Alphabeticum syllabarium*; quod in-
primis jam Genebrardus ipse rejecerat per
hæc verba: *Non sunt syllabaria litteræ He-
braicæ sine punctis, ut aliquis a simili posset
contendere, & augurari; quod Alphebe-
tum indicum non tam sit Alphabetum,
quam syllabarium. Quoniam unaquæque
Rabbinorum littera, sive character suam vo-
calem non infert.* Deinde id per se est mani-
festum. Nam passim in Linguis sola una vo-
calis afferre solet intra unam, & eandem syl-
labam consonantes diversas. Veluti in hac
voce *Princeps*: ubi dux sunt syllabæ, &
quævis tres habet consonantes adjunctas.
3. Quia dato, Massorethas nullo studio, &
peritia scientiarum ad restituendam pronun-
tiationem incubuisse; sed eam fixisse dum-
taxat, quæ tunc temporis intercurrerebat;
semper restant duo: alterum est, quòd
Linguae omnes quamdiu vivunt, & sunt ver-
naculæ, perinde ac tota natura rerum, ha-
bent ortum, & interitum suum, & cum genti-
bus ipsis mutationes subeunt; ita ut quoties
characteres iidem, & analogia Grammatica
perseveret; eadem Lingua sit, tametsi no-
vâ, & immutatâ satis pronuntiatione usurpetur.
Ex quo fit, quòd vera Lingua Hebraica
erat

erat superstes, licèt à prisca pronuntiatione jam discrepans, ea, quam Rabbinii figere quodammodo, & stabilire studuerunt. Non secus, ac verè modo Græca est, & vera Latina, quæ nunc restat; licèt discrepet ab antiqua. Alterum est, quod descendit ex primo, & in quo, ni fallor, Author aliqua æquivocatione laborat, dum sibi argumentum parat ex eo, quòd Rabbinii non possent Linguam pristinam restituere. Nulla enim Lingua ubique Gentium, quæ per aliqua sæcula processit, ex toto restitui potest. Imò neque expediret, propter accessiones, & variationes, in quibus Lingua, quo magis teritur, plus perficitur, & locupletatur. Sed solùm propter antiquitatis amorem, & nonnulla melius assequenda intellectu, possunt fieri de vestigiis, & spoliis relictis, nonnullæ collectiones, observationes, & canones, quibus, qui Scriba doctus sit, nova proferat simul, & vetera. Quod quidem credere non est absolum, Massorethas præstitisse minus incongruè quoad usum linguæ, licèt nunquam nobis authenticè ad sensum Sacræ Paginæ, & significata taxanda. Ad hæc enim, cum ipsi potius essent perfidiæ, quàm fidei, agrè poterant syncera mente, & iudicio, atque illotis manibus penetrare.

32. Quarto. Quia modò non tam cogitandum est de inventionione Massorethica, ut nascenti, & infanti: quàm (si placet) licuerit utique tunc eam exsufflare, & evertere; sed de ea jam adulta: quando ipsa jam per mille annos est adoptata, & recepta à quibusvis gentibus etiam Catholicis, quoad Grammaticem: quidquid sit de punctuatione Biblica, cui merito non est omnino fidentum. Unde velle id jam exturbare non putò congruum, nec profuturum: si non quidem propter inventores, saltem propter propagatores, & commune jam placitum, quod circa voces, & Linguas habet humanam auctoritatem supremam. Quæ præsertim urgent, dum ad infirmandam lectionem Massorethicam, ubi oporteat in Bibliis, factius erit sectari Genebrardum, qui in sua lectione sine punctis id doctissimè pollicetur, quàm novam methodum arbitrariam, & à Bulæi temporibus nihil felicem. Ubi profectò velim, ne excidat id, quod in hoc genere semper est retinendum, nimirum quòd quandiu præfertur modus legendi, & Grammatizandi Massorethicus tamdiu usitatus, non est, ut monui, ut circa Biblia explananda, id tanquam canonicum reputemus; sed sub hoc tenore, nempe 1. Quòd si ad Com-

meu-

mentarios Rabbinicos accedamus; ea non demus oblivioni. 2. Si verò ad Biblia punctuata, eo utamur subsidio ad juvandam lectionem; non ad taxandum sensum. 3. Verùm si ad Biblia non punctuata contingat accedere, non tam ad merè legendum (in quo casu etiam prodesset) sed ad sensum examinandum; tunc punctuatio Massorethica penitus est amandanda, atque inharendum est Genebrardo, qui in sua Isagoge constat ex Epistola dedicatoria, Prologo ad Lectorem, & toto Opere, quam præstantius ad Massorethicam lectionem, ipse rem tractandam confidat, & polliceatur. Quare postremo hæc, & non nova methodus, videtur profectò esse illa certior, atque commodior, quam Cappellus desiderabat,

33. De quibus omnibus cum dixerim in hac re quidquid possit adhuc non ineffaciter meas observatiunculas suffulcire; rursus testari jam solum restat, quantum deferam æstimationis, iudicii, & honoris meo adversario: qui rem profectò tetigit tam nitidè, tam diligenter, tam methodicè, & quoad fieri potest, tam efficaciter; ut non solum, si coetus Eruditorum ita probasset, manibus pedibusque irem in illius methodum, & Grammaticam, qua melius

tra-

tractatam, & plenius legi nullam; sed præterea cum magna ex parte conveniam cum ipso, in non colendo superstitiosè punctuationem Massoretharum; si quos tractus ipsius mihi invenerim auxiliantes; eos quidem cum decore, ac gloria mea, atque cum magno foenore libenter inferam, & cooptabo; precatus insuper veniam, si forte verba, & personam tantam alicubi non reveritus minus dignè tractaverim. Quæ in certaminibus literariis potest esse indulgentia.

DIS-

DISSERTATIO II.

Prooemialis Scholastico-
Hebræa.

*Praelectio in re Hebraica pro petitione
Cathedræ Linguae Sanctæ.*

PROOEMIUM.

Um ex una parte hic locus sit opportunus ad differendum de ea moderatione punctorum, quam in edocenda Grammatica servare decrevimus; & ex altera parte in Academiis præsertim Hispaniæ, Salamanticensi, Complutensi, Valentina, &c. usvenire possit, hanc Cathedram per lectiones certatorias obtineri; hanc nostram Dissertationem more scholastico placuit inserere: tum ut inde habeatur exemplar; tum quia res ipsa per limam scholasticam tractata solidius constabit.

וְאֵת הַתֵּר וְמֵה אֲשֶׁר תִּקְחוּ: סְ שְׁמוֹת בְּהֵא

1. Circa quem Textum plures poteram

exagi-

exagitare quæstiones, quæ sensum Biblicum sub hoc sacro Idiomate latitantem dilucidarent. Sed cum nostra concertatio potius de structura Grammaticæ Hebræicæ, quàm de quopiam sensu difficili sit instituenda; me verto ad aliquod excitandum, quod inter Recentiores frequentius dissertari solet, & ad tenorem hujus Linguae, tum discendæ, tum tradendæ sit plus valiturum. Cumque de usu Hebræicæ punctuationis, qua Textus forte mihi paratus repertus est, ferveat inter hujus rei Peritos non modica concertatio; hanc ego coram cætu tantò saltem libandam præ cæteris adlegi. Itaque Quæstio nostra est. *Quo usu, & quo in pretio haberi debeat punctuatio Hebræica, ac reputari?* In qua Quæstione morem Academicum sectaturus, rem in tres dividam partes. Quarum prima notabilia referat Authorum simul placita recensendo. Secunda fundamenta jaciatur, & firmet. Tertia verò & ultima objectiones diluat, atque convellet. Quibus finitis tota hæc nostra finietur elucubratio.

2. Ad primam ergo promissionis meæ partem accedens Noto 1. Linguam, quam modò Hebræicam appellamus, dupliciter posse considerari; scilicet, vel puram He-

D

brai-

braicam, verè, & germanè talem, quæ in Sacris Bibliis solummodò continetur; & Rabbinicam aliam, qua uti solent inter se Rabbinici, & Judæi toto Orbe dispersi: vel ut melius dicam, qua ipsi scriptos sibi servant suos Commentarios, Institutiones, & Codices. Hæc lingua Rabbinica (cujus adhuc inter ipsos Rabbinos periti sunt admodum pauci) non tam lingua Hebræa vocanda est, prout vulgò inter ipsos circumferri jam solet, quàm mixta quadam sermonis usurpatio, quæ supra Chaldaica, & Syriaca vocabula, penè omnium gentium, atque nationum, in quibus Judæi versantur, vocabula adjecta sunt, & inter ipsos promiscuè, & vulgariè usurpata. Hæc eadem lingua Rabbinica, quoad scripturam diverso ab Hebræâ fungitur caractere, & in epistolis cursivis eodem multum deformato solent uti, & abuti; in eo tamen universim convenientes, ut neque in typicis, neque in cursivis ullam punctuationem adhibeant. Et hæc de Rabbinicis libata sint, ne exinde Idiomatis propriè Hebraici legitimæ tractationi obscuritatem offundant.

3. Noto 2. Linguam Hebraicam legitimam, quæ in folis Sacris Bibliis adinventur, solere diversimodè se habere. Nam.

1. Invenitur Sacer Textus, licèt rariùs omni punctuatione nudatus; & quasi solis litteris consonantibus inhærens. Ubi prætereundum non est id, quod in præsentiquæstione notatu satis est dignum, nimirum, totam compagem, structuram, & fabricam Linguae Hebraicæ penes characteres, quasi consonantes, & Alphabetum integrum residere, remotis omnino punctis quibuslibet: alioqui, nec facile ita exarari, & vicissim intelligi posset hic sermo. Verumtamen penè omnia Biblia Hebraica, quæ tum apud Judæos, tum apud Nostros circumferuntur, multiplici, & perpetua punctuatione adornantur subscribendo, nimirum singulis litteris Alphabeticis puncta, quæ diversos sonos efficiant: quibus unumquodque vocabulum sonare debebit, ut nimirum & scriptio, & lectio fluat facilior, & pronuntiatio Hebraica numquam intereat. Proinde ad id inventæ sunt quinque vocales longæ, scilicet Camets *A* longum, Tserè *E* longum, Chirich Gadol *I* longum, Vau Cholem *O* longum, & Vau Sciurec *V* longum. Deinde similiter quinque breves, scilicet, Patach *A* breve, Segol *E* breve, Chiric *I* breve, Camets Catuph *O* breve, Kibbuts *V* breve. Atque insuper, quia aliqua vocabula

bula propter diversas combinationes citatori sono proferenda essent, quatuor vocales brevissimæ adjunctæ fuerunt, scilicet *Sceva simplex*, *Cateph Patach*, *Cateph Segol*, *Cateph Camets*, quæ pro vocalibus *A*, *E*, *O*, raptim sonare consuecunt. Præter quæ puncta vocalia, alia puncta plurima solent appingi, videlicet de accentibus Grammaticis, Rhetoricis, Orthographicis, & plurimis Musicis; quibus omnibus unaquæque Sacri Textus pagina varietate venusta decorata conspicitur.

4. Noto 3. Circa hujusmodi punctuationem supra relatam surrexisse certamen, quod in dies fit densius, ac proinde definitione resolutissima difficilior, circa primam Originem videlicet, & inventionem horum punctorum. Nam altera ex parte Judæi homines, quibus tantummodo littera derelicta est, fortissimè dimicant pro origine per vetusta apicum hujuscemodi. Alii enim in ipsum Moysen inventionem revocant; alii temperatiùs autumant Esdram suum, qui finita captivitate Babilonica novos characteres Hebraicos pro Sacro Textu adinvenit, ne cum Samaritanis etiam in litteris conveniret; pariter hos apices, & punctula excogitasse, quibus unaquæque vox & syl-

& syllaba proferretur. Ex altera verò parte communis sententia, & placitum doctissimorum hominum est, hæc puncta fuisse adinventata ab illis Judæis, qui post Æram Christianam ad Tiberiadem Traditiones suas colligi, ac retineri curarunt. Unde & *Masseforethæ* appellati sunt. Qui nimirum, ne pronuntiatio, quæ oretenus inter ipsos conservabatur, interiret; eam hujusmodi punctis figere studuerunt. Circa quos *Masseforethas* duo non sunt nobis prætermittenda. Alterum est quoad Chronologiam: quia ipsi juxta alios ad finem sæculi quinti Christiani vixisse feruntur; juxta alios non ante sæculum 9. Alterum est id, quod testatur DD. *Mascler* in sua nova Grammatica sine punctis, nempe hos *Masseforethas*, quamvis zelo suæ Religionis armatos, tamen rudes homines fuisse, disciplinisque, & bonis artibus destitutos: neque eos germanam, & primigeniam pronuntiationem Hebraicam per aliquot retro sæcula quævisse; sed pronuntiatione sola inter hos tunc regnante contentos, eam Posteris retinendam commendasse.

5. Noto 4. Quòd quanquam hoc Quæsitum de antiquitate punctorum sit certè nobile, foecundum, atque gloriosum, nihilo-

minus dubitari certè non potest, quin sit planè speculativum, & ad curiosam indaginem hominum Academicorum magis pulchrum, & accommodatum, quàm ad præbendum aliquod specimen præcticum in lingua Hebraica; & quòd pro Cathedra hujus Idiomatis occupanda notitiam aliquam utilem, ac docendi methodum polliceatur. Quamobrem opportunior, ni multum fallor, & longè utilior venit ad nos Quæstio sic disputanda, scilicet: *Quo in usu, & quo in pretio habendi sint hujusmodi apices, & puncta pro Lingua Hebraica rite addiscenda ad Sacras Literas explanandas?* Ratio enim dubitandi ita consurgit. Quia ex una parte hujusmodi puncta multitudine sua, & commutatione perenni absterrent homines, præsertim grandævos, qui deberent hanc Linguam scire, ab studio ipsius; & eo magis, quo bene norunt, Linguam Hebraicam absque his punctulis constare, & extare. Ex altera verò parte cum disci non possit, quòd neque legitur, neque auditur; si lingua Hebræa nusquam auditur, ut satis constat, necessaria erunt adminicula legendi, ut disci possit. Cumque ea adminicula non nisi puncta sint; oportebit ea condiscere.

6. Quibus omnibus jactis, ac prænotatis,
pro-

proclive jam est in hoc puncto aliquas designare sententias. Quarum prima censet, istiusmodi punctuationem esse penitus amandam, ac removendam. Quam sententiam sequitur Morinus, Joannes Drusus, Olivarius, Bulaeus, Vinsobrius, & novissimè Dom. Masclef Canonicus Ambianensis in sua pererudita, & ingeniosa nova Grammatica Hebraica sine punctis recèns edita Parisiis anno 1726. ubi citat reliquos. Secunda sententia communis censet, non nisi sollicito ministerio punctorum Hebræam Linguam esse addiscendam: quam tenet David Kimki Archigrammaticus inter Rabbinos cum suis, & insuper de Latinis Joannes Ferentius, Quinquarboreus, Bustorphius, Zamorensis, Blancutius, Martinus Martinez Noster Salamanticensis, & alii. Tertia sententia asserit, punctuationem Massorethicam, prout jacet in Bibliis, Lexicis, & Grammaticis, usurpandam quidem esse, sed sine scrupulo, & nimietate, pronuntiandis quomodolibet vocibus Hebraicis more recepto, & pro intelligentia mutua Magistri, & discipuli; secus verò pro germana prolatione linguæ Hebraicæ legitimæ, & pro vera ejus significatione definienda. Hanc sententiam partim sequitur Eduardus Slaughter Societatis Jesu

dum parè admodum regulas punctuandi delibat in sua recenti Grammatica Lingue Sanctæ. Ita etiam opinatur Doctor D. Joannes Franciscus de Roda Bibliothecarius Regius, & qui Linguarum Orientalium eruditus tabulas texuit. Ex antiquis Ludovicus Cappellus, qui eatenus censet eam retinendam esse, donec commodior ratio legendi affulgeat.

7. Ad secundam partem nostræ Pralectionis progrediendo sit nostra Conclusio: *Punctuatio Hebraica temperatissimè solùm, usurpanda est, tam quoad ipsius regulas, & pronuntiationem, quàm in ordine ad significata inde manantia.* Probatur 1. Nostra Conclusio testimonio in hac re hominis Critici; sed ad vota trium Theologorum gravium, Catholicorum editi, scilicet Ludovici Cappelli Professoris Salmuriensis, ita loquentis lib. 6. Criticæ cap. 11. *Cum tota punctuatio, quæ in hodierno Textu Hebræo extat a Massorethis sit excogitata, quorum auctoritate, & punctuatione non tenemur, nisi quatenus ea aptum, & commodum gignit sensum; si Consonarum dumtaxat in legendo habendâ est ratio; atque ex vocibus per solas consonas signatis, canones Grammatici sunt constituendi; quidquid hodie in Gram-*

Grammaticâ Hebraicâ ad punctuationem; & punctorum mutationem spectat, & illi tanquam fundamento nititur, illud totum una litterâ esset à Grammatica delendum. . . Cum itaque Grammaticæ ratio commodè, & utiliter tradi non possit, nisi voces enuntientur, enuntiandi autem eas ratio, & vis certa, & plena ex solis literis אהוי; prout hæc hodie in Textu Hebræo extant, difficulter tradi possit; age sanè, punctuationi Massorethicæ eatenus adhareamus. (Nota) quatenus neque certior, neque commodior vocales ad vocum enuntiationem necessarias designandi ratio usque hodie inventa est: atque ex consequenti eam tradendæ, & docendæ Grammaticæ rationem sequamur, quæ illi punctuationi nititur; nisi forte aliquis aliam rationem certiolem, & commodiorem inveniret punctuandi. Hucusque Cappellus, qui Professor cum fuisset, & a piis Theologis cum plausu susceptus, competens in hac re potest præbere auctoritatis robur, ubi dilucidè nostra explicatur sententia. Nisi quòd putem ego, difficile jam fore aliam legendi formulam invenire meliorem. Et quamquam denuo affulgeret aliqua limpidior, & presfior; tamen, quæcumque ea esset, semper tanquam inventitia ylescere. Alia enim sunt, quæ

quæ cogitatione sunt comparanda; alia verò quæ traditione sunt retinenda: & hujusmodi est pronuntiatio Linguarum. Secundò ex testimonio Ricardi Simonis harum rerum eruditi in sua Bibliotheca selecta tom. 1. art. 36. pag. 269. en ejus verba Latinè reddita: *Judæi Italici carentes versione Italica pro interpretatione verborum Hebræorum tam longè distant in ipsis interpretandis, ut neque vicissim se intelligant. Discipulique de alio ad alium Rabbinum transeuntes, perinde est, quoad idioma, ac si ad nationem alteram commigrarent. Et Philippus de Aquin Judæus Avenionensis Professor Hebraicus eadem verba Hebraica jam sic, jam aliter proferebat: quod & P. Morinus ejus Discipulus itidem scitabat.* Addit tamen quòd monuit eos Cappellus, ut ad communiores aliquas receptas leges se accommodarent. Ergo ad rite descendum Hebraice ea punctuatio sola erit satis, quæ utcumque cum recepta methodo legi possit: neque proinde sensus fixus petendus est de pronuntiatione inconstanti. Ex quibus locis, quæ sufficiens pondus in hac re possunt supeditare, probata manet Peritorum auctoritate, seu testimonio, quoad utramque partem nostra Conclusio; tum scilicet, quòd punctuatio Mas-

so-rethica neque est necessaria pro Idiomate, neque scrupulosè observanda: tum quòd pro lectionis usu, & commoditate discen-tium si temperata sit, non est rejicienda.

8. Probatur jam 2. à ratione prima pars Conclusionis. Eatenus prædicta punctuatio Masforethica esset scrupulosè observanda, quatenus Rabbini ejusdem inventores periti fuissent germanæ, & primitivæ pronuntiationis Hebraicæ, vel saltem propiùs ad eam accessissent; sed utrunque est falsum: & Probatur Min. In primis ipsi etiam, sicut & nos primigeniam prolationem ignorabant. Sed deinde prolationem propinquo-rem &c. Mai. Patet: quia Masforethæ non in id incubuerunt, ut prolationem veterem, revocarent, neque quamvis voluissent, fuissent id assequuti, quòd à paritate Linguae Græcæ, & Latinæ satis convincitur. Siquidem postquam diu, multumque sudatum est a viris doctissimis, & cultissimis circa pronuntiationem Græcam, & Latinam, non ita priscas; nedum res cessit pro votis; sed si utriusque Linguae Grammaticos consulimus bene peritos, ea, quæ utrinque disputantur, utrinque quoque nesciuntur. Quo pacto ergo viri Masforethæ rudes disciplinarum, & antiquitatis non cognitores solo

Textu Hebraico contenti id effecissent, ut Linguam longè vetustissimam omnino cognoscerent, & revocarent? Probo jam Min. scilicet, quòd neque Massorethæ habuissent saltem pronuntiationem conformiorem antiquæ. Quia longè conformior cum antiqua debuisset esse pronuntiatione Hebraica, quæ antecessit tempore Massorethas: quia semper facilius est magis conformari ea, quæ minus distant; atqui pronuntiatione antiquior respectu Massoretharum valde discrepat ab ea, quam ipsi constabilierunt: & Min. constat: quia Origenes, Septuaginta Interpretes, Josephus, nec non Hieronymus longè aliter pronuntiat Hebraica, quàm Massorethæ, quos tamen tempore præcesserunt; discrepantiæ autem facillè innotescant cuilibet conferenti. *Urgetur hæc ratio.* Nam Massorethas paucis seculis præcesserunt Thalmudistæ, & nihilominus, teste Morino, in multis locis discrepant: non ergo oportebit Massorethicam punctuationem veluti illibatam amplecti.

9. Confirmatur tota nostra probatio ex multis, quæ doctè congerit Dom. Masclef quia ipsimet Rabbinus passim testabantur, Linguam suam pronuntiatione legitima post captivitatem Babilonicam suo loco excidisse,

se, atque immutatam esse tantopere, ut plurima ipsi quoque ignorarent. Ita ipsum Thalmud, David Kimki, Abraham Levita, Elias Levita. Sed ab illis temporibus usque ad Massorethas, non est credibile, nisi quòd tota res iverit in deterius; præsertim in tanta dispersione ipsorum, & in illa captivitate crudeli, quam gens illa per tulit sub Vespasiano. Ergo &c. Confirmatur 2. Ex Joanne Drusio in Hebraicis satis versato lib. 3. quæstionum Hebraicarum quæst. 83. sic ajente: *Voces Hebraicas scripsimus characteribus Latinis secundum consuetudinem, quæ olim in usu apud Antiquos, in qua etsi nonnihil desiderari possit; tamen maluimus nunc eam sequi, quàm hanc novam barbaram, quæ, unde sit, aut quem authorem habeat, nescitur.* Atqui ibi loquitur de Massorethica punctuatione, ut patebit legenti, quia hæc procul abest a legitimitate pronuntiationis Hebraicæ.

10. Probatur 3. a ratione eadem prima pars Conclusionis. Nam eatenus scrupulosè innitendum esset pronuntiationi, & punctis Massoretharum, quatenus id esset necessarium vel ad intelligendum sensum Textus Hæbrei, vel ad pronuntiandum, & colloquendum firmiter in tali Idiomate; sed

ad primum nihil valent puncta, & ad secundum non sunt necessaria. Ergo. Min. Quoad primam partem patet: tum quia, utpote à viris perfidis fabricata, potuerunt sibi sensum alicubi cudere ad gustum: tum quia, non est, cur præferatur eorum taxatio aliis fanioribus, & vetustioribus, ut Origeni, Hieronymo, Septuaginta Interpretibus: & tum quia, si cujusdam loci controversia jaciatur in medium; alteruter certatorum recusabit puncta; si ipsi non faveant. Secunda pars minoris etiam patet: quia colloquium Hebraicum, præsertim de Hebræo purò & sacrò (quod solum curant Doctores Catholici) nusquam gentium est. Imò inter Judæos vix est invenire Rabbinos in Idiomate suo bene peritos. Siquidem post dispersionem, Hispani hispanicè, Itali italicè, Turci Turcicè, & sic de aliis, inter se colloquuntur, & sic scribunt licèt Rabbinnicis characteribus. Præterquamquod diversimodè usurpant vocales suas Judæi pro more regionis, quam incolunt. Quare tota punctuatio tam minuta, & superstitiosa temore universali Judaico, profectò, ut Docti noverint, servari non potest.

11. Probatur jam 2. pars Conclusionis, quod scilicet punctuatio Massorethica temperat-

peratissimè adhibita usurpari potest, ac debet. 1. Quia licèt ipsa in tot minutis, & inconstantibus combinationibus apparet satis superstitiosa, & inutilis; tamen pro legendo cursim Hebraica, quæ modo extant in Bibliis punctuatis, possunt commodè deservire. Quamquam enim puncta, quæ subscribuntur non omnino neccantur; attamen sufficienti cursu lectio procurret; præsertim cum in legendo vocales breves a longis non sint distinguendæ. 2. Quia ad tradendam, & discendam Grammaticam, opus est inter Magistros, & Discipulos voces & syllabas aliquatenus pronuntiari. Cum ergo de consueto usu Judæorum, Hæreticorum, & quod plus est Catholicorum, in Lexicis, & Grammaticis detur hic modus universalis vocalizandi Alphabetum Hebraicum; præstat illum sequi pro acquirendis rudimentis, quàm alios sonos privatos, atque confictos sibi undelibet comminisci. 3. Quia moderatus usus punctorum (resectis multis anomalis) poterit deservire, tum ad alliciendos eos, qui a lingua Hebraica propter tam minutos punctuationis canones absterrebantur: tum pro scriptione alicujus epistolæ si opus sit ad amicum, qui cum de locis difficillimis Hebraicis quis agere velit; tum ad

condendum, sicubi opus sit, aliquod carmen: tum ne quibusdam videatur Hebraicè nescire is, qui puncta non novit; unde ea nosse præstat; sed præstat itidem spernere minutissima, & refecare superflua: tum denique quia si quis sub moderata ea punctuatione ad legendum Hebraicè assuefiat; poterit postea commodiùs tum Hebraica, tum Rabbinica sine punctis, legere modo congruenti, ac decenti virum Hebraicè peritum, præsertim si bene observaverit Isagogem Gilberti Genebrardi Hebraicè peritissimi, qui de lectione sine punctis scripsit egregiè.

12. Jam ergo ad 3. & ultimam partem Prælectionis meæ perductus adversus præjactam Conclusionem sic argumentor. 1. Non est modus rectè discendi aliquam Linguam ille, in quo plurima vocabula privantur debita pronuntiatione, & sensu: sed modus usurpandi puncta, quem nos assignavimus, est hujusmodi. Ergo &c. Major est manifesta; quia quodvis idioma in eo stat, quod verba quælibet ipsius habeant pronuntiationem, & sensum fixa inter se, & bene discretæ. Probat minor: Si voces Hebraicæ tantùm sunt usurpandæ ex generali quadam punctuatione, amandando commutationes

voca-

Vocalium, sequeretur, quòd in plurimis vocibus, cum legendum esset per unas Vocales v. g. per *A* vel *O*, legeretur per *A* vel *I*: Sed hoc esset vocabula plura confundere, & evertere quoad pronuntiationem, & sensum: Ergo &c. Major per se satis constat, & Minor etiam patet exemplo de Lingua Latina petito, ut melius adverti possit. Nam si, ubi legendus est *Ramus*, lego *Remus*; ubi legendum est *Mora*, lego *Mira*, vel *Mera*; ubi *Musa* lego *Mesa*, & sic de aliis, penè omnem Latinitatem evertam. Ad hoc argumentum Resp. Conc. Majori negando Minorem. Ad cujus probationem, Dist. Majorem: quod legendum esset *stabiliter & ex firmo canone* Linguae, legeretur per *I*, vel *V*, Nego Maj. vel ipsius suppositum: quod legendum esset *variabiliter*, & *inconstanter*, & ex lectione non ligante significationem, Conc. Maj. & Dist. respectivè Minori, Nego Conseq. Itaque pro plena notione hujus rei, & solutione argumenti, ante oculos habenda est structura Linguae Hebraicæ, quæ, ut contradistineta à Græca, Latina, & aliis, id sibi vindicat speciale, quòd nimirum præscindendo ab omni punctuatione recèns inventa, totius Linguae harmonia, & sensus residet penes solas litteras Alphabeti, quas

communiter Consonantes appellant. Unde & cernere est, nedum totam Linguam Rabbinicam sine ulla punctuatione integram, & currentem; sed & similiter Linguam Hebraicam, & alia hujusmodi scripta (de quibus legendis sine ministerio Massorethica punctuationis etiam Grammaticam composuit DD. Masclef verè luculentam) cum tamen, ut probationibus nostris evictum est, punctuatio Massorethica non sit Canon pro hoc Idiomate intelligendo aut firmus, aut necessarius. Maneat ergo inconcussum, quòd tota ratio eruendi sensum Hebraicum sita est in Grammatica dispositione litterarum Alphabeti, quas Consonas vocant, & in exigentia loci, & contextus. Neque aliter peti potest sensus Linguae Hebraicæ, quæ ante captivitatem Babilonicam regnabat, & qua scripti sunt Libri Sacri; licèt inter Judæos ipsi communi usu se intelligant ex hoc vel illo more sua vocabula proferendi. Ex qua doctrina præstabilita venio ad explicandos terminos argumenti, & dico: quòd quoties sensus vocis non pendet unicè, & necessariò à prolatione ipsius, variatio illa Vocalium in hoc Idiomate, (quidquid sit de aliis) ipsum non turbat; præsertim si in inflexione verborum,

rum, & nominum principales regulæ conserventur, ut nos prudentes facturos arbitramur. Neque exempla allata nos cogunt. Tum quia Idioma Latinum non est tale, ut in solis consonantibus conservetur; tum quia in eo etiam sapissime eadem vox, & eodem sono prolata diversa significat: v.g. *satis* adverbium, & *satis* ablativo de satorum. Item *gratis* adverbium, & *gratis* nomen adjectivum in casu ablativi; & mille hujusmodi: & nihilominus ex exigentia loci res declaratur.

13. Obs. 2. Si punctuatio Massorethica magna ex parte repellitur; tractatus Etymologiarum, & Originum (de quibus tam copiosè Isidorus) magna ex parte convellitur; sed id non solùm evertit Linguam Hebraicam, sed & reliquas &c. Major constat, quia diversimodè pronuntiando aliquod verbum, perit ejus etymologia: & ideo si radicem Hebraicam. אפן *Afan* pronuntiemus v. g. *Eson*, perit etymologia, quam hic ducit Lingua Hispana de Lingua Hebræa. Siquidem אפן *Afan* Hispanicè significat quemdam motum sollicitum, citatum, aliquando gyrovagum. Cumque radix illa Hebræa *Afan* significet *Rotare*, statim apparet etymologiam vocis Hispanæ ex Lingua

Hebræa : & similiter accidit in pluribus verbis . Minor etiam constat, quia ex magna parte perire videtur quælibet Lingua , dum ita obscuratur , ut recta notio verborum ipsius haberi non possit . Ad hoc Argumentum . Resp. 1. Neg. Maj. Quia negocium ducendi etymologias Linguarum etiam est valde incertum , ut passim cernitur , aliis hinc , aliis verò inde etymologiam venantibus . Unde si de diversa pronuntiatione vocabulorum v. g. viginti etymologiæ perirent ; fortè ex alia parte plures , vel alia totidem detegerentur , ac resultarent . Resp. 2. Neg. Min. Quia licèt perirent aliqua etymologiæ nulla Lingua periret : non Hebraica , propter ea , quæ supra diximus ; quòd scilicet hæc consistat in Consonantibus : neque alia Lingua , quia ubi nulla est etymologia certa , nulla perire potest . Unde licèt bene accommodetur aliqua ex punctuatione Massoretharum , cum hæc non sit firma , neque etymologia esse poterit ; & nihil quod certò non est , potest perire certò . Resp. 3. rursus Neg. Maj. quia nulla etymologia verè peritura est , licèt pro Peritis , qui eam debent tractare , non tam præsens aliqua occurrat . Nam juxta naturam Linguae Hebraicæ , quoties ad easdem litteras

ras Consonas accedatur proximè , rite ducetur etymologia , si etiam significatio congruat .

14. Objicies 3. Si multæ regulæ punctuationis Hebraicæ refecantur ; non erit cuiquam facile ita Hebraicè scribere cum punctis , ut ab alio distante Epistola possit intelligi : sed hoc est deficere quasi in media parte tradendi Linguam Hebraicam . Min. constat : Quia cujuslibet Linguae altera pars est construere , altera verò componere . Major probatur : Quia si passim occurrant defectus legitimæ punctuationis , passim hærebit , & confundetur qui vult legere Epistolam . *Confirmatur* . Si genus hujus prolationis invertitur ; colloquia Hebraica interdicuntur ; quod non desinit esse inconueniens . Ad hoc Argumentum . Resp. Neg. Maj. Quia præterquamquod Judæi sefatis intelligunt per scripta omni punctuatione remotâ ; in nostra sententia punctuationem omnino non tollimus , sed tam pro nominibus , quàm pro verbis , & particulis eam relinquimus , quæ non solum futura sit admodum satis ; sed quæ penè videatur nullam ex primis , & principalioribus regulis prætermittere ad bene moderandam , riteque decorandam quamlibet Hebraicam

scripturam . *Ad Confirmationem* similiter Resp. dicendo , Quòd quamvis nos punctuationem non sumamus adeo scrupulosè ; sed multas mutationes , præcidamus , servatis interim capitalioribus , non propterea tollitur ratio ineundi colloquium Hebraicum , sive inter Nostros , qui cum de vocibus Hebraicis in Bibliis contentis illud texere possint , satis se intelligent , si loquantur cum punctuatione Biblica , vel cum nostra magis modificata , quæ à prima non valde discrepat : sive inter Judæos , qui auditis suis vocabulis , & quidem solemnioribus Vocalibus pronuntiatis , poterunt satis percipere mentem loquentis ; licèt in efferendis sic , vel aliter quibusdam syllabis non omnino convenirent ambo colloquutores . Quod vehementius confirmatur ex iis , quæ affert DD. Masclef in sua Grammatica proleg. 22. per hæc verba : *Neque etiam cum res voce geritur , impossibile erit iis , qui nova methodo utentur , cum Judæis differere ; idque ipse non semel expertus sum in colloquiis viva voce habitis non tantum cum suprædictis , Daniele Zea , & Elia Prax ; sed & cum aliis quibusdam . Non enim curant Judæi , quomodo pronuntietur Hebraicè .* Si ergo in methodo talis Authoris

qui

qui omnem omnino pronuntiationem facit novam , & penitus adinventitiam , colloquentes sese intelligunt ; quanto melius intelligent Judæi loquelam Hebraicam , quæ omnibus capitalioribus regulis suæ punctuationis non sit difformis .

15. Obs. 4. Sub hoc tenore punctuationis saltem omnis Poësis Hebraica truncaretur ; sed id est absurdum ; Ergo &c. Major constat : Quia juxta nostram sententiam , videtur negligi quoad suas regulas omne Sceva compositum ; sed in iis potissimum stant syllabæ breves , unde pedes fiant ad carmina componenda ; ergo Poësis Hebraica everteretur . Ad argumentum Resp. 1. Neg. Min. Quia Poësis prisca omnium consensu jam periit . Poësis verò recens cum ligatura pedum , & syllabarum ad nihil est necessaria ; & cum solo rithmo , & numero syllabarum ad instar Poësis Hispanæ posset aliquid confici , dum oporteret . Resp. 2. Neg. Majorem : Quia in primis cum Sceva simplici , quod frequens occurrit (& est syllaba brevis ad formandos pedes solitos , scilicet , Jambum , Bachium , & Creticum) carmen confici potest . Præterquamquod nos non excludimus Sceva compositum , tum sub Gutturalibus , tum alibi . Unde & ad finem nostræ Gram-

E 4

maticæ

maticæ nonnulla carmina subnectuntur; par-
cè tamen de more nostro.

16. Colliges 1. Rationem a priori totius
nostri Systematis in hac re, in eo stare, vi-
delicet, quòd hoc Idioma præ aliis de solis
litteris Consonantibus (quas dicunt) to-
tam suam harmoniam efformat, servientibus
nimirum quibusdam ex iis pro vocalibus.
Quare cum tota punctuatio ex com-
muni sententia sit recens; & poterit ex to-
to repelli, ut faciunt nonnulli; & poterit
ex toto cooptari, ut faciunt plurimi; & po-
terit ex parte amplecti, & negligi ex parte,
uti nos commodius factum iri censemus, ne
tot, & tanti ab hujusmodi studio verè gravi,
& fructuoso perterresant. Colliges 2. Nos
de mutatione punctorum solemniore regu-
las, & generaliores ulnis obviis amplecti;
cæteras verò combinationes, & mutationes
punctorum anomalas, & penè dixerim rudi-
culas, superstitionas, & quasi larvas ad di-
scipulos abigendos, sponte dimittere.

GRAMMATICA HEBRAICA

*Pro commoditate studentium brevissimè con-
cinnata ad usum scholarum Collegii
Imperialis Soc. Jesu Matritensis.*

CAPUT I.

De figura, nomine, & vi litterarum.

Nihil in quovis idiomate priùs facien-
dum est, quàm ut ii apices, & ele-
menta aperiuntur, in quibus illud à cæteris
discrepat. Quare, ut res ordinatè proce-
dat, accipe

ALPHABETUM HEBRAICUM

Figura	Nomen	Potestas	Numerus
א	Aleph	Aspiratio suavis	1
ב	Beth	B.	2
ג	Ghimel	Gh.	3
ד	Daleth	D.	4
ה	He	H.	5
ו	Vau	V.	6
ז	Zain.	Z.	7
			Chet

כ	Chet	Ch. J. Hi	8
ט	Teth	T.	9
י	Jod	J.	10
כף	Caph	Ch.	20
למ	Lamed	L.	30
ממ	Mem	M.	40
ננ	Nun	N.	50
סמ	Samech	S.	60
הה	Hhajin	Densa aspiratio.	70
פפ	Phe	Ph.	80
צצ	Tzade	Tz. Ts.	90
קק	Coph	Q. K.	100
רר	Resch	R.	200
סס	Scin Sin	Sc. S.	300
תת	Thau	Th.	400

1. Nota, quinque litteras sic duplicatas in figura, videlicet $\aleph, \beth, \gamma, \delta, \epsilon$, duo habere in hoc Alphabeto specialia: alterum est, quod ita quidem, & non sub prima figura sunt scribendæ, quoties in fine dictionis scribi debebunt: alterum est, quod ad numerandum suppleant reliquas centurias usque ad millenarium sub hac forma.

1000 900 800 700 600 500

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ז ט י ק ר ש

2. Pro

2. Pro numerando verò deinceps conjunguntur millenaria, Centuriæ, Decades, & unitates, eo, quo oportet, modo, ut summa desiderata resultet: v. g. si volo exprimere currentem annum 1727. sic pingam $\aleph \beth \gamma \delta \epsilon$; & si velim notare 125. ita $\zeta \eta \theta$. Quando verò occurrit duplicare millenaria, duobus modis fieri poterit, vel appingendo illam virgulam supra litteram respondentem ad numerum duplicantem millenaria: v. g. sic \aleph idest 2000. vel adjungendo ad Aleph ut supra notatum numerum duplicantem, sic $\aleph \beth$ 2000. $\aleph \beth \gamma$ 4000. sed sine virgula debet esse littera prima; & etiam in Decadibus, & Centuriis millenariorum v. g. $\aleph \beth \gamma$ 50000. $\aleph \beth \gamma \delta$ 100000. Id autem, quod Castelli Grammatica ait, scilicet, virgulam ab inferiori parte suspensam numeros denotare, mihi non ita probatur: quippe neque in scriptura Quadrata, neque in Rabbiniis scriptis, quorum nonnulla vidi, talem morem appingendi arithmetice Hebraicæ adhuc inveni. Littera *Scin* cum puncto sinistro suavior est, & interdum diversam radicem agit, ac eadem cum puncto destro. Littera *y* non tam densissimè ponitur effrenda: tum ex usu Rabbiorum; tum quia

in Bibliis voces, quæ ab ea incipiunt suaviter redditæ inveniuntur. De quo latè Johannes Terentius in differt. Hebraicis.

C A P U T II.

De Vocalibus.

1. **C**UM viginti duas litteras habeat Alphabetum Hebraicum; hac tempestate receptius est, eas omnes esse Consonantes; licèt nonnullæ soleant censerì esse vocales ut ה · ו · ע · &c. Quidquid autem sit de veteribus Vocalibus Hebreorum, & vetusto modo legendi Hebraica sine punctis, de quo non pauca Gilbertus, Genebrardus in Isagoge; & nos cum eo in Differtatione Apologetica; nunc verò temporis communius in Grammaticis, & Lexicis recepta est illa punctuatio, & Vocalium discretio, quæ fuit opus Judæorum Massoretharum, qui, ne usus Linguae S. periret, per quædam puncta Vocales distinxerunt, & affixerunt. Quæ tamen, utpote Judæorum opus, & fabrica, non plenam fidem merentur, quoad significata definienda, maximè in locis, ubi apparet in eis aliquid minus congruum. At verò pro communi studio, & exercitatione rei Grammaticalis, salvo cæterorum judicio, mihi videtur, hæc punctuatio nobis esse
se-

sequenda in tradenda Grammatica, licèt quoad interpretationem Textus, sanioris judicii sit, eam non maximi facere, sed ad Textum ipsum nudum sese recipere. In Lingua enim tam peregrina discenda multa oboriretur confusio, si passim occurrentes Grammaticæ, & Lexica, nedum amoverentur, sed quasi corrigenda haberentur.

Vocales ergo, seu puncta sunt quatuordecim.

	Nomen	Figura	Potestas
Quinque longa	Camets	·	a
	Tfere	·	e
	Chiric Gadol	·	i
	Vau Cholem	·	o
	Shurek	·	v
Quinque brevia	Pathach	·	a
	Segol	·	e
	Chiric Katon	·	i
	Camets Catuph Kibbutz	·	o u
Quatuor brevissima	Scheva Simplex	·	e
	Cateph Patach	·	a
	Cateph Segol	·	e
	Cateph Camets	·	o

Circa ejusmodi puncta notandum est primò, quòd Cholem aliquando, & frequenter, solet inveniri sine Vau ו, sed solum cum puncto appenso in littera sequenti, sive in sinistro latere suo v. g. מֹשֶׁה idest Moyses, vel Moses. Hic autem jam apparet occasio illa confusionis, quam observabis de hoc puncto cum puncto utrovis litteræ ו siquidem ignorari potest: an sit vocalis Cholem sua, vel antecedentis; an solum character litteræ ו. Unde ad distinguendum id subnotabis, quòd scilicet, si littera Scin ש, vel anterior, quæ ad aliam syllabam non pertinet, caret vocali, debes illud legere, ut *Cholem*; sicuti in exemplo superiori מֹשֶׁה. Si verò sua vocali gaudet, erit punctum (dextrum, aut sinistrum ex forma radice) litteræ Scin ש.

2. Notandum est 2. Quòd Camets Catuph, & Cateph Camets scripta sunt hac eadem figura ו: & primum est O breve; secundum brevissimum. Discriminis autem ratio stat in eo, quòd Camets Catuph inveniri solet cum sola figura, quasi esset Camets v. g. sic ו: & tamen pronuntiari debet, ut O breve.

1. Quando invenitur hac figura Camets ו ante ו: Camets Catuph, vel Cateph Camets; & quidem licet mediet accentus, &

tunc

tunc secundum videtur fore brevissimum. 2. Hoc punctum ו debet proferri ut O semper ac sit ante Sceva: nisi mediet accentus, sive illud sit expressum; sive intellectum (& statim dicemus quando subintelligitur) v. g. חֹכְמָה *Chochma*: quia est ante Sceva expressum, & non mediat accentus; è contra vero חֶכְמָה *Chachema*. 3. Quando sit ante Daghes, aut Macchaph, non antecedente א aut ה. Quando verò debeat subintelligi Sceva, est facile cognitu. Quia in Caph finali ק nisi habeat Camets, nedum intelligi, sed scribi etiam debet: in reliquis vero litteris, quæ mobiles dicuntur præter יוהוּ idest Jod, He, Vau, Aleph, quæ sunt quiescentes semper Sceva intelligitur, dum reperiuntur in fine. Insuperque si habet aliqua littera Daghes forte, quod est nota duplicandi litteram: tunc in prima ex geminatis intelligitur Sceva mutum v. g. כּוּוּ idest *Collu*.

3. Hinc notabis 3. ex hoc exemplo, quod præter punctum in ventre litteræ, quod format vocalem ו Sciurek; invenitur punctum etiam in medio litteræ, quod non est vocale. Quod si invenitur in littera ה monet, illam tunc non quiescere, vocaturque Mappik; si verò in aliis litteris, appellatur Daghes:

& est

& est vel forte, vel lene; hoc tantum invenitur in sex litteris scilicet בגד כפת Be-gad Chephath: & scribi non solet, nisi in principio dictionis, vel quando veniunt post Sæva mutum in eadem, aut diversa dictione. Dicitur lene, quia non duplicat litteram, sed regit pronuntiationem litterarum, tollendo aspirationes: unde tales litteræ sic proferuntur B. G. D. C. P. T. Daghes autem forte invenitur in omnibus litteris præter ר Resch, & quas gutturales vocant, scilicet חתקא. Ejus verò officium est litteram, cui infigitur, geminare: v. g. in hac voce קולו Collu: in prima est Daghes lene, in secunda forte, in tertia non est Daghes, sed punctum vocale formans Sciurek.

4. Notabis 4. Hoc punctum (·) Sæva interdum quiescere, interdum moveri; idest, interdum pronuntiarī, interdum verò non pronuntiarī. De quo hæc esto regula: Quoties ad Sæva præcedit aliquod punctum breve, vel accentus Grammaticus; quiescit. Cujus tamen regulæ sunt duæ advertentiæ, vel exceptiones 1. est, quòd si littera habet Daghes, semper profertur, v. g. למד idest Limmedu. Et eodem modo si est geminata v. g. הללו Hallelu. 2. est, quòd unum Sæva non est punctum breve, sed

brevissimum. Quando autem utrumque venit post accentum Grammaticum, quiescit utrumque. Nota 5. de Diphtongis quòd Jod, & Vau sæpe coeunt in diphtongum, si præcedit Camets, Patach, Cholem, Sciurech, v. g. יָרֵרִי Trisyllabum, יָרֵרִי Monosyllabum &c.

C A P U T III.

De ratione legendi, & scribendi.

1. **A**Ntequam de ratione legendi aliquid dicam, præcognitæ esse debent divisiones, quæ consueverunt fieri de viginti duabus Hebræorum litteris. Et cum jam de iis, quæ Quiescentes, & quæ Gutturales, & quæ Dagheffabiles sunt, satis supra constiterit; restant explicandæ aliæ Labiales, scilicet בּוּפּ quia labiis; aliæ Palati, nempe פּ, פּוּפּ; aliæ Linguae ut sunt קּוּלָּה; aliæ Dentium, scilicet קּוּפּוּר juxta illud membrum, & organum quo proferuntur. Hæ autem divisiones parum necessariæ, aut utiles sunt, nisi pro advertenda confusione solita fieri in litteris ejusdem organi; aut pro critica, ut advertit DD. Mascelf. Ea vero est divisio permagni momenti, quæ viginti duas litteras ex æquo partitur in undecim Radicales,

cales, & totidem Serviles. Hæ sunt sequentes, & totidem Serviles. Hæ sunt sequentes. מִשָּׁה אֵיחָן וְקִלְבֵּי: reliquæ vero sunt radicales; ideo sic dictæ, quia sunt semper de themate, seu radice significandi; & nunquam serviunt ad formanda nomina tempora, & casus; sunt autem גַּר וְהָט סַעֲפָצֵקֶר.

2. Quoad legendi morem, quemadmodum Latini, & Græci legunt incipientes lineam à sinistris ad dextrum latus usque, percurrentes; & Japonæ, ac Sinenses ducunt lineas, lectionemque suam à summa pagina deorsum descendentes; sic Hebræi, Orientalesque, ut Syri, Arabes, Chaldæi & legunt lineam, & pingunt à dextro latere incipientes, sinistrorsumque procurrentes. Cum autem legere nihil aliud sit, quàm aptè jungere vocales, & consonantes, ut in primis suas reddant syllabas debitas, indeque nomina verba, & significata conficiant; sciendum est, nunc temporis Hebræorum vocales non ad latus, uti Latinas, scribi, sed infra eas litteras consonantes, quibus cum syllabas sunt formaturæ: & quidem ita, ut in syllabæ prolatione prius sonet consona, quàm vocalis v. g. כִּבְבִי כֹבֵבִי Excipiuntur tamen hæ tres litteræ dum sunt in fine יָהּ, quoties antè eas non præcedit Camets, vel Parach; quia tunc ut

ut ritè proferantur, nedum eis subscribitur Patach (quem vel necessitatis, vel suffuratum vocant) sed prius pronuntiatur v. g. אָהָה *Abb. Ach. Ab.*

3. Pro legendo verò alias punctuationes, præter vocales relatas observanda sunt genera accentuum, qui apud Hebræos in copia sunt; licèt hic solum, quæ necessaria sunt insinuentur. Duplex distinguitur accentus: alter *Rhetoricus*, alter *Grammaticus*: ille quidem qui ornatus, & ministerii causa appingitur; hic vero propter sonum, & prolationem. Quare ubicumque unicus ille sit; erit Grammaticus: consuefcuntque Hebræi, sicut & Græci dictiones non mittere sine accentu. Qui quidem Grammaticus plerumque in ultima, nonnunquam in penultima, ut suo loco dicetur, sedem habet; dictioque illa, quæ habet in penultima, *Milel*; quæ in ultima verò, *Milra* vocatur. Jam ergo *Rhetoricus* accentus principalior est duplex: alter *Metbeg*, qui inter Sheva & Camets pingitur, & quasi frænâ syllabam in Camets, ut non fiat Camets Chatuph, & Sceva moveri possit: & pingitur sic v. g. in hac voce לָמְרָה *Lamedab*: primus est *Metbeg* Rhetoricus, & ultimus est *Grammaticus* ad acuendam ultimam

mam syllabam . Alter vero dicitur Mac-
caph , qui jungit dictiones duas eas sub eo-
dem accentu Grammatico proferendo v. g.
קל-גוי *Colgoi* : *omnis gens* . Accentus vero
Grammaticus etiam est duplex in genere ,
licet plures postea in specie . Alius enim est
Orthographicus , qui servit ad sensus , &
periodos distinguendas v. g. 1. *Soph Pasuk* ,
qui claudit integras periodos instar nostri
puncti rotundi , sed pingitur sic : ad latus
sinistræ litteræ postremæ v. g. : ק . 2. est *Ath-
nak* , qui subtus litteram sic figuratur ק̣ &
pro duobus nostris punctis deservit , licet
non semper . 3. est *Zakeph Caton* , qui sic
pingitur supra litteram ק̣ & est instar nostri
incisivi vel commatis cum puncto . 4. est *Re-
via* qui est instar nostri incisivi , aut commatis
communis , & sic appingitur ק̣ , vel in
medio ק̣ . Reliquum agmen Grammatico-
rum accentuum , qui inter Regios , & Mi-
nistros dissecantur , omnes conveniunt in
efferenda syllaba , quam afficiunt ; sed ta-
men usitatior ille videtur esse , qui & silluk
dicitur , & est virgula recta pendula infra
litteram sic ק̣ . Differitur post de reliquis lo-
cupletius , uti de *Keri* , & *Ketib* , quas va-
rias lectiones vocant , ubi plus oportebit .
Quoad

Quoad scribendum , cum id præstandum sit
non alio tenore , nisi quo legendum est ; id
tamen observa , scilicet , quinque litteras
hujus dictionis nempe אהלת , quando sunt
finales , longiori , & liberiori figura solere
protendi sic , אהלת , ad lineam ita
pingendam , ut in fine nullum verbum divi-
dendum sit cum linea sequenti , id enim re-
fugit scriptura Hebræa . Quod si nihilomi-
nus aliquando in fine lineæ verbum debet in-
cipere , quin finiri queat usque ad sequen-
tem , prima littera solum geminatur usque
ad explendum hiatum , & postea initio se-
quentis lineæ rursus cum toto verbo integro
pingitur . Geminatio enim illa solum est re-
clamatio ad lineam sequentem .

C A P U T IV.

De Nomine , & Pronomine .

I. **N**omen constat casu , numero , &
genere . Casus denotantur per ali-
quas litteras præfixas nomini , ipsique ad-
hærescentes , scilicet pro genitivo ה ; vel
quando verbum præcedens est in statu régi-
minis , quod per ' finale dempto ו ; & ה

constare solet in plurali, & in singulari per litteram ה ubi futura erat ה, aut per puncta, ut post explicabitur. Item hæc nota שׁ separatim antecedens genitivum indicat; sed id moris potius est inter Rabbinos, quam in lingua Hebraica doctrinali. Pro Dativo ל voci adharens; pro Accusativo אַ proxime antecedens, & quandoque conjunctum per accentum Maccaph v. g. אַתְּ דָּבַר verbum, אַתְּ עַם populum, Ablativus vero (nam Vocativus, vel est sine littera præfixa ut Nominativus, vel cum ה ut Genitivus.) notatur vel per præpositionem מן antecedentem, vel per solam litteram מ præfixam, & sequente Daghes v. g. מִדְּבַר à, vel ex, vel præ verbo. Præter has litteras præfixas pro formatione casuum alia quoque litteræ præfigi solent, ut כ; & est præpositio in: v. g. בְּאֲדָרַי in Domino. Littera ו quæ est copulativa ו, per ו ponitur, si sequitur aliud Sæva, aut littera labialis: & dicitur ו versivum: quia de præterito facit futurum cum Sæva subscripto; & etiam cum Patach facit de futuro præteritum: v. g. וְאָמַרְתָּ & dices . . . וְבִּיקַרְתָּ & visitavit. Item littera כ idest sicut v. g. כְּלֶחֶם sicut panis. Item ה quod vocatur demonstrativum, & est sicut articulus Græcorum הַ, הַ, & est ac-

como-

comodabile ad omnia genera, numeros, & casus, infigitque Daghes forte in littera sequenti. Demum ו præfixum voci est relativum, qui, quæ, quod, pro quovis genere, numero, & casu, infixio quoque Daghes forti in littera subsequente: v. g. וְשָׂעָה qui fecit. Et quia, quando littera subsequens est ex illis, quæ non admittunt Daghes, vocalis brevis transit in longam v. g. וְיִּינְיִי scribi debet וְיִינְיִי; quia ו est Gutturalis, & excludit Daghes.

2. Numerus inter Hebræos ultra singularem, & pluralem, est etiam dualis, cujus terminatio propria est ים v. g. de יום fit יומים idest biduum, vel dies duos. Pluralis in masculinis fit addendo ים v. g. שִׁירִים Cantica. In foemininis fit addendo ות v. g. de אות quod significat signum fit אותות Signa. In singulari vero fit, prout de ipsismet radicibus derivatur, atque formatur; quod in propriis locis adinvenitur. Formari vero solent 1. vel mutatione punctorum sola v. g. מֶלֶךְ Regnavit מְלֶכֶךְ Rex. 2. repetendo litteram aliquam radicalem ut קָרָקַר Karkod vertex ex radice קָרַר. 3. Per litteras, quas heemanticas vocant, scilicet הַאָמְתִי: & ex his מ, א præponi solent; ה postponi; reliquæ ante, aut post collocan-

tur.

F 4

tur.

tur. Si verò Radix est defectiva; etiam in nominibus inde formatis defectum servat. Quando vero formatur dualis, aut pluralis littera ה numeri singularis, (imò & quandoque ת servilis) abjici solet v. g. הַמָּה *numerus* habet plurale הַמָּה. Numeri autem interdum ita miscentur in nominibus, ut alia habeant duale sine singulari, & plurali, ut מַיִם aquæ: alia pluralem tantum, ut פְּנִים: alia de singulari foeminino, ut יוֹנָה faciant plurale masculinum, v. g. יוֹנִים: alia de singulari masculino faciant plurale foemininum, v. g. de אָב Pater fit אֲבוֹת: alia in plurali habent utramque terminationem, v. g. דוֹר *atas* facit דוֹרִים & דוֹרוֹת. Necnon pluralia foeminina solent cum affixo imitari terminationem masculinam, v. g. אֲבוֹתֶיךָ *Patres tui*.

3. Pro genere verò nominum dignoscendo duplex est via: Altera nimirum, ex terminatione: quia finita in ית ית יה sunt foeminina. Altera vero ex significatione: unde quæ significant urbes, gentes & membra geminata, ut manus, oculos, & sunt etiam foeminina. De cæteris vero pleraque masculina; licèt plura communia. Neutrò verò genere carent Hebræi, quod rarius per masculinum; sæpius verò per foemi-

minum suppletur, & usurpatur. De Adjectivis masculinis fiunt foeminina more participiorum, vel addendo יה v. g. טוב *bonus* facit טובָה bona (si autem nomen masculinum finitur in יה solum mutatur in יָה v. g. יָפֶה *Pulcher* יָפֶה *Pulchra*) vel addendo ית v. g. de אֲחֵר *alius fit* אֲחֵרָה *alia ordinalia* v. g. שֵׁנִי *secundus* addit ת v. g. שֵׁנִית *secunda*. Gentilitia verò, ut עֲבָרֵי *Hebraeus*, vel addit similiter ת v. g. עֲבָרִית *Hebræa* עֲבָרִית *Hebræa*. Pro formando comparativo, & superlativo, quo carent Hebræi, utuntur particulis postpositis: v. g. pro comparativo מֵן; & est *præ*: v. g. טוב מֵן *bonus præ vino*: & טוב מְאֹד *bonus valde*, idest *optimus*.

M III

III

Per-

Persona .	Nom.	Genit.	Dativ.	Accus.	Ablativ.
Ego Com.	אני	שלי	לי	אותי	ממני
Tu Masc.	אתה	שלך	לה	אותך	ממך
Tu Foem.	את	שלך	לה	אותך	ממך
Ille .	הוא	שלו	לו	אותו	ממנו
Illa .	היא	שלה	לה	אותה	ממנה
Nos Com.	אנחנו	שלנו	לנו	אותנו	ממנו
Vos Masc.	אתם	שלכם	לכם	אתכם	ממכם
Vos Foem.	אתן	שלכן	לכן	אתכן	ממכן
Illi Masc.	הם	שלם	להם	אותם	מהם
Illæ .	הן	שלן	להן	אותן	מהן

De

De Pronomine Possessivo cum Suffixis .
Paradigma .

Nomen Singulare *Canticum* ,
Nomen Plurale *Cantica* .

Persona .	Suffix	שיר	Person.	Suffix.	שירים
1. Com.	י	שירי	1. Com.	י	שירי
2. M.	ך	שירך	2. M.	ך	שיריך
2. F.	ך	שירך	2. F.	ך	שיריך
3. M.	ו	שירן	3. M.	ו	שיריו
3. F.	ה	שירה	3. M.	ה	שיריה
1. Com.	נו	שירנו	1. Com.	נו	שירינו
2. M.	כם	שירכם	2. M.	כם	שיריכם
2. F.	כן	שירכן	2. F.	כן	שיריכן
3. M.	ם	שירם	3. M.	ם	שיריהם
3. F.	ן	שירן	3. F.	ן	שיריהן

Suffixa Possessiva . Nom. Singulare .

Suffixa Plurali . Nom. Singul.

Barum. Eorum. Vestra
Suffixa Pluralia
Noftra / Sua
Tua / Mea
Nom. Plurale
Suffixa Possessiva

4. In his paradigmatis Suffixorum notabis duo: aliud, quod Vocales, quæ juxta Suffixa solitaria ponuntur, debent praire sub littera nominis antecedente ad Suffixum, ut in ipso Paradigmatate cernitur: aliud est, quod quando Camets, vel Patach præcedunt immediatè ad litteram י vel ו faciunt diphtongum v. g. שִׁירֵי *Cantica mea*, & profertur *Scirai*.

5. Tria insuper alia pronomina sunt, quæ omnia suscipiunt suos articulos præfixos pro casibus, & præpositiones regentes, ac si essent nomina, & sunt admodum facilia v. g. *Demonstrativum* Hic, & hæc, & cuius masculina terminatio est הָ pro omnibus casibus singularis numeri, & הַ, וְהַ, וְהַ; pro foeminino, ac neutro singulari; הַ verò communis in singulari pro omnibus. Et pro plurali communi הֵן & הֵן hi, hæ, & hæc. 2. Relativum: & si est separatum est, אֲשֶׁר; si præfixum est, שֶׁ; itidem pro omni genere, & numero. 3. Demum pronomem interrogativum. *Qui, quæ, quod*, & quidem si est de homine v. g. *quis*, dicitur מִי; si de alia re quapiam מִהּ מִהּ, מִהּ, idest *quid*. Si vero antecedit ad Relativum, tunc vertitur in pronomem. *Is, ea, id* v. g. מִהּ שֶׁעָשָׂה *id, quod fecit*.

CAPUT V.

De mutatione Punctorum.

1. **I**N hac re, quæ spectrum est terrificum Incipientium, arbitror oportere liberius incedere, tum propter ea, quæ factis doctè promovet in suis Prolegomenis DD. Masclef, tum propter ea, quæ mihi apparent. Sic licet de hoc fusè in Dissertatione proœmiali, 2. tamen, quia forte cudi seorsum poterit hæc Grammaticella, aliqua prælibabo 1. punctuatio hæc Massorethica, à Rabbinis inventa non tanti fit, aut fieri debet, ut de ea fiat idolum; sed solum, mancipium; quare iis quæ servitura sint cooptatis, quæ potius nocitura sunt, deserantur. 2. Hi Rabbini, ut ego suspicor, aut minus methodici extiterunt, dum Linguae suæ usum servare tentârunt: non enim rem bene digesserunt, & concoxerunt usque ad regulas satis fixas; sed pene omnia ita mobilia sunt, ut arenaria Arabia: aut nimis extitè superstitiosi, quod & ipsorum morbus est perantiquus: siquidem pro quavis disciplina rite tradenda, plura minuscula prætereunda sunt. 3. Inde nati sunt tales labyrinthi

rinti in variatione punctorum, ut homines, etiam studio ferrei, ingenio, & memoria valentes, desperent de re, dum paucula, quæ laboriosè didicerunt; vident in lineis subsequenter illico deturbata. 4. quod licèt daremus omnia hæc, speculativè loquendo, posse consistere; at dum hæc punctula ad typos veniunt; fit horror in discernendo, typica confusio in transmutando. 5. Quia varietas efferendi, & sonandi syllabas suas cuique nationi ita est propria, ut multo melius in Linguam Hebraicam mortuam, & vetustissimam refundatur. 6. Quia totus labor discendi Hebraicè pro legendo, & intelligendo est in Bibliis, quæ si punctuata sunt; ibi erunt servati canones punctuationis; & solum restabit dare sonum Vocali jam cognitæ, Componere autem Hebraicè, aut nunquam occurrit, vel admodum rarò: & tunc fieri poterit sine punctis (siquidem is usus Linguae maximè curandus est) vel si quis velit cum punctis; tunc pro illa opportunitate cuidam Grammaticæ agenti de mutatione punctorum incumbet. Quandoquidem, & si talem artem punctuandi ad amussim didicisset; nisi haberet usum plurimum, (qui semper deest in re tam peregrina) semper eas leges implexissimas reattingere cogentur.

tur. Atque idem pro Poësi aliqua breviuscula dictum esto. Nam vel contentus esse poteris cum rithmo Consonantibus; finiendo semper cum eâdem syllabâ, & accentu (& quidem non aliam Poësim admittunt Sglauther, & Masclef in suis Grammaticis) vel pro breviusculo Epigrammate conficiendo, tunc casus eas punctuationes Massorethicas visitabis. Nam pro hoc solum quantitas breviusculæ syllabæ, aut longæ sub hoc vel illo situ conducere videbitur; ut harmonia pedum fervetur. Præter hoc autem neque ad prolationem ipsam (nunc præsertim) interest, longane, an brevis effet Vocalis aliqua pronuncianda. Quia quamvis olim syllaba longa de more per duo spatia temporis efferretur, & brevis per unicum, unde & primitus duplicari solebat syllaba longa; at jam eodem spatio temporis, quoad prolationem attinet, & brevis, & longa syllaba pronuntiari consuevit. Ac tandem licèt ea, quæ sunt crebra, & varia, multipliciaque præcepta pronuntiationis ab adolescentibus, qui plus valere solent memoria, & conatu, retineri, ac satis combinari possent; nihilominus cum fructus hujus Linguae Sanctæ magis sit pro ætate matura; hæc quidem, si hujusmodi studium inchoat, prospecto tam
varia

variæ punctuationis terriculamento, procumbit; & si forte in prima ætate didicerat, jam illa minutissima penitus exciderunt. Quare de primo ad ultimum satius erit rem attingere ita temperatè, ut explicatis jam talibus punctis, quatenus possint juxta ea legi voces punctuata; insuper pro mutatione nonnullæ capitaliores regulæ subscribantur, amputatis exceptionibus, & contra exceptionibus, quæ horrorem incutiant.

2. Itaque Regula 1. est: Puncta mutabilia sunt . . . i dum sunt in ultima, aut penultima syllaba; & : etiam in aliis.

3. Reg. 2. Accentus distinctivus convertit breves in longas similes, propter pausam, quam poscit; v. g. . in .; Patach in Camets. Et accentus *Macaph* e contra longas in breves: quia accelerat v. g. לְתַּחַתְּךָ pro לְתַּחַתְּךָ.

4. Reg. 3. Præter accentum, sunt quatuor causæ mutandi puncta, scilicet Regimen, Suffixum, numerus pluralis, aut dualis, & genus foemininum.

5. Reg. 4. Quavis ex his causis . . . & . . . dum sunt in penultima, mutantur in sceva; sed cholem i ante . & *Patach* in tali penultima sola mutatur, & tunc in . o brevissimum.

6. Reg.

6. Reg. 5. Propter Regimen, & Suffixa, כֶּן כָּם Camets ultimum in sing. transit in Patach, & in plurali in Sceva.

7. Reg. 6. Tsere ultimum semper mutatur in sceva, nisi præcedat Camets, in quod tunc transit. Si verò in Regimine singulari aliud punctum à Camets præcedit, non mutatur.

8. Reg. 7. Segol ultimum in Regimine singulari stat, sed extra illud, plerumque convertitur in Scheva: in plurali vero & Suffixis distinctis a כֶּן כָּם הֵן הֵם fit Camets .

9. Reg. 8. Sceva sub gutturali transit de simplici in compositum; & hoc ante aliud Sceva amittit illa duo puncta, ex quibus componitur, & remanet illa Vocalis, cui adjungebantur v. g. de . remanet . &c. Itemque Sceva simplex ante compositum transit in Vocalem affinem tali sceva composito v. g. ante . transit in . &c.

10. Reg. 9. Sceva ante Sceva simplex, vel compositum non legitur: at ubi legendum est v. g. initio &c. communiter transit in Chiric parvum; sæpe in Patach præferim sub, vel ante gutturalem. Et si talis Sceva oritur ex Tsere, transit in Segol. His observatis, reliqua propter dicta superius commodissimè refecantur.

G

CA-

CAPUT VI.

De Verbo Perfecto .

1. **V**erbum perfectum dicitur inter Hebræos ad distinctionem verborum, quæ *Quiescentia*, & *Defectiva* vocant, eò, quòd inter conjugandum amittunt aliquam litteram radicalem, sive de themate, quod fere semper tribus litteris constat. Igitur tale verbum perfectum per quatuor conjugationes inflectitur: quarum prima dicitur *Kal* cum passiva *Niphal* sibi correspondente. 2. est *Piel* cum sua passiva *Pual*. 3. est *Hiphil* cum sua passiva *Hophal*. 4. est *Hithpael* sine passiva, eo quod in hoc verbo sit significatio reciproca, cui adnecti ex Rabbinico usu potest conjugatio *Poel*, quæ simul passivam significat, & activam. Unde hoc verbum *מָסַר* in prima Conjugatione significat *tradere*, & *tradi*. In secunda *diligenter tradere*, & *tradi*. In tertia *facere tradere*, & *factus est tradere*. In quarta *tradere seipsum*: & sic, *Poel tradere*, & *tradi*. Qui tamen Conjugationem *Kal* rite apprehenderit, & tenuerit; postmodum in verbis ediscendis curret feliciter. Tempora sunt

sunt Præsens, Præteritum, & Futurum; quorum Præteritum, (& quidem à tertia persona) est prima origo verbi; Præsens vero ex participio componitur; v. g. *Ego tradens: tu tradens* &c. Habent Imperativum quod *וַיִּצַח* vocant, explicantque per Futurum aliquando, & Infinitivum, quod appellant *מַקּוֹר* Makor. Item Participium præsens dictum *בְּנוּי* Benoni; & Participium præteriti, quod vocant *פְּעוּל* Paul: itemque cum Infinitivo sua sibi cudunt Gerundia ex litteris variis, quas appellant *בְּכֵלִים*. Et futurum, quod vocant *נְחַתִּיד* Nghathid, itidem formant ex litteris quas dicunt *אֵתָן* Ethan pro distinguendis personis. Necnon in verbo etiam genera usurpant; & tempora, quæ non habent, exponunt per proximiora de iis quæ habent.

Niphal.

Kal.

נִמְסַר
נִמְסְרָה
נִמְסְרֹת
נִמְסְרֹת
נִמְסְרֹתַי
נִמְסְרוּ
נִמְסְרֹתֵם
נִמְסְרוּ
נִמְסְרוּ

מִסַּר
מִסְרָה
מִסְרֹת
מִסְרֹת
מִסְרֹתַי
מִסְרוּ
מִסְרֹתֵם
מִסְרוּ
מִסְרוּ

3. M.
3. F.
2. M.
2. F.
1. C.
3. C.
2. M.
2. F.
1. Com.

אִמְסַר
תִּמְסַר
תִּמְסְרִי
יִמְסַר
תִּמְסַר
נִמְסַר
תִּמְסְרוּ
יִמְסְרוּ
תִּמְסְרֹנָה

אִמְסֹר
תִּמְסֹר
תִּמְסְרִי
יִמְסֹר
תִּמְסֹר
נִמְסֹר
תִּמְסְרוּ
יִמְסְרוּ
תִּמְסְרֹנָה

1. C.
2. M.
2. F.
3. M.
3. F.
1. C.
2. M.
2. F.
7. F.

הִמְסַר
הִמְסְרִי
הִמְסְרוּ
הִמְסְרֹנָה

מִסֹּר
מִסְרִי
מִסְרוּ
מִסְרֹנָה

2. M.
2. F.
2. M.
2. F.

Infinitivum

מִסֹּר מִסְרוּ

Partic.

Præter.

Paul.

מוֹסֵר מִסְרוּ

מִסְרוּ

Tradi.

Tradere.

Singular. Plural. Singular. Plural. Singular. Plural. Sing. Plur.

Præteritum. Futurum. Imperativum.

Pual.

מִסַּר
מִסְרָה
מִסְרֹת
מִסְרֹת
מִסְרֹתַי
מִסְרוּ
מִסְרֹתֵם
מִסְרוּ
מִסְרוּ

אִמְסַר
תִּמְסַר
תִּמְסְרִי
יִמְסַר
תִּמְסַר
נִמְסַר
תִּמְסְרוּ
יִמְסְרוּ
תִּמְסְרֹנָה

Caret Imperativo.

מִסַּר

מִמְסַר

Tradi diligenter.

Pars prima.

Piel.

מִסַּר
מִסְרָה
מִסְרֹת
מִסְרֹת
מִסְרֹתַי
מִסְרוּ
מִסְרֹתֵם
מִסְרוּ
מִסְרוּ

אִמְסַר
תִּמְסַר
תִּמְסְרִי
יִמְסַר
תִּמְסַר
נִמְסַר
תִּמְסְרוּ
יִמְסְרוּ
תִּמְסְרֹנָה

3. M.
3. F.
2. M.
2. F.
1. C.
3. Com.
2. M.
2. F.
1. C.

1. C.
2. M.
2. F.
3. M.
3. F.
1. Com.
2. M.
2. F.
7. F.

2. M.
2. F.
2. M.
2. F.

Infinitivus.

Benoni.

Tradere diligenter.

TOH

Singular. Plural. Singular. Plural. Singular. Plural.

Præteritum. Futurum. Imperativum.

Hophal.	Hiphil.		
הִמְסֵר	הִמְסִיר	3. M.	Singular. Præteritum.
הִמְסִירָה	הִמְסִירָה	3. F.	
הִמְסִירְתָּ	הִמְסִירְתָּ	2. M.	
הִמְסִירְתָּ	הִמְסִירְתָּ	2. F.	Plural.
הִמְסִירְתִּי	הִמְסִירְתִּי	1. C.	
הִמְסִירוּ	הִמְסִירוּ	3. C.	
הִמְסִירְתֶּם	הִמְסִירְתֶּם	2. M.	Singular. Futurum.
הִמְסִירְתֶּן	הִמְסִירְתֶּן	2. F.	
הִמְסִירוּ	הִמְסִירוּ	1. C.	
אֶמְסֵר	אֶמְסִיר	1. C.	Singular. Præteritum.
תִּמְסֵר	תִּמְסִיר	2. M.	
תִּמְסִירְתָּ	תִּמְסִירְתָּ	2. F.	
יִמְסֵר	יִמְסִיר	3. M.	Plural.
תִּמְסִירְתָּ	תִּמְסִירְתָּ	3. F.	
נִמְסֵר	נִמְסִיר	1. C.	
תִּמְסִירוּ	תִּמְסִירוּ	2. M.	Singular. Futurum.
יִמְסִירוּ	יִמְסִירוּ	2. F.	
תִּמְסִירְנָה	תִּמְסִירְנָה	7. F.	
	הִמְסֵר	2. M.	Plural.
	הִמְסִירְתִּי	2. F.	
	הִמְסִירוּ	2. M.	
	הִמְסִירְתֶּן	2. F.	Singular. Imperativum.
	הִמְסִיר	Infin-	
	הִמְסֵר	tiv.	
	מִמְסִיר	Benoni.	Sing. Plur.
Caret Imperativo.			
הִמְסֵר			
מִמְסֵר			
Factus est tradere.	Fecit tradere.		

Poel.	Hithpaal.		
מוֹסֵר	הִתְמַסֵּר	3. M.	Singular. Præteritum.
מוֹסֵרָה	הִתְמַסֵּרָה	3. F.	
מוֹסֵרְתָּ	הִתְמַסֵּרְתָּ	2. M.	
מוֹסֵרְתָּ	הִתְמַסֵּרְתָּ	2. F.	Plural.
מוֹסֵרְתִּי &c.	הִתְמַסֵּרְתִּי	1. C.	
	הִתְמַסֵּרוּ	3. C.	
	הִתְמַסֵּרְתֶּם	2. M.	Singular. Futurum.
	הִתְמַסֵּרְתֶּן	2. F.	
	הִתְמַסֵּרוּ	1. C.	
אֶמְסֹר	אֶתְמַסֵּר	1. C.	Singular. Præteritum.
תִּמְסֹר &c.	תִּתְמַסֵּר	2. M.	
	תִּתְמַסֵּרְתָּ	2. F.	
	יִתְמַסֵּר	3. M.	Plural.
	תִּתְמַסֵּרְתָּ	3. F.	
	נִתְמַסֵּר	1. C.	
	תִּתְמַסֵּרוּ	2. M.	Singular. Futurum.
	יִתְמַסֵּרוּ	2. F.	
	תִּתְמַסֵּרְנָה	7. F.	
	הִתְמַסֵּר	2. M.	Plural.
	הִתְמַסֵּרְתִּי	2. F.	
	הִתְמַסֵּרוּ	2. M.	
	הִתְמַסֵּרְתֶּן	2. F.	Singular. Imperativum.
	הִתְמַסֵּר	Infin-	
	הִתְמַסֵּר	tiv.	
	מִתְמַסֵּר	Benoni.	Sing. Plur.
Tradere, & Tradi.	Tradere.		

Circa infinitivum, quod dicitur Makor, si-
ve fons: (exinde enim Gerundia nascuntur
praefigendo literas Biclam בְּכֵלָם) notandum
est quod saepe in verbis conjugationum Kal,
& Hiphil modus infinitivus etiam absque ul-
la littera formativa Gerundii v. g. מְסַרְגֵּי ge-
rit vices Gerundii, & quidem id plerumque
quando verbum idem repetitur v. g. תְּמַסְרֵג
מְסַר idest *tradendo trades*. Oriuntur itidem
ex eodem fonte participia addendo videlicet
ad infinitivum litteram מ. Praeterquam
in prima Conjugatione cum sua passiva.
Quae quidem participia, perinde ac nomi-
na declinantur; Habent autem pro termina-
tione foemina duplicem formam ut in
exemplo statim patebit.

In Kal.		In Niphal.	
Sing. Masc.	מְסַרְגֵּי	Sing. Masc.	נִמְסַרְגֵּי
Sing. Foem.	(מְסַרְגֵּיתָ) (מְסַרְגֵּיתְךָ)	Sing. Foem.	(נִמְסַרְגֵּיתָ) (נִמְסַרְגֵּיתְךָ)
Plur. Mas.	מְסַרְגֵּים	Plur. Mas.	נִמְסַרְגֵּים
Plur. Foem.	מְסַרְגֵּוֹת	Plur. Foem.	נִמְסַרְגֵּוֹת

2. Ubi adverte, quod tam litterae Eti-
nales formativæ futuri, quam Mem forma-
tivum participii, si forte inveniunt in vo-
ce, cui jungi debent, ה Characteristicum;

illud respuunt, & assumunt sub se illud pun-
ctum, quod sub tali ה erat subscriptum,
aut subscribendus. Carent autem partici-
pio Paul Conjugationes Pual, Hophal, &
Hithpael.

3. Jam pro meliori Paradigmatis intelli-
gentia nonnulla subnotari possunt circa no-
tionem earundem conjugationum, quas ibi
subjecimus. Itaque pro conjugatione Kal.
Nota 1. quod lenis praeter ceteris nuncupatur,
eò quòd nullum accipiat characteristicum,
augmentum litterarum praeter litteras eti-
nales & Gerundiales; imò si secunda voca-
lis verbi est Tsere - v. g. יָקַן *senuit*; habet
Participium sine Cholem v. g. יָקַן *senescens*.
Sive autem talis secunda vocalis sit - Tsere;
sive Cholem, quod est rarius, ut יָבֹל Potuit;
tamen tenor Conjugationis Kal. non amitti-
tur; licet Cholem servari soleat eodem mo-
do, & situ, quo servabatur Patach in ver-
bo communi. Nota 2. Quod in verbis neu-
tris, & habentibus Gutturalem secundo aut
tertio loco; imperativum, & futurum non
fit per י ut in forma communi; sed per Pa-
tach - v. g. יִשְׁכַּב *Cubabit*; & שְׁמַע *audi*.
Quod & aliquando in infinitivo quoque con-
tingit in ejusmodi verbis.

4. Pro Conjugatione Niphal: nota quod
ejus

ejus Character est litera ך præfixa; & ubi deest Daghes forte; quod ut bene sentiri possit in infinitivo, & imperativo, præfigitur littera ה quippe in participio; & futuro aliæ præcedunt litteræ quæ hoc fungantur officio.

5. Conjugatio *Piel*, & *Pual* discernuntur per Daghes fortè in media radice (non in prima ut in *Niphal*) sed quando est *Pual*, præcedit *Kibbutz*: utrobique autem nullum speciale augmentum est præter *Etinales*, & *Nun* participii.

Hiphil 6. Conjugatio *Niphal* clarius solet inter nosci, quia habet ה Characteristicum, & insuper inter secundam, & tertiam radicalem interferitur *Jod* cum suo *Chirek*, excepto, quod quandoque in futuro (præsertim ubi est *Vau* versivum) ponitur - eo loco *Chirek Gadol* sub ה vero Characteristico subscribi solet vel - vel - , & quando tale ה excluditur à litteris etinalibus vel מ Participiis; tunc vocalis - vel - transit de littera exclusa ad excludentem.

7. Conjugatio *Hophal* discernitur per ה cum *Camets Chatuph* - & si excludatur ה per litteras *Etinales*, vel *Mem* Participii; vocalis tamen permanet sub littera excludente, nisi quando raro transeat in *Kibbutz*.

8. Con-

8. Conjugatio *Hithpael* præter Daghes forte in media radice habet initio ה. Si vero prima ex radicalibus sit una ex his ו צ ט ad vitandum fridorem transponitur ה v. g. ה ש פ ת מ ר *custodivit se*. Et ה post ז in ה post ז vero in ט mutari solet, sed raro.

9. Conjugatio *Poel* ad calcem cæterarum non inconsulto prorsus adjicitur propter mox dicenda: habet autem pro Characteristica perpetua in omnibus temporibus *Vau cholem* interjectum post primam radicalem: unde & quadrata Conjugatio nuncupari solet. Hæc igitur per me ad calcem cæterarum adjicitur, eo quod à variis Authoribus penitus rejicitur; sive quia ad defectiva ו y nonnulli eam reducant; sive quia teste *Bellarm.* raro in verbis perfectis usurpari consuescat: Unde & ego eam postremo loco quasi supernumerariam adjicio, nollens tamen eam prorsus expungere: tum ut in clavi regia hujus idiomatis, quæ sunt inflexiones verborum, ne unus quidem denticulus desit: tum quia non est satis eam reducere ad defectiva ו y sive duplicantia, ubi *Vau cholem* in eodem situ currit immobile: quia vis hujus significationis est activa, & passiva, & utrâque gaudebit quando inventa fuerit in verbo perfecto; secus vero accidet

det in verbis ejusmodi deffectivis : tum denique quia teste Gilberto Genebrardo in sua Isagoge Rabbinii frequentes sunt in hac conjugatione usurpanda , adeo ut pro Hithpael Hithpoel usurpare consuescant .

C A P U T VII.

De verbo imperfecto .

1. **V**erbum imperfectum est illud , cujus aliqua radicalis in ipsa inflexione five Conjugatione deperditur : & est duplex aliud quod vocatur *deffectivum* , cujus littera deficiens suppletur per Daghes forte : aliud *quiescens* , cujus littera deficiens suppleri solet per vocalem longam . Pro quorum clariori intelligentia circa usitatam eorundem nominationem , observandum est per antiquam radicem פָּעַל invaluisse apud Hebræos Grammaticos ; ut semper ac sermo sit de prima littera cujusvis radicis Hebraicæ appellatur פ Pe , & quoties de secunda appellatur י & quoties de tertiâ appellatur ל Lamed .

2. Quo supposito , verba deffectiva sunt in duplici differentia : alia quæ dicuntur *deffectiva Pe Nun* : alia quæ dicuntur *deffectiva*

ctiva duplicantia . Prima ergo sunt quorum radix habet pro prima littera Nun נ v. g. נָשַׁב *accessit* . Secunda vero sunt , quorum secunda littera radicalis duplicatur , ut in Verbo נָבַב *ideft circumvit* : quare duplicantia Aghin poterunt nominari , eò quòd secunda litera radicis in tertio quoque loco duplicatur . Quiescentia vero verba sunt quadruplicia ; scilicet : Quiescentia Pe - Jod , quia prima littera est Jod v. g. יָשַׁב *Sedit* . Quiescentia Aghin Vau , quia secunda littera est ו Vau v. g. יָוַם *ideft surrexit* Quiescentia Lamed Aleph , quia tertia littera est א v. g. יָצַא *ideft creavit* . Et Quiescentia Lamed-He quia tertia littera est ה v. g. יָרַח *possedit* . Addunt aliqui verba quiescentia Pe-Aleph eo quod prima radicis sit א v. g. אָמַר *dixit* : Verum verba ejusmodi penè perfecta sunt ; quia sunt rara quæ habent anomaliam ; & hæc anomalia pene est in prima persona futuri , quatenus , ne duplicetur א unum supprimitur in tali prima persona ; licet in reliquis personis perseveret , quiescendo in Cholem v. g. אָמַר *vel אָמַר dicam* אוֹמַר *vel אָמַר tu dices* . Atque antequam ad verba imperfecta discernenda descendam observa 1. Quod quandoque etiam imperfecta ad normam perfectorum inflexa alicubi in-

veniuntur; sed hoc est raro 2. Quod verbum perfectum לקה juxta defectiva Pe Nun solet inflecti 3. Quod si eadem littera, quia fervilis, & radicalis bis scribi debeat v. g. יָבֵשׁ *arescet*; in unicum coire debet sic יָבֵשׁ.

3. Igitur 1. classis defectivorum Pe Nun id habet, ut quoties juxta normam perfectam sub littera Nun deberet poni Sceva; tunc tollitur littera Nun, & id suppletur per Daghes forte in littera sequenti; nempe quando alia sequitur littera, ut possit sentiari v. g. יָבֵשׁ *accedet* pro יָבֵשׁ. Quod si observes; in Conjugationibus Kal Niphal, Hiphil, & Hophal, id evenire notabis. Et infinitivus Kal finitur in תָּ v. g. אָצַח *Accedere*.

4. Classis II. est quiescenti in Pe-Jod, quæ est similis præcedenti: quia & habet infinitivum in תָּ v. g. de Verbo יָשַׁב infinit. יָשַׁב & similiter, ubi per normam perfectam correspondeat Sceva sub Jod; tollitur Jod; & suppletur in Conjugatione Kal per Tsere in Conjugatione Niphal, & Hiphil per וּ & in Hophal per וּ v. g. de יָשַׁב *Habitavit* fit futurum in Kal יָשַׁב & præteritum in Hiphil יָשַׁב in Hophal יָשַׁב. Ubi insuper nota, quod יָ Jod aliquando in Conjugatione Hithpael, & in Ni-

Niphal, ubi Dagheffari deberet, vertitur in וּ v. g. הִתְרוּץ a radice יָרַץ *se notum fecit*: & הִתְיַשְׁבּ *inhabitari* a radice יָשַׁב in Hiphil vero retineri solet quiescens sub וּ v. g. הִתְיַשְׁבּ *benefecit*.

5. Classis 3. est verborum, quæ vocantur Defectiva duplicantia, quatenus secunda littera duplicatur ut סָבַב circumvit: dicuntur autem defectiva, quia inter conjugandum amittunt unam ex duplicatis; & propterea junguntur ad hæc verba illa, quæ desinunt in וּ vel in תָּ, quia si conjugantur duplex תָּ vel וּ, propter inflexiones cum littera radicali; tum deperditur alterum, sed notatur per Daghes v. g. שָׁכַנּוּ pro שָׁכַנּוּ a שָׁכַן. Hæc ergo verba quæ certè frequentia sunt in hoc idiomate, sæpe etiam cum sua duplicatione usurpantur; præsertim in Conjugationibus Piel Pual, & Hithpael in quibus Daghes, quod habent characteristicum, transit in Cholem perpetuum, & immutabili; ita ut, ubi in Piel dici deberet סָבַב dicatur סוּבַב, & sub hac punctatione currunt per Paradigma perfectum.

6. Pro reliquis Conjugationibus Kal, Niphal, Hiphil, & Hophal, sciri quoque debet, hæc verba inveniri sub tenore Conjugationis perfectæ, prout in Paradigma-

te perfectorum. Sed quia etiam sapissime usurpantur contractè, scilicet supprimendo unam ex duplicatis; observanda hic erit pro unaquaque ex his quatuor Conjugationibus, quam & in quibus contingat hæc irregularitas, & contractio. 1. In Conjugatione Kal (sicut & in reliquis) notetur, quod in littera ex duplicatis remanente infigitur Daghes, quoties post illud alia subsequitur, ut sentiri possit. Jam ergo in Præterito קָ primæ & secundæ personæ utriusque generis assumunt Vau Cholem sic סָבוּתָּ *Tu Masculus circumivisti* & סָבוּתָּ *Tu femina circumivisti*: Tertiaræ vero personæ more perfecto, sed sine duplicatione v. g. סָבוּ *circuierunt*. In reliquis temporibus Conjugationis interferitur Cholem inter primam & secundam, v. g. אָסִיבָּ *circuibo*. Et litteræ ethinales per Camets notantur. In imperativo, & futuro plurale foemineum est per Kibbutz v. g. סָבוּנָּה & participia ambo sunt perfecta retenta duplicatione v. g. סָבוּבָּ *circuiens*. 2. In Conjugatione Niphal hujus contractionis præteritum est נָסַבַּ & in secundis, & primis personis sumit Cholem ut Kal, & Nun cum Sceva v. g. נָסַבוּתָּ *tu vix circumactus fuisti* Futurum, Imperativum, & Participium currunt regulariter (excepta contractione)

finc

sine cholem, & cum suis characteristicis Niphal; unde & occurrit duplex Daghes, unum in prima ad suppleendum Nun characteristicum; alterum est in secunda ad denotandam contractionem v. g. תָּסַבִּי *Tu femina circumduceris*. Infinitivum est ut in Kal הָסִיבָּ *circumagi* accedenti הָ sua characteristicâ infinitivi Niphal III. in Niphal præteritum est הָסַבַּ & currit assumendo cholem in primis, & secundis personis; sed sub prima radicali subscribitur chiric, & sub הָ proprio fit sceva compositum v. g. תָּסַבִּיתָּ *Tu vir fecisti circuire*. In futuro, & infinitivo, ac imperativo servat tsere in prima radicali, & Camets informativis v. g. אָסַבֵּ *faciam circuire*, & הָסַבֵּ *fac tu vir circuire*. In participio præsentis מַסַּבֵּ postea currit sic מַסַּבֵּהּ foemin. *faciens circuire* & IV. In conjugatione Hophal inter characteristicam, vel formativam cujuscumque temporis, & primam radicalem verbi perpetuo interferitur Sciurek, & currunt regulariter sub norma contracta, assumendo, scilicet in præterito cholem hic usitatum, v. g. Præteritum הוּסַבַּ *factus est circuire* & הוּסַבוּתָּ *tu vir factus fuisti circuire* &c. Futurum אֶוּסַבֵּ *factus ero circuire* &c. Imperativo caret; infinitivus הוּסַבֵּ *fieri circuire*.

H

Par-

Participium passivum מוסב *factus circumire* &c. Significatio autem in hoc verbo neutro exemplificatur modo, quo potest.

7. Classis IV. Quiescentia vero *Aghin Vau* in primis quoad tres Conjugationes supra recensitas *Piel*, *Pual*, & *Hithpael* prorsus conveniunt cum verbis præcedentibus, quia assumunt ibi Cholem, Vau, & duplicant litteram ultimam, unde in duplicantia verba recidunt v. g. קום surgere in *Piel* est קומם in *Pual* קומם & in *Hithpael* התקומם. Quoad reliquas vero conjugationes nota, quod in *Kal* præteritum, & participium facit קם & sub hac forma currunt: futurum autem, imperativum, & infinitivum interferunt Sciurek sic קומם *surgam* cum *Camets* in *Etinalibus*; & sub hac forma currunt, licet futurum aliquando Cholem; & imperativum infinitivumque; sæpe Jod sumant loco Sciurek. In *Niphal* præteritum est נקום & præter characteristicas, Vau medium semper servatur, & sæpe cum Cholem, nisi quando in primis, & secundis personis, ubi post ultimam radicalem juxta supra dicta, ponitur Vau Cholem; Euphoniae causa primum Vau est cum Sciurek v. g. נקומם *Tu masculus fuisti suscitatus*. In *Hiphil* loco Vau radicalis perpetuo cur-

currit Jod in toto præterito, & futuro, infinitivo, & participio, additis characteristicis, & *Etinalibus*, & solito Vau Cholem in primis, & secundis personis Præteriti; de quo refunditur Sæva ad characteristicam v. g. הקום *fecit surgere* הקומם *Tu masc. fecisti surgere*; in *ethinalibus* vero ponitur *Camets*. Et ita etiam ה in imperativo cujus secunda persona masculina singularis, & foeminina pluralis carent Jod interposito v. g. הקם (cujusmodi & infinitivus esse, etiam solet) & הקמנה. Quando autem est secunda formula infinitivi usurpatur cum gerundio. In *Hophal* denique, quæ caret imperativo, duo sunt observanda: aliud est quod in Præterito non assumitur illud Vau cholem quod in reliquis supra dictum est in primis, & secundis personis v. g. הוקמם *Tu vir factus fuisti surgere*: aliud est, quod in cunctis temporibus hujus conjugationis sequitur Sciurek post singulas characteristicas ante omnem radicalem v. g. הוקמם *factus fuit surgere* הוקמם *factus ero surgere*: & post Sciurek frequenter Patach sequi solet. Quiescentia autem *Aghin Vau*, vel *Jod* dici solent hæc verba: quia sunt aliqua verba quæ loco Vau frequentius collocant Jod in medio; imo & nonnunquam mobile.

8. Classis V. Quiescentia Lamed Aleph juxta institutum nostrum, in quo propter rationes relatas supra, vix volumus hærere punctis, nisi pro juvanda lectione in exordiis; ibi ubi anomalia dumtaxat proveniat ex punctis, a nobis facile refecabitur. Itaque hæc verba rarissime, ut notat M. Masclef amittunt Aleph; de reliquo vero puncta nonnulla transmutant, dum Aleph quiescit, quatenus vocalis præcedens ad Aleph quiescens debeat esse longa, utpote in se resumit tale Aleph. Deinde cum sit gutturalis, quoties in imperativo, & futuro Kal sequitur ultima post Cholem, illud mutatur in Patach. Habent insuper hæc verba præter commune, aliud infinitivum in ואת v. g. de מצא in Kal מצא & מצאת מצא *invenire*, & similiter in conjugationibus reliquis.

9. Classis VI. Quiescentia Lamed He (si non sit He cum Mappik v. g. ה nam hæc sunt perfecta) sunt irregularia hoc modo. I. quatenus, ubi ad radicales nullum fit augmentum, finitur per omnes conjugationes præteritum in ה - futurum, & participium in ה - imperativum in ה - & infinitivum in ה atque participium Paul mutat ה in י v. g. קני. Quando autem infinitivus ge-

rit

rit vices Gerundii diversimode punctuari solet, servata ה ultima. II. Quatenus ubi ad radicales fit augmentum; si incipit augmentum à puncto; hoc regreditur ad litteram præcedentem v. g. קני & קניהם pro קניו possederunt pro קנהו licet in tertia foem. ה in ה verti soleat, & sæpius in י Jod mobile v. g. קניו speraverunt. III. Quatenus sub tali augmento si incipiat à consonante; He vertitur in י Jod quiescens sub Chirik, vel sæpius Tserè v. g. קנית possedisti Masc. קנית possessus est, & aliquando in Segol imperativis, aut futuris pluralibus. IV. In his verbis fit apocope frequentissime, hoc est suppressere ה ultimam, præsertim in futuris, & imperativis omnium conjugationum præter Pual, & Hophal; sed usitatius cum adest Vau versivum v. g. ויעל, & ascendit, retracto, videlicet, accentu ad Etinales. Apocope autem verbi השתחוה adoravit, est specialis sic וישתחוה & adoravit pro וישתחוה in Hitphael. In verbis vero היה esse, & היה vivere fieri solet futurum Kal cum Apocope sic אהי ero, & אהי Vivam, & ita pergit.

10. Classis VII. Reliqua verba imperfecta, alia sunt, quæ in se jungunt duas classes defectivorum; aut quiescentium v. g. קנה aspersus est; componitur enim ex defe-

ctivis *Pe Num*, & de quiescentibus *Lamed He*; quæ proinde vocantur verba composita, & in his usuvenit pro themate investigando unicum tantum reperire radicalem v. g. *נָחַ* & *asperfus est*: quippe inflectuntur servata utriusque classis irregularitate, & sic in cæteris, nisi quod defectiva *Pe Nun*, & *Pe Jod* in imperativo, & infinitivo *Kal* non respuunt *Nun*, & *Jod*, exceptis verbis *נָשָׂא* *tulit* & *יָצֵא* *Exiit*. Alia sunt quadrata, seu quadrilitera, ut *בָּרַחַס* *Devastavit*: ad quæ reduco ea quæ quadrilitera sunt propter duplicationem quam habent radicalium v. g. de radice *בּוּל* oritur *בָּלְבַל* & de radice *סָחַר* oritur *סָחַרְחַר* Hæc autem omnia regulariter inflectuntur in *Piel*: Alia sunt, quæ alicubi vel diversis conjugationibus, vel de diversis classibus texunt aliquam anomalam in punctis. Demum sic flectitur verbum *נָתַן* *Dedit* mascul. *נָתַנָּה* *dedit* foemin. *נָתַתָּה* *Isti* masc. *נָתַתְּהָ* *Isti* foemin. *נָתַתִּי* *imus* com. in præterito; in futuro vero sic *נָתַתְּ* & imperativ. *נָתַתְּ* infinit. *נָתַתְּ*.

11. Neque aliud est speciale; nisi, quod ad quiescentia *Pe Jod* accedunt *לָקַח* *accipere*, & *הָלַךְ* *ambulare*; sed solum in conjugatione *Kal*: item verbum *לָתַע* perdit *ל* in *Niphal* femel *Job. 4. v. 10.* Demum verba incipientia

tia ab *s* illud ut dixi perdunt per contractionem in prima persona futuri, ut *יָמַר* pro *יִמְרָא*: in 2. & 3. futuri rarius: in *Benoni*, & infinitivo conjugationis *Hiphil* rarissime; sed aliquando. In quibus omnibus verbis irregularibus non meminimus conjug. *Poel* propter dicta in fine capitis præcedentis; & quia hæc præcipue relucet in verbis perfectis.

C A P U T VIII.

De suffixis verborum, & adverbiorum, ac de litteris Paragogicis.

1. **U**T in nominibus suffixa sunt loco pronominum, sic moris est in verbis ea usurpari loco pronominum separatorum, quæ etiam usurpant ut Latini v. g. *audisti me* *שָׁמַעְתָּ מֵי*. Cumque ex instituto nostro in multimoda punctorum transmutatione non sit nobis immorandum, nisi in ea qualicumque formula sub qua legi possit; idcirco nonnulla specialiora indicabimus, supposito quod ubivis, vel frequentissimè prima radicalis ubi est suffixum, habet *Sceva*, & *ה* finalis vertitur in *ת*, nisi in verbis. *Lamed He* ubi fit contractio v. g. sic *יָנִי* *posse-*
H 4 *dit*

dit me pro קָנַתִּי Igitur nota I. Quod ultra suffixa, vel pronomina quæ simul cum nominibus inveniuntur sunt quatuor specialia pro verbis, scilicet, נוּ vel הוּ • illam נָה • illam נִי me: quare in hoc Paradigmate hujus personæ מָסְרָה *illa tradidit* cuncta patefcent.

Illa tradidit me. Com.	Nos Com.	מָסְרָתִנִּי
Te Masc.	Vos M.	מָסְרָתְכֶם
Te Fœm.	Vos Fœm.	מָסְרָתְכֶן
Eum נוּ	Eos .	מָסְרָתָם
Eam	Eas .	מָסְרָתָן

2. Nota II. In verbis Passivis, & Hith-pael non usurpari suffixa: deinde in Piel mutatur in Sceva, & in Hiphil in verbis defectivis • aut Tsere in Sceva. Pro Kal participia recipiunt suffixa more nominum; alioqui ut in Paradigmate superiori. III. Suffixum futuri vertit Vau cholem in Sceva; vel ante הָ כֵן כָּם in Camets Chatuph: & cum his etiam in infinitivo, vel imperativo; sed sine his prima radix habet Camets Chatuph • 2. vero sceva. At plurale foemin. Imperativi non fert suffixa. IV. Quod verbis terminatis in Jod, & Vau suffixa נוּ • & נָה • non suffiguntur; reliqua vero sim-

simplici adjectione junguntur ut מָסְרָתִיךָ *tradidisti te*. Verum persona secunda foemin. singularis præteriti assumit Jod v. g. מָסְרָתִיךָ *Tu femina tradidisti me*: & secunda pluralis M. & foemin. mutant הָ תָּן in הוּ v. g. vos masc. & foemin. tradidistis me מָסְרָתִיכֶם. V. Quoad vocales communiter præcedentes suffixa, observa, quod suffixa ם & ן in præteritis & infinitivo per Camets • & in futuro, & imperativo per Tsere • junguntur. Suffixa נוּ & הוּ itidem in præterito per • Camets & in reliquis per Tsere • Suffixum itidem נִי per Tsere; nisi quod in præteritis est per Patach - Suffixa וָ קָן כָּם ubique per Sceva: & suffixum הָ ubique per tsere: & suffixum נוּ ubique per Tsere • suffixa vero נוּ • & נָה • præteritis non suffiguntur. Suffixum denique הָ jungi solet per Sceva.

3. Jam ergo præter modum, quo suffixa jam verbis jam nominibus adjunguntur, restat dicere, quomodo etiam illa cum præfixis quoque & cum adverbis, ac præpositionibus combinentur: perinde enim connecti solent ac cum verbis & nominibus 1. cum præfixis v. g. לִי בִי *tibi in me*, & plura jungi solent ut בְּשָׁלִי *In quo mihi*. 2. Cum præpositionibus v. g. עִמִּי *mecum* אִתָּךְ *tecum*; sunt autem multæ præpositiones, quæ accipiunt

piunt suffixa instar nominum pluralium v. g. *sub* וְחַתְּךָ *vel pro* וְחַתְּךָ *pro te* בֵּינֵינוּ *vel* בֵּינוֹתֵינוּ *inter nos*, & similiter על *ad* עַל *super* עַד *usque* &c. 3. De Adverbiis v. g. הִנֵּה *Ecce* fit הִנֵּי *Ecce ego* הִנֵּה *Ecce tu*. De אֵין non sic etiam copulatur אֵינִי *non ego* אֵינֶם *non illi* &c. & similiter verbum substantivum יִשְׁ indeclinabile יִשְׁה *Tu es* יִשְׁבֶּה *Vos estis* יִשְׁבוּ *ipse est*. Circa quorum omnium punctuationem, plerumque ad regulas qualescumque superioribus datas attendendum est; sed sine alligatione minuta propter sententiam nostram de æstimatione punctorum.

4. Litteræ Paragogicæ sunt quatuor quiescentes & He. Prima quæ est Aleph א solet esse Paragogica (hoc est redundans) in dictionibus finitis in ו; littera ו etiam aliquando redundat ut וַיְהִי Genes. 1. 24. Item post suffixum ם sepius v. g. לָמֹו *pro* לָמֹו *eis* cum accentu semper in penultima. Littera י etiam sæpe redundat ut Psalm. 103. & 113. & alibi non raro. Littera ן etiam ante suffixa, & tunc dicitur Epenticum v. g. בִּרְבִּנָהּ *benedicet ei*: & sic etiam in medio solet redundare ן, ו, & י sæpius. Littera ם autem ה in primis est valde Paragogica in futuris, imperativis, & infinitivis ut שְׁמֹרָה *custodi* pro שְׁמֹרָה quia mutat puncta, ut suf-

suffixum. Deinde in infinitivo redundat etiam ante suffixum, sed in ת vertitur ut בְּקִרְבָּתָם *in* אֲפֻרְקָתָם *in* *apropinquare eos*, ubi infinitivus est verbi neutri sine Cholem. Postremo non solum in nominibus quandoque est redundans; sed & in eis, & adverbiis loci significat *ad*, & *versus* v. g. יָם *mare* יָמָה *ad mare*, vel *mare versus*. Distinguentur autem terminationes foeminae semper in eo quod ה terminatio foemin. semper habet accentum in ultima; secus illæ aliæ: si vero terminatio vertitur in ת & additur ה fit significatio valentior v. g. יְשׁוּעָה *salus* יְשׁוּעָתָה *salus plena*, magna &c.

CAPUT IX.

De investigatione Thematis.

1. **T**hematis investigatio dicitur ea investigatio vocis, quæ pro noscendo significato ipsius emendicari solet de Lexicis, & vocabulariis, sive thesauris, non secus ac in Latino sermone, inventa hac voce *Amaveritis*, inde radicem, vel thema quarimus, idest, *Amo*; ut quæri possit in Calepino; sic in Hebræo, cum nedum tempora verborum, sed etiam nomina,

mina, adverbia, & reliqua non nisi in suis radicibus primitivis, quæ plerumque, & fere semper solent esse trilitteræ, sint quæritanda; ideo methodum oportet aliquam designare pro Hebræis radicibus compendiendis; quam tamen dabimus sine punctis, ut tyrones ab eis expediri consuecant, ibi præsertim, ubi res magis per consonantes est indaganda. Atque ad hæc in primis facit illa divisio litterarum in *radicales* quæ sunt קָר טַעַר גְרוּחַט סַעַר צַקְר ita vocatæ, quia nunquam sunt ferviles; sed semper sunt de radice; & in *serviles* אַלְבַּשׁ אַלְבַּשׁ יוֹת כְּנָהּמ ita vocatas quia, licet de radice quoque esse soleant; solent tamen servire de officio cum hoc discrimine, quod quatuor priores non serviunt in medio, & sine; quatuor sequentes non serviunt in medio, & tres postremæ possunt ubique servire. Nota verò quòd si וּ venit post וּ; & ט & post ז in conjugatione Hithpaël; וּ & ט tunc erunt serviles, quia sunt loco ה.

2. Igitur his positis, & observatis simul cum illis ministeriis harum litterarum, quæ ex Grammatica nota habentur, statim rescandæ veniunt litteræ quæ in dictione inventæ clare servire, & non radicare possunt, in qua si restant quinque, aut qua-

quatuor distincte radicales quæritur illa vox per primam radicalem ad finem totius illius litteræ, ubi solent esse radices quadrilitteræ, vel polygrammata, nisi forte sit nomen proprium: Si vero quatuor litteræ sunt duplicatæ, ita ut non maneant tres distinctæ v. g. כַּלְכַּל; tunc solum duæ litteræ, quæ distinctæ manent, debent venire in considerationem pro inveniendâ radice, ut statim dicam. Si vero tres litteræ quæ omnino radicales sint, supersunt v. g. וּעַ tunc radix quærenda in וּ est manifesta. Sed quia, in Lexicis semper ponuntur radices trilitteræ perfectæ; & dictiones defectivæ solent inveniri frequentissimè cum una, vel duplici tantum radicali; hic diligentius, & operosius ad laborandum est ex præceptis defectivorum jam traditis: quare, si, accurate facta separationem servilium manet duplex littera radicalis, supplenda est vel Jod, vel Nun in principio; & Vau, vel Jod in medio; atque He vel Aleph in fine, vel duplicanda secunda: & proculdubio radix genuina resultabit ut in exercitatione patefcet. Quod si hos circuitus quæritandi molestos dicas; non ibo inficias; sunt autem pro lingua tota citius ediscenda perutilles. Si vero facta separationem servilium,

tantum manet unica radicalis, tunc præpo-
ne Jod, vel Nun in principio, & He in
fine, ac radicem statim invenies.

3. Pro qua re perfectè elucidanda tria
restant. 1. Exempla nonnulla. 2. refricare
officia servilium. 3. ipsarum servilium
etiam nonnullos defectus notare. Itaque
quoad 1. Inventio v. g. hanc vocem septi-
litteram ברפסרות ubi video ב esse præpo-
sitionem servilem, & ות terminationem
pluralem foemininam, præter quas restant
quatuor omnino radicales: quæro ergo ra-
dicem in littera ר, & vado ad ultimas ra-
dices quadrilitteras, ubi inveniam רפסר
ratis itaque significatio est *in ratibus*. Item
video aliam dictionem sic בשלמותי ubi
nosco Jod esse affixum primæ personæ ות
terminationem foemininam pluralis & ב
præpositionem: remanent ergo tres lit-
teræ, quæ, licet, sint de classe servi-
lium; tamen quæ in medio servire non so-
lent: quæro igitur radicem שלם, quæ si-
gnificat *vestis*: unde illa dictione significat *in*
vestibus meis: item video hanc vocem
נביאם & separo י quæ est terminatio plu-
ralis, item י medium quia solet interferi:
cumque videam א & ב in medio non servi-
re; pergo ad Nun, & cum eo statim quæro
נבא,

נבא, & invenio esse radicem, & significat
Propheta. Item in שיחם video חם esse
terminationem secundæ pluralis in præteri-
to, & י in ultimo loco magis servire quam
radicare, sive esse ה conversam in י ad
quæ juvant præceptiones Grammaticæ: cum
ergo remaneant duæ tantum radicales per-
go jungendo נ & י in principio ו & י in
medio, aut duplicando secundam, aut ad-
dendo Aleph in fine, & necdum oportuna
significatiõ comparet ergo adjungo ה in
fine, & formo ושה quæ est vera radix; &
vox significat *fecistis*. Demum invenio vo-
cem יט ubi Jod est formativa futuri, & so-
lum remanet תת: igitur connecto illi à
principio Jod, vel Nun, & a fine ה & in-
venio radicem esse נטה *extendere*, & vo-
cem significare *extendet*. Et sic pergo &
appendo, atque examino verba, & sup-
pleo ea quæ sunt defectiva. At ubi explora-
tio radice maneat abstrusior; vide ne forte
aut nomen proprium sit, aut quædam ex
particulis presertim sub aliqua ligatura suf-
fixi, præfixi, vel alterius particulæ. Ubi
notandum est hanc linguam esse in qua plu-
rimum valet ingenium eò quod in secernen-
do serviles, accomodando statum dictionis,
& condiendo sensum ad contextum, pluri-
mum

num mens capax & habilis suffragabitur. Atque adeo cum præfertim id negotii ex consonantibus venandum sit denudavimus punctis vocabula superiora, ut etiam paulatim ea Hebraice studiosos, non tantum non absterreant; sed ad rimandos sensus se accingant; etiam si legere minus valeant, vel non ita ad amissim.

4. Secundum quod valde conducit ad hoc servitium est promptissima observatio servilium, & in primis quomodo illæ quatuor אֲלֵכֶם non serviant in medio, & fine; illæ quatuor כָּנְהָם *caneem* non in medio, & illæ יוֹת Joth serviant ubique. Quæ sic memoriter retinebis.

Non medio, seu fine tibi deserviet Albesch

Nec medio caneem; Joth sed ubique potest.

Sed præterea unamquamque ex servilibus quoad sua munera dispiciemus, ut iis observatis melius nosci possit: an serviant; an vero radicient.

5. אֵ Servit initio ad formandam primam personam futuri, & quædam nomina verbalia ut אֶצְבָּע *digitus*: in fine autem paragogica raro est more Chaldaico.

6. אֲ Servit, ut præpositio *in, cum, pro, propter, a, de, contra, per* cum nominibus; quæ interdum facit adverbia; cum

cum verbis autem format gerundia in *do*; & significat *in, dum, cum, postquam, antequam, quia, si, etiam* si.

7. אֲ Servit nominibus pro nota Dativi, imo & Genitivi, & est præpositio *Ad sapius*; item, *in, pro, juxta, sicut, quasi, supra, contra, inter*; nec non ea facit adverbia. Servit etiam verbis, vel ad copulandum cum verbo præcedenti; vel pro gerundio in *dum*: significans *ut, donec, cum, postquam, usquedum*.

8. וְ Est nota relativi supplens pro אשר quæ in Ecclesiaste & canticis est frequentior.

9. אֲ Servit juncta initio nominibus pro *sicut quasi, circiter, secundum, juxta*: Verbis autem facit Gerundia, quæ reddantur subjunctiva per *dum, cum, sicut, si, postquam, antequam*. Posita in fine est pronomen suffixum secundæ personæ singularis etiam sequente ה & י & sequente ׀ & ׀ secundæ personæ pluralis.

10. אֲ In initio servit ut characteristica conjugationis Niphal, & primæ personæ pluralis in futuro. At in fine aut est paragogica, & formativa nominum verbalium; si est ultima; aut si est penultima, & sequitur ה v. g. הָאֲ formatur in Imperativo, & futuro

turo secundam, & tertiam personam pluralem foemininam: si sequitur, v. g. ן format vel primam plur. præteriti, vel pronomen suffixum plurale primæ personæ, vel pronomen suffixum singulare tertiam personæ, si est cum verbis; & si est cum ן v. g. ן in verbis est pronomen singulare primæ personæ.

11. ף Hæc littera est accuratissime observanda eo quod in principio & fine multa gerat officia v. g. in initio. Articulus est pro omni casu sed magis pro Genitivo, & Vocativo. 2. est instar articuli demonstrativi Græcorum ο, η, ω, & el, la, lo Hispanorum. 3. gerit vices relativi. 4. figurat conjugationes Niphal, Hophal, & Hithpael, atque infinitivum, & imperativum Niphal. 5. Est adverbium interrogationis, & admirationis. 6. in fine est nota generis foeminini. 7. est præpositio localis postposita ut *versus*. 8. Est suffixum sive pronomen tertiam foemininæ. 9. est paragogica sæpe in futuro infinitivo, & imperativo.

12. ם In principio servit nominibus: tum ad ea formanda; tum ut præpositio a, ab, præ, ex, de, cum, propter; tum ad formanda participia Niphal, & Hithpael
quæ

quæ sunt instar nominum. Cum verbis facit Gerundia in do, quæ per ne ex quo, vel *antequam* resolvuntur. In fine vero sola est suffixum pronomen tertiam personæ pluralis masculini; cum ן vero præcedente notat numerum pluralem masculinorum.

13. ן In principio; aut format tertiam personam futuri utriusque numeri, aut quædam nomina verbalia. In medio nisi redundet, ut aliquando (vel sit loco Vau in quiescentibus Aghin Vau, vel loco ן in quiescentibus Lamed He) est nota conjugationis Niphal, dum est inter secundam, & tertiam radicalem. In fine vero 1. est suffixum primæ personæ singularis 2. format Patronimica adjectiva, numeralia, & nonnulla verbalia. 3. notat primam personam singularem præteriti, & 2. foemin. singularem imperativi, & futuri. 4. est nota pluralis sequente ן & sine illo, cum datur regimen. 5. etiam aliquando est paragogica.

ן In principio est conjunctio & copulativa & cum passim occurrat per, *autem*, & *vero* solet efferri. In medio primo format utrumque participium, scilicet inter primam, & secundam radicalem Benoni; & inter secundam & tertiam Paul. 2. format futurum, infinitivum & imperativum con-
I 2
juga-

jugationis Kal inter secundam, & tertiam radicalem. 3. Ante primam radicalem post characteristicas Niphal, Hiphil, & Hophal, atque etinales, notat, eas conjugationes esse verbi quiescentis *Pe Jod*, sive *Hophal duplicantium*, aut quiescentium *Aghin Vau*. 4. inter duas radicales notat verba duplicantia in præterito; & verba quiescentia *Aghin Vau* in toto Niphal. 5. format plurima nomina verbalia.

15. Hæc etiam littera in fine, notat tertiam pluralem præteriti, & futuri, & secundam pluralem imperativi. 2. est nota suffixi pronominis tertiæ personæ masculinæ. 3. quandoque est paragoga. 4. sequente *n* est nota pluralis numeri foeminarum, & quorundam infinitivorum in verbis *Lamed Aleph*, & *Lamed He*.

16. *n* In principio vel format secundam futuri utriusque generis, & numeri, & tertiam foemin. utriusque numeri, vel aliqua nomina verbalia, vel conjugationem *Hithpaël* per *n* sic *תת*; vel interponendo primam ex radicalibus, quando est una ex his *ש. ו.* In fine vero 1. pro *n* est nota generis foemini. 2. post *Vau*, & aliquando sine illo est nota pluralis foeminini, & substantivorum foeminarum. 3. format secundas perso-

nas

nas singularis præteriti utriusque generis. 4. format cum *ו* & *י* v. g. *ותן* secundas personas plurales præteriti utriusque generis. 5. format primam communem singularem, præteriti; sequente *Jod*, v. g. *תן*. 6. format infinitivos verborum defectivorum *Pe Jod*, & *Pe Nun*, & plerosque *Lamed He*.

17. Circa tertium denique de litteris *servilibus*, quæ interdum ubi adesse deberent, desiderantur: solent esse 1. tum in pluralibus, tum prima persona præteriti. Et per exigentiam loci, haberi poterunt *ו* solum, ut plurale rarius, sicut & *י* etiam, ut plurale rarius more chaldaico; & *n* solum, ut nota rarior primæ personæ more Syro Chaldaico, Samaritano, & Arabico. 2. *ו* & *n* quæ solent contrahi in unum, cum duo concurrere deberent propter incrementa. 3. *י* Quod in pluralibus interdum omittitur, & erit etiam plurale rarius petendum ex contextu: item solet omitti sequente affixo, aut *Nun* *י* paragoga. Quæ usu leviora sunt.

CAPUT X.

De Syntaxi.

1. **Q**uamquam lingua Hebræa, cateraque Orientales inde petita, methodum sibi vendicant peculiarem, & structuram; nihilominus etiam cum Latina, & Græca illas communiores constructiones linguæ cujuslibet consecretantur: unde pro præsentī Syntaxi ea, quæ sibi in constructione singularia sunt, attingemus; notantes interea, participia perinde, ac nomina, recenseri debere, & de utrisque itidem loquendum esse Nomina autem propria quarumcunque rerum inter Hebræos, & Orientales sunt cognitu difficilia, eo quod, cum nullâ litterâ majusculâ designentur, præterea suam significationem contineant, quæ de suis radicalibus peti potest: quare anceps est passim constructio; an, videlicet, dictio appellativa sit: an propria. Alicubi forte, una vel altera lineola appensa supra dictionem poterit nomen proprium indigitare, sicuti indigitare solet & numerus: qui etiam per easdem litteras significantur; & quidem ita ut Hebræi passim

sim sub eisdem litteris numeralibus aliquam quoque significationem condiant, & claudant, non secus ac latini solent ludere in carminibus chronologicis. Jam ergo nomina propria, vel ex dictione multum polysyllaba; vel ex nulla, aut violenta accommodatione Grammatica; vel ex ipso contextu; vel ipsomet usu poterunt comperiri, maximè si interea notes, sæpè nomen proprium esse duplici dictione Hebraica divisum v.g. Kades-Barne & alia. Post quæ primum de constructione nominis nonnulla seligam; deinde de Verbi constructione, ac demum ea, quæ ulterius conducere videntur sub hoc capite statim complectar.

2. Igitur nomen substantivum 1. aut est se solo, & tunc geminatum si est diminutivum, magis minuit, ut *puer puer*; si vero augmentativum auget v. g. *magnus magnus*, idest, *maximus*; si vero est distributivum, vel capax distributionis etiam modo indefinito distribuit v. g. *die die*, idest *per singulos dies*. Aut est cum aliquo substantivo continuato, & tunc servat formam regiminis, alterum ex illis, quæ forma noscitur per Jod cum Tere in pluralibus; per η in foeminino singulari; vel per notam Genitivi in alterutro; & per aliquam ex his litteris

Prævalet, appellat, fudit, dominatur, honorat:

Tum jurans, salvans, credens, & verba medendi.

Accusandi casus hæc verba requirunt.

Nuntiat, & maledic, memorat, colit, servit, eventus

Per ב interpret, testis, videt, eligit, atque Contemnens, simul occurrens, apprehendit, odorans

Causa, instrumentum, pretium, modus. At qui indicat, ultra

Qui docet, atque rogat duplicant moderamine casum.

Ablativa petunt ב aut מן copia, egestas: Sic sextum על ב variant tibi gaudia casum.

Primo in casu Passiva, & neutra repossunt.

5. Post has regulas, quas memoriter condiscere non est difficile. 1. Quoad concordantiam verbi cum nomine in genere, & numero solet quandoque occurrere anomalia, quæ neque in constructione sensum eliciendum remorari debet; neque in sermone condendo legem facient: concordia autem verbi cum utroque nomine regiminis, sive recto, sive obliquo stare potest. 2. Quoad usum temporum nota, tum quod tem-

tempus præcedens trahit ad se posterius v. g. *כי אמרתי כי ארבר credidi propter quod locutus sum*, & tamen dicit *loquax*: tum quod participio præsentis utuntur pro præsentis v. g. *אני רואה Ego videns pro ego video*, & generatim tempora, quæ non habent per ea, quæ habent accomodant ad exigentiam loci: tum quod infinitivus ad conatum significandi, adjungi solet futuro, & præterito, præeundo v. g. *moriendo morieris*; imperativo autem solet adjungi sequendo v. g. *שמעו שמעו audite, audiendo*. Tum quod regimen unius verbi in aliud est ad infinitivum cum ל vel nudè, & trahi quoque solet ad idem genus numerum, & personam cum regente v. g. *הואיל הלה voluit, iuit*, idest, *voluit ire*, ut Arabes uti solent. Regitur autem talis infinitivus cum ל præsertim à verbis voluntatis & facultatis, seu potentia sicuti, & infinitivus facultatis sensitivæ regit rem cum ב v. g. *לראות בטיבה ad videndum in bonitate idest bonitatem*: Tum quod verba activa, seu transitiva regunt accusativum sui significati persæpe ut *videbo visionem* &c. & participia passiva pro verbali in *Bilis* construi solent.

6. Circa constructionem dictionis id 1. observandum est quod sæpe præpositio cum altera præpositione conjungitur v. g. *מן &*

אמר fit אמר idest *de post*. Secundò quod particulae, aut litterae usitatiores, & universaliores significati sunt, כ & ו. Quippe ו in principio dictiõnis præter usum copulativum, & conversivum jam insinuatum, habet etiam disjunctivum ut *vel*, causalem ut *quia* adversativam ut *ad*, & aliquando instar adverbii comparativi ut *sicut*, & rationalis ut ergo & causalis antecedentis ut *ideo*: nam *quia* dicit causam sequentem כ autem in Hebræo sermone habet omnem usum vel ferè omnium præpositionum; quare & acuti interpretis observare est, quid eo loci oportunius adveniat. Tertio quod pro negatione diversae particulae usurpantur, & diversimode: nam כלל בלי כלל junguntur præterito, atque futuro אין non jungitur participiis; sed א ל temporibus cunctis præter imperativum, cui videtur præponendum א idest *ne*, & פן ne forte sicuti, & futuro junguntur. Et quidem si negatio sequitur post ה interrogativum; affirmatur v. g. *an non Ecce*. si vero non sequitur; potius videtur interrogatio negans v. g. *Nunquid ego Ecce*, quando autem præcedit ad *omnis* facit *nullus* contra Dialecticos agentes *non omnis quidam*. Ac sub unica negatione præfixa plura verba reguntur. Huc trahi potest quod particula א idest, si, quæ

quæ solet esse de formula juratoria, siquidem post juramentum sequitur v. g. *vivit Dominus si Ecce*. negat verbum affirmans; & affirmat negans v. g. *Juravi in ira mea; si introibunt in requiem meam*, idest, *non introibunt*. Quarto in constructione præpositionum sciendum est primum significatum cujuslibet; & postea significata, quæ pro opportunitate solent induere v. g. א significat proprie *ad* sed aliquando *in de cum*. Deinde א proprie significat *cum*. At inveniri solet *pro ex de ad per adversus* & servare Dativo pro ב item præpositio ב significat proprie *super*; sed sæpe *juxta ad contra in supra* vel *pro coram*. Particula כי proprie est *quoniam*; at pro *sed, ut, tantum, quando, quamvis* solet inveniri. Ea vero copulatio מן frequens est, & sumi solet pro causalis *propter*, excepta tamen causalitate finali.

7. Post hæc duo restant ad Syntaxim perfecte tradendam, scilicet & particularum copia & numeralium notitia. Quoad 1. Mons. Masclef in cap. 17. suæ Grammaticæ est uberrimus, & perspicuus, sed brevitatibus causa ea quæ Sglhauterius noster congestit affatim sufficere videbuntur: itaque & præpositiones, & interjectiones, & adverbia conjunctionesque separamus.

Prapof.

Interject.

עם	cum	הוּי	o, vā heu
את	cum	אוּי	heu, vā
אצל	apud	אִי	vā
נגד	coram	אוּיָה	heu
למען	propter	אָהָה	ah
בפני	propter	הָה	ah
אחרי	post	אָה	ah
תחת	pro	הָאָה	euge vah
בין	inter	הַלְלִיָּה	abfit
לע	supra	הַבָּה	eja
אל	ad	לוּ	utinam
כלי	sine	אֲחִלִּי	utinam quæso
בלערי	prater	אֲחִלִּי	utinam
זולת	prater	אָנָה	quæso
מלבד	prater	אָמָה	quæso
הלאה	ultra	נָא	quæso
לפי	secundum	בִּי	quæso
לפני	coram	אָמֵן	amen
לעמית	contra		
מול	contra		
ממול	contra		
נכה	contra		
לנכה	contra		
זמן	è ex		
מן	de præ		
מן	à ab		
עבר	trans		

על

מן

Con-

Conjunct.

Adverbia

אף	etiam	אִיָּה	ubi
גם	etiam	פִּה הַלּוּם	hic
או	aut	שֵׁשׁ	ibi
אם	si, an?	חֻץ מְחוּץ	foris
כי	quia, l, quod si	מִבֵּית	intus
כי-אם	sed quod si	בְּלֵט	clam
אך-כי	ita ne? cur?	מֵעֵלָה	supra
אך-כי	quanto minus	מִטָּה	infra
לו	si forte	פְּנִים	ante
ללא	nisi	אֲחֹר	retro
רק	tantum	יָתֵר	simul
אין	tantum	יָחַד	simul
אך	verum	לְבַד	seorsim
אבל	certe	מֵאֵין	unde?
אולם	verum	אֵין אָנָה	quo?
יען	quia	הִנֵּה וְהִנֵּה	huc vel illuc
יעני	eo quod	מָתִי	quando
יען אשר	eo quod	תָּמִיד	jugiter
עקבי	eo quod	יּוֹמָם וְלַיְלָה	die ac nocte
עקב אשר	quatenus	עַתָּה	nunc
עקב-כי	eo quod	אִין אִין	tunc
בשנים	eo quod etiam	הַיּוֹם	hodie
על-כן	itaque	מָחָר	cras
לכן	itaque	תָּמוּל אֲתָמוּל	heri
		שֶׁלְשׁוֹם	nudius tertius
		לְפָנִים	ante
		כְּבָר	jampridem

Ad-

Adverbia	
טרם	antequam
אחל	post
למה מרוע	quare?
הלא	an non
כן כה	sic ita
אכן אמנם	certe
כלי בלתי	non
אין לא-בל	non
אולי	forte
פה	ne forte
אל	ne
איך איכה	quomodo
טוב היטב	bene
אחת	semel
במה	quoties?
ככה	sic
מעט	parum
יותר	plus
מהר	cito
כמה	quantum!

8. Expeditis ergo jam variis particularum classibus, quarum usus est frequens, sequitur numerandi ratio illa, quæ in Cardinales, ordinales adverbialesque indidem numeros, dissecta frequentem usum habet quoque in Syntaxi. Circa quos prænota-

I. quod

1. quod in Cardinalibus à tribus ad decem terminatio foeminarum masculina est; & masculinorum foemina. 2. quod in pluralibus Cardinalibus faciunt etiam concordantiam cum substantivo singulari: v. g. *חמשים שנה* *quingenta anni*. 3. Quod semper minor numerus majori præponitur. 4. Quod singularia jam ante, jam post substantivum, pluralia semper ante substantivum præponuntur. 5. Quando fit compositio aliqua numerorum cum singulis repeti solet substantivum potius ex idiotismo linguæ, quam ex necessitate v. g. *שנה מאה שנה* *et viginti annis* *et viginti annis* idest, *centum anni*, & *viginti anni*. 6. Cardinalia sumi solent pro ordinalibus, & suis adverbis v. g. אחד *unus* pro *primus* שבוע *pro septies* & pro proportionalibus *duplum triplum* &c. v. g. *שנים ישרים* *duplum restituet*. 7. Cardinalia repetita faciunt numeralia distributiva *bini, terni quaterni* &c. 8. Ordinalia foemina jam adverbialiter v. g. *שנית* *secundò*; jam proportionaliter pro parte aliquota v. g. *חמשתו* *quintam partem ejus usurpantur*.

Numeri Cardinales.

Gen. Mascul.		Gen. Foemin.	
1	אחד	11	אחת עשר
2	שנים	12	שתיים
3	שלושה	13	שלוש
4	ארבעה	14	ארבע
5	חמשה	15	חמש
6	ששה	16	שש
7	שבעה	17	שבע
8	שמונה	18	שמונה
9	תשעה	19	תשע
10	עשרה	20	עשר

Commun.			
	1000		אלף
20	עשרים	20	אלפים
30	שלושים	mil.	אלפים
40	ארבעים	10	רבבה רבו
50	חמשים	20	רבבותים
60	ששים	plur.	
70	שבעים	10000	רבבות
80	שמונים		Ordinales M.
90	תשעים	1	ראשון
100	מאה	2	שני שלישי
200	מאתים	3	Foemin.
pluries	מאות	1	ראשונה
100		2	שנית

9. Circa quas tabellas notabis nonnulla.
 1. Quod illa, quæ usque ad decem ponuntur, tam foeminina quam masculina, solent habere aliquam varietatem in regimine; id tamen est juxta regulas consuetas regiminis, prout in nominibus, in abjiciendo ם numeri 2. & subeundo ה loco ה Notabis 2. eosdem numeros utrosque, si denarius ille עשר sequatur, currere usque ad 20., atque tam extra regimen, quam intra itidem usurpari: pro 11. tamen solet etiam poni עשתי Notabis 3. quod pro Jod etiam est usui רבוא Notabis 4. De ordinalibus masculina in י v. g. שלישי & foemin. in ית v. g. שלישית, ׁ terminari usque ad decem, & deinceps recurri ad Cardinales, itaut עשרים sit etiam vigesimus. Item illi ordinales usque ad decem interserunt aliud י post litteram 2. v. g. שמוני octavus excepto ששי sextus, & שני secundus. Notabis 5. quod pro adverbii ordinalibus primo secundo servit terminatio foeminina eorum v. g. שלישית tertio; & pro adverbii Cardinalibus semel, bis &c. dicitur אחת פעם una vice פעמים bis שלשה פעמים tribus vicibus &c. & quandoque inveniri solent pro vicibus hæ voces מנה 2 מנים numerare & רגלים ut Exod. 23. 14. שלשה רגלים tribus vicibus.

CAPUT XI.

De figurata Constructione Rhetorica,
& Poesi.

1. **E**st & figurata constructio quæ pertinet ad Grammaticas; & figuratus stylus, qui pertinet ad Rhetoricas, quorum neutrum deest Hebræis. Quoad 1. enim habent suas Enallages, & Hypallages: fit enim Hypallage casus pro casu Isaïæ 1. v. 3. ubi dicitur *bos cognovisse præsepe Domini sui pro Dominum præsepis sui*. Enallage autem generis est etiam apud Isaïam 3. 12. dum pro viris effæminatis mulieres ponuntur, & Enallage verbi pro adverbio Daniel 9. 21. dum dicitur *redibit, & ædificabitur platea*, idest *rursus ædificabitur*. Enallage autem apud ipsos longe frequentior est sumendo tempus pro tempore, nedum cum Vau conversivo de futuro in præteritum, vel de præterito in futurum; sed etiam sine illo, aut aliter v. g. Ezech. 13. 3. *nihil vident* pro *viderunt*. Exod. 15. 1. *ישיר אֶזְרָא tunc cecinit* pro *canet*. Job. 1. 7. *unde venis* pro *unde venies* מֵאֵן הָבֵא & infinitivus pro alio tempore, præsertim quando

do est cum Gerundio v. g. *in convertendo Dominus captivitatem Sion*. Quas omnes figuratas Grammaticationes, sicuti & alias, quæ Hebræis cum cæteris linguis communes sunt, ipse cuique contextus aperiet. Huc tamen magis appropinquare videtur varietas illa constructionum pro superlativo exprimendo: nam 1. rei summum gradum exprimunt adjungendo Genitivum *Dei*: v. g. Cedros Dei idest *altissimas*: *mons Dei mons pinguis* idest *mons electissimus*. 2. Per repetitionem positivi ut dixi v. g. *magnus magnus*, idest, *maximus*. 3. per substantivum in regimine geminatum v. g. שִׁירָה שִׁירָה Canticum Canticorum, idest *Canticum excellentissimum*.

2. Quoad stylum Rhetoricum S. Aug. in libris de Doctrina Christiana se in sacro eloquio omnem Rhetoricam se ostendere pollicetur: nec immeritò: est enim ibi multa, & alta eloquentia mille tropis respersa, quorum loca cursim citata, & latinè conversa dabimus ut instructio pateat, & non remoretur: facile enim qui pervenerit huc verba Hebraica consulere poterit v. g. Synechdochæ Genes. 4. 19. Auferet *Pharao caput tuum*, idest, *te*. Item Daniel 7. v. 25. Genus pro specie, tempus pro anno Isaïæ

1. 15. *sanguis pro omni homicidio*, & peccato. 2. Reg. 6. 5. *In lignis abietum* pro instrumentis musicis, ubi fumitur materia pro re. 2. Methonimiam, cum Samaritam vocat Samaritanos, Sacerdotes *templum*. Idolatræ *Idolum*, peccatum ejus effectus. 3. Hyperbolem. Gen. 41. 49. *frumentum tanquam arenam maris*, & in Exodo in occisione primogenitorum *ibi nulla erat domus, ubi non jaceret mortuus*. 4. Methaphoram frequentem, & elegantem v. g. *medulla frugum* est, quod est optimum; *cornu* est potentia; *robur panis* alimentum; *os gladii* acies ejus; *Sagitta*, *gladius*, *ignis* quodvis tormentum. *Gladius inebriatus sanguine*. Multa cædes. *Pars funis*, & *funiculus* hæreditas. *Vasa* instrumenta, & alios modos loquendi ita valentissimos, ut nedum secum ferant methaphoram; sed & emphasim, quibus scætet Job, Psalmi, & Prophetæ: neque est prætereunda usurpatio vocis *filia*, & *filius* qua appellant quidquid ex alio nascitur v. g. *filius arcæ* granum *filius pharetræ* *sagitta*, *filius olei* Sacerdos; *filia maris* insula, & civitate *filia* vocantur meretrices, si idolatræ; & virgines dum sanctæ; verum est tamen, quod verbum בִּמְקָרָה significat filiationem, & ædificium.

cium. 5. Ironiam. Gen. 3. 22. *quasi unus ex nobis factus est*, & Zach. 11. 13. *Decorum præteritum* pro indecoro. 6. Antiphrasim. Job. 1. 11. *Benedicere pro maledicere*. Quæ quidem specimina suffectura sunt ad degustandam eloquentiam sacram prout pertinet ad Grammaticum.

3. De Poësi itidem certum est quod prisca, & sacra jam periit. De moderna tacent Quinquarboreus, Sghauterius, Bartoloccus. Ego vero cum non ad loquelam, & poëmata cantionesque, (quas Rabbini sibi cudant ut velint) Grammaticem dirigam; pro intelligendo sacro textu, condendoque ad summum aliquo Epigrammate ea, quæ sunt satis, adnecto. Itaque apud Hebræos sillabæ longæ sunt omnia decem puncta longa, & brevia; & sillabæ breves omne sœva mobile simplex, & compositum, imo & Sciurek ante בִּמְקָרָה dum ponitur pro י. Pedum alter est monosyllabus vocatus מְנוּעָה idest motio v. g. מַעַי alter jambus vocatus מְנוּעָה constans brevi, & longa unde compingunt, jam spondæum constantem duabus longis, jam Bacchium ex brevi, & duabus longis, seu jam Molossium ex tribus longis, & creticum ex longa brevi, & longa, per quos metiuntur sua carmina, & etiam per illos

illos in quibus non coeunt duæ breves simul. Ex his formatur distichus appellatus בית quia habet pro primo versu eum, quem vocant דלת, & pro secundo קטור; si autem poema habet minus, quam decem בית dicitur פסוק seu Epigramma; si vero est longius, dicitur שיר idest, *Canticum*: & hoc liberè currit in numero versuum, & numero pedum, & syllabarum uniuscujusque versus; nisi quod servare debent aliquem rithmum, seu consonantiam, saltem quoad syllabam ultimam, & hanc per binos, vel alternos versus, vel ut malis. Quoad figuras & licentias multùm cum Latinis eunt, non tamen quoad cæsuras. Usurpant enim sæpe integros pedes. Item usurpant consonantiam quoad duas syllabas ultimas, & si versus sunt breves; unus est ad latus alterius v. g. ex spondæo Bachio, & Jambo:

בָּרָא אֱלֹהִים אֲנֹכִי : בְּנֵן מְרִימוֹ לְרוּשׁ :

Ex Cretico, Spondæo & Bachio.

טוֹב יְהוֹשֻׁעַ שְׁלַח לִי : חֲנָה קָרַשׁ בְּלִפְי :

Ex spondæo & duobus Bachiis.

יָבֵשׁ בְּקִרְאֵי גְרוּנִי :

דָּבַק לְחֻפֵי לְשׁוֹנִי :

Ponitur 3. בית ut poni sæpe solet unus versus infra alium. Præterea de 4. spondæis fieri solet carmen simplex; ac tandem de pedibus rela-

relatis versus sic, vel aliter poterunt permisceri pro hac, vel illa pellula concinnanda. Et hæc tam de Poësi quam de nostra Grammatica cujus exercitationem adnectimus.

C A P U T XII.

*Exercitatio Grammatica cum punctis,
& sine punctis.*

1. **D**UO sunt quæ suadere poterant hanc exercitationem non esse hic necessariam: alterum videlicet, quia hanc Grammaticen eo fine scripserimus; ut Matrivi, Compluti, Salmanticæ & Valentia, ubi sunt Cathedræ linguæ Hebrææ harum moderatoribus deserviret, ut sub methodo uniformi, & voce viva Magistri discipuli possint proficere: videbatur enim exercitationem Grammaticam Magistro vivo relinquendam esse, quo & ea foret utilior, & Grammatica brevior. Alterum est, quod, cum nos in traditione hujus idiomatis via moderationis media incedamus; non videbatur pariter oportere eas minutias persequi, quæ in hujusmodi exercitatiunculis notari consueverunt. Sed verò maturè ad omnia

nia respiciens sub hac eadem moderatione rem præstare decrevi. Nam ex una parte breviuscula admodum exhibebitur exercitatio cum punctis, & sine illis ad sex, vel octo versus protensa: quæ proinde non tam sit labor & onus, quam specimen, & manu ductio: ex altera vero parte juxta doctrinam nostram de usu moderato punctorum non ibit tota res, nisi moderata.

P S A L M U S XXXIV.

Secundum Hebræos.

V E R S. I.

Semper: tempore omni in Dominum Benedicam

אֲבָרְכָה אֶת־יְהוָה בְּכָל־עֵת תָּמִיד

Jamid heth bechol eth-JEHOVAH Avarecha

meo ore in ejus laus

תְּהִלָּתוֹ בִּפְּיִי

bephi tehillatho.

2. אֲבָרְכָה Est prima persona futuri in conjugatione *Piel*: ubi quia littera ר, quæ est in medio non admittit Daghes cap. 3. suppletur per vocalem longam in præcedenti.

Ra-

Radix est בָּרַךְ *Benedixit*. Littera ה in fine est Paragogica cap. 8. instar suffixi quod vertit Tsere in Sceva: cap. 8. Prima virgula pendens est accentus Rhetoricus *Meteg*, & secunda Grammaticus dans tonum syllabæ cap. 3.

את Est signum Accusativi casus cap. 4. cum Segol pro Tsere propter accentum Macaph cap. 3. & 5.

יהוה Nomen Dei Tetragrammatum, seu quadrilitterum, quod ineffabile est à Judæis id nunquam proferentibus, & est modo ineffabile, si attendatur ad crism pronunciationis, quam tamen ultrò præterea, ubi nota adsunt puncta. Radix hujus nominis est verbum יהיה fuit. Quia exinde formatum est nomen Dei. Exod. 3. 14. sic אהיה & sic formabatur nomen ineffabile de tertia persona futuri sicut alia quæ formantur de tertia persona futuri Kal.

בְּכָל Littera כ est servilis cum suo solito Sceva; & significat *in*: habetque Daghes lene cap. 2. Reliquæ litteræ sunt de radice כָּל *perfectit*: & inde vox כָּל *omnis*. Cholem hic propter accentum macaph vertitur in brevem, scilicet Camets Chatuph cap. 5. & profertur ut tale, licet videatur Camets cap. 2.

ny

עַתָּה Est nomen significans tempus à radice minus usitata עָתָה Accentus vero vocatus Athanac sensum claudit cap. 2.

תָּמִיד Est adverbium significans *semper* à radice minus frequenti תָּמִיד cum suo Daghes in littera ת cap. 2.

הִלֵּל. Radix est הִלֵּל quæ in conjugatione *Piel laudare* significat : unde efformatur nomen substantivum הִלְלָה idest *laus*. Primum ת est Heemanticum formativum nominum cap. 4., & secundum ה est, in quod vertitur littera ה propter suffixum cap. 4. &c. Punctum in littera ל est signum verbi defectivi duplicantis cap. 7.

בְּפִי Littera כ est præpositio *in* cum suo Sceva solito. Radix hujus vocis est anomala, scilicet פִּה *os*; sed quia jungitur suffixum Jod, deficit ה : unde significat *in ore meo*. Et Daghes utriusque litteræ omittitur quia non venit post Sceva mutum. Duo puncta crassa cum virgula præcedenti faciunt Soph Pasuch, seu finem periodi : nam quando sola virgula invenitur in syllaba, eam acuens sine fine periodi sed cum distinctione perfecta, dicitur silluch potius, quia ibi non est finis versus.

V E R S I C. II.

audient : mea anima laudabitur Domino in

בִּיהוָה תְּהִלָּל נַפְשִׁי יִשְׁמְעוּ

Iimsehu naphsci tithhallel Badhonai

laudabuntur &, mansueti

עֲנֻיִם וַיִּשְׁמְחוּ :

veiismahhu hanavim ;

3. בִּיהוָה In hoc verbo datur præpositio Beth sine solito Daghes cap. 2. & nomen Dei ineffabile. De hoc jam diximus : & hic damus per *Adonai* littera כ habet Patach, eo quod loco nominis ineffabilis legi soleat אֲדוֹנָי & sic propter regulam generalem gutturalium cap. 5. littera præcedens Gutturalem est vocalis affinis.

תְּהִלָּל Est tertia persona singularis feminina futuri verbi הִלֵּל in conjugatione Hithpaël cap. 7. Itaque passive dicitur *laudabitur* נַפְשִׁי Radix hujus verbi est נָפֵשׁ *Anima* propter suffixum mutatur Segol in Sceva cap. 5. & primum Segol, quod deberet verti in Sceva propter affixum vertitur in Patach, ne duo Sceva concurrant cap. 5. reg. 10.

יִשְׁמְעוּ

יִשְׁמְעוּ Est tertia persona pluralis masculina in futuro conjugationis Kal à radice שָׁמַע *Audivit* quæ vox futuri significat *audient*, vel *audiant* more imperativi apud Hebræos.

עָנָה Hoc verbum habet pro radice עָנָה idest *respondit* : *afflictus fuit* : & de hac secunda significatione manat nomen substantivum עָנָה *mansuetus* : pluralis fit addendo syllabam עָנָה masculinorum & propter numerum mutatur Camets in Sceva compositum sub gutturali cap. 5. & 4.

וַיִּשְׁמָעוּ In hac voce illud וַיִּשְׁמָעוּ cum Sceva est copulativum cap. 4. postea remanet tertia persona masculina futuri à radice שָׁמַע lætari; sed propter accentum distinctivum retrahitur tonus, scilicet propter Soph Patsuch, & ponitur Camets longum cap. 5. Reg. 2. quia per Cholem futuri quod in Sceva verti debebat cap. 8. not. 3. debebat esse Patach propter ה subsequutum v. g. וַיִּשְׁמָעוּ quare tale Sceva inde manans non vertitur in e longum, sed in a longum propter talem accentum.

VERS.

V E R S. III.

Exaltemus & : mecum Dominum magnificate

וְנִרְמָמָה אִתִּי לַיהוָה גַּדְלֵהוּ
unromema itti ladhonai Gaddelu

pariter ejus nomen

יַחְדָּו שְׂמֹו

jahhadau Scemo.

4. גַּדְלֵהוּ Est plurale imperativum à radice גָּדַל *magnus fuit* in conjugatione *Piel*. Unde habet Daghes forte in ג & Daghes lene in ל quia incipit sententia cap. 2.

לַיהוָה Hic propter nomen Dei ineffabile jam explicatum, remanet ל quæ signat Dativum, & habet sub se Patach, vel propter rationem datam vers. 2. in initio, vel quia quando dictio incipit cum Sceva vertitur Sceva articuli in Chirich, aut Patach. Cap. 5. Reg. 10.

אִתִּי Hæc vox est particula אִתִּי cum affixo primæ personæ masculinæ, quæ particula quæ interdum est Accusativi, interdum Ablativi; vertit suam vocalem in Chirich cum suffixo c. 8. de suffix. particularum. Daghes autem pro affixo litteram roborat.

וְנִרְמָמָה

וַיְרוּמָמָה In hac voce ו est conjunctio,
& non habet Sceva; sed Sciurec propter
sequens Sceva quæ quiescit, quia tale
ו Sciurec copulativum est breve. Radix ve-
ro est רוּם *altum esse* verbum quiescens ו
Quod in Piel facit רוּמָם cum ו immutabile
cap. 7. classe 4. littera vero נ est formativa
futuri prima pluralis communis cum suo
Sceva in Piel. Littera ה est paragogica
cap. 8. Unde instar suffixi mutat Tere in
Sceva, & ultimam syllabam in Camets c. 8.
not. 2. & valet *exaltabimus*, vel *exaltemus*
sintaxi Hebraica.

שָׁמוּ Radix est שָׁם nomen: propter
suffixum vero mutatur in: cap. 5. Reg. 6.

וַיָּחַד Quæ vox est Adverbium formati-
vum à radice יָחַד *unitus fuit*. Itaque Ad-
verbium significat *simul*, *pariter*: quod
vulgatus interpres vertit *in idipsum*, quod
Hispanice redditur eleganter si *todos a una*
ubi energiace exprimuntur *multitudo*, unio,
& conatus.

V E R S. IV.

omnibus ex & me exaudivit, & Dominum quesivi

וְרִשְׁתִּי אֶת־יְהוָה וְעַנְנִי וּמִכְלִ-

umiccol vehanani eth-Adhonai Daraschti

me liberavit meis pavoribus

מִגִּרְתִּי הִצִּילְנִי :

hittfilani megurotai.

5. וְרִשְׁתִּי Hæc vox est prima persona sin-
gularis præteriti cum punctuatione corre-
spondenti deducta à radice וְרִשַׁשׁ quæsitiv.
Ponitur vero Daghes in ת quia Sceva mu-
tum præcessit: cap. 2. not. 3.

אֶת־יְהוָה Hæ voces jam sunt declaratæ
in vers. 1.

וְעַנְנִי Hic illud ו est conjunctio more
solito illud נִי est suffixum primæ personæ
proprium verborum cap. 8. Radix vero est
עָנָה idest, exaudivit. Quia vero hæc radix
est de quiescentibus לָה, & cum suffixo su-
primitur ה; ideo non est Sceva in prima,
sed fit contractio, aut retrogradatio pun-
ctorum cap. 8. & quia penultima debebat
esse Patach convertitur in Camets propter
accentum distinctivum.

וּמְכַל . Hic ו est conjunctio , & propter labialem sequentem est Sciurech cap. 4. ו est de præpositione מן quæ significat ex & imprimit Daghes in sequentem ad supplendum ut alias supletur in conjugatione Niphthal cap. 6. Reliqua patent in versiculo 1. jam explicato .

מְנוּרָה Radix hujus vocis est נור *Pavere* unde fit nomen מְנוּרָה *Pavor* ex duabus litteris Heemanticis cum plurali foemininorum cap. 4. & cum suffixo possessivo singulari cum pluralibus significat *Pavores mei* .

הַצִּילָנִי Hujus vocis radix inusitata in Kal est צִל Defectiva בִּנּוּ unde infigitur Daghes in secunda radicali cap. 7. clas. 1. frequens est in Hiphil , cujus nota est ה præfixum , & Jod interjectum , unde significat *evadere fecit* , seu liberavit . Illud יִי est suffixum primæ personæ in verbis , quod ante se deberet habere Patach , sed propter accentum distinctivum Soph Pasuch vertitur in longum cap. 8. de suffixis verborum & cap. 5. de mutat. punctorum .

V E R S . V .

corum facies & , sunt illuminati & , ad eum Aspexerūt

הַבִּיטוּ אֵלָיו וְנָהָרוּ וּפְנֵיהֶם

uphehem venaharu elau hibbitu

erubescunt non

אֶל־יִהְיֶה

al jehhparu

6. הַבִּיטוּ Hujus vocis radix est בָּטַט Defectiva פִּנּוּ ut præcedens ; sed significat *aspexit* , & est posita similiter in conjugatione Niphthal in tertia persona plurali præteriti cum Daghes pro *Nun* & significat *aspexerunt* .

אֵלָיו Est vox composita de particula אֵל cum Jod interjecto juxta cap. 8. & affixo tertiæ personæ וְנָהָרוּ Hic propter ו de more conjungens est tertia persona pluralis præteriti in Kal conjugatione , à radice נָהָר . Sed quia sub ה gutturali debebat esse Sceva compositum affine cum vocali præcedenti mutatur in Camets longum propter accentum Athanach distinctivum : cap. 15. reg. 2.

וּפְנֵיהֶם Illud ו copulativum est Sciurech propter labialem litteram , & propter Sce-

va sequens. Illud **הם** est affixum seu suffi-
 xum plurale tertiæ personæ : ex quo hæc
 vox **פנים** quæ pluralis est solum, & deducta
 à radice **פנה** aspexit : puncta commutat,
 tanquam si plurale esset ex suo singulari de-
 ductum.

אל Est particula negativa, quæ signi-
 ficat *ne* aut *non* cum suo accentu Macaph
 cap. 3. & 10.

יחפרו A radice **חפר** *crubuit* fit tertia
 pluralis futuri Kal ita **יחפר** unde gutturalis
 habens sub se Sceva compositum transfert in
 antecedentem vocalem Segol affinem, &
 ipsa cum Sceva simplici contenta manet :
 cap. 5. reg. 8. & quod deberet esse Patach
 (quia in futuro verbi neutri sic mutatur
 Vaucholen cap. 6. not. 2.) vertitur in Ca-
 mets propter accentum distinctivum, ut
 sæpe monuimus.

V E R S. VI.

audivit Dominus & clamavit pauper iste

וה עני קרא ויהוה שמע

Scameah vadonai Kara hani ze

eum salvavit ejus angustiis omnibus ex &

ומכל צרותיו הושיעו

hosciho tsfarotau umiccol

7. **וה** Est pronomen demonstrativum ma-
 sculinum explicatum cap. 4. in fine.

עני Nomen a radice **ענה** quæ significat
afflictus fuit. Ubi vertitur **ה** in **י** de more
 verborum quiescentium **לה** cap. 7. clas. 6.

קרא Hæc vox est radix ipsa quæ signifi-
 cat *clamavit*, & habet ultimam vocalem,
 longam propter **א** quiescens cap. 7. clas. 5.

ויהוה Hæc vox explicata est vers. 2.,
 nisi quod illic est **ב** præpositio, quæ hic est
ו conjunctio quæ sæpe habet Patach, quan-
 do Sceva subsequitur.

שמע Est etiam radix ipsa audivit, quæ
 cum accentu distinguente ponit T fere in se-
 cunda non omisso Patach suffurato, ut alias
 solet admittere conjugatio Kal c. 6. nota 1.

ומכל Explicatum est jam vers. 4.

צָרוּחַ Hæc vox ducitur a radice quiescente צוּ, scilicet צוּר quæ significat *arstare*, *constringere* unde formatur nomen fœmininum צָרָה *Angustia* cujus plurale fœmineum abjicit הַ cap. 4. & cum hac contractione, dum suscipit affixum possessivum tertiæ personæ masculinæ singularis, non gaudet Sœva, quasi ex retrogradatione punctorum cap. 8.

הוֹשִׁיעַ Hæc vox venit a radice יָשַׁע de quiescentibus פִּי & usitata in Hiphil cujus conjugationis præteritum de more talium quiescentium deberet esse sic הוֹשִׁיעַ *salvabit* c. 7. clas. 2., sed propter affixum evanescit Patach suffuxatum, & significat *salvavit eum*.

In quo quidem specimine satis libatum est, ut quisque se exerceat: nam attacta sunt particula, adverbia, accentus, consonantium, & vocalium jura, nomina, verba perfecta, & imperfecta, ut sunt quiescentia & defectiva פִּי & פִּי duplicantia, & quiescentia. הַ cum varietate conjugationum. De quibus in specie tota quantæ est Grammatica exercitatio, resultat. Unde ad aliud specimen exercitatiunculæ sine punctis illico properabimus, quæ quidem servitura potius sit pro intelligentia & sensu, quam pro lectione: quippe de hac sta-

statim in dissertatione singulari singillatim sumus acturi cum instructione ad legendum: & insuper etiam damus postea cum punctis etiam verba Geneseos.

Exercitatio Grammatica sine punctis in cap. 1. Genes.

V E R S. I.

Cœlum Deus creavit principio in
בראשית ברא אלהים את השמים
terram &
והארץ ואת
V

1. בראשית In hac voce radix est ראש quæ necessario sunt radicales cap. 9. sed littera ב est præpositio in conjuncta cum ipsa dictione cap. 4. & syllaba ultima ית est Heemantica pro formatione nominis fœminini cap. 4.

ברא Est radix ipsa verbi activi, quod *creare* significat, & Accusativum regit, & constat ex particula subsequenti. Ubi post Accusativum & verbum more Hebraico Nominativus ipse subsequitur.

אלהים Hæc vox pluralis deducta à singulari

gulari אלה idest *Deus*, sæpissime cum verbo singulari concordat fortè plus ex mysterio, quam ex anomalia syntaxis, ubi etiam notatu dignum est quòd ibi inveniri solet accentus Athanac; unde hic non semper clausulas distinguit ut dicimus in dissertatione ultima ubi de accentibus.

Hic primus invenitur articulus Accusativi cum Verbo activo cap. 4. & postea ה demonstrativum quasi apud Grecos, & Hispanos v. g. *el Cielo* cap. 9. lit. ה. Vox autem שמים significat *Cælum*, licet in plurali terminatione, eo quod careat singulari, ut contingit in aliis cap. 4. & componitur ex particula שם quæ significat *ibi*, & ex voce מים *Maïm*, quæ significat *aquas*.

Et terram: ubi ו est nota conjunctio; & את est articulus Accusativi supra explicatus, sicut etiam ה demonstrativum modo etiam constitit. Quare solum restat vox illa radicalis ארע quæ significat *terram*, & propter hanc significationem, quæ participat cum urbibus &c. potius, quam per terminationem est generis foemini cap. 4. Duo vero puncta sunt, accentus ille Soph Pasuch qui periodos claudit.

VERS.

V E R S. II.

tenebræ & vacua & inanis erat terra &

והארץ היתה תהו ובהו והשך

Dei spiritus & : abyssi faciem super

על פני תהום ורוח אלהים

aquarum faciem super incubans

מרחפת על פני המים ו

2. והארץ Hæc vox jam est modò explicata.

Erat ubi exponitur præteritum, imperfectum pro perfecto ex latitudine temporum inter Hebræos cap. 6. & 10. Radix est verbum היה quod est verbum substantivum; & quia est de quiescentibus לה habet tertiam personam singularem foemininam, præteriti cum ת cap. 7. clas. 6.

Inanis in hac voce quæ substantivum nomen est, a radice ההת & significat *inanitatem*, explicatur adjectivus per substantivum ut sæpe solent Hebræi cap. 10. in syntaxi de nomine.

Hæc vox præter ו copulativum, est similis præcedenti, & fere ejusdem significationis a radice בהה, & simili syntaxi, explicandi adjectivum per substantivum.

Et tenebræ. Hoc nomen est masculu-

sculinum deductum a radice **חשך** significat *obscurum esse*. Post hanc vocem opportunè venit intelligendum verbum substantivum, **חיה** in persona correspondenti, prout sæpe apud Hebræos tacitè venit intelligendum.

על פני *Super faciem*. Prima est præpositio satis nota significans *supra* cap. 10. in columna præpositionum. 2. vox deducta a radice **פנה** respicere est vox **פנים** pluralis sine singulari cap. 4. Unde abjicitur littera **ת** finalis propter statum regiminis c.9. lit. Jod **י**.

תהום *Abyssus*. Est vox in Genitivo nominis deducti a radice **תהם** per interpositionem litteræ **ו** quæ est una ex formativis verbalium, quæ more participii passivi efformari solent cap. 10. lit. **ו** Vau.

רוח *Et spiritus*. Hic præter **ו** copulativum, restat vox **רוח**, quæ est radix, & nomen communis generis sapius verò fœminini, licet non ex terminatione, eo quod in substantivis etiam sint plura communia cap. 4. ubi de Genere.

אלהים Hæc vox supra explicata hic videtur non esse nisi sub regimine verbi præcedentis cujus significatum, cum sit veluti actio, & motus, nequit non signare subiectum...

מרהפת *Incubans seu ferebatur*. Hæc vox venit a radice **רחף** quæ significat moveri, seu se movere. **מ** est littera formativa participii præsentis ex contextu seu Beconi in conjugatione Hiphil, quæ sæpe perdit Jod cap. 6. & **ת** significat formam singularem fœmininam hujus participii, quæ ibidem constat.

על פני Hæ dictiones supra sunt explicatæ.

המים *Aquarum*. Illud **ה** est nota Genitivi & regiminis cap.4.: & vox **מים** *Maiim* a radice **מי** vel **מיה**, pluralis est numeri sine singulari, & aquas vel aquam significat c.4.

V E R S. III.

est facta &, lux fiat Deus dixit &

ויאמר אלהים יהי אור ויקר
אור

אור

3. **ויאמר** *Et dixit*: Hæc vox est tertia futuri singularis masculina radice **אמר** ut constat ex littera **י** Jod præposita de more futuri: ponitur vero in præterito quia **ו** illud est **ו** versivum (cap. 4.) de futuro in præteritum, eo quod verba antecedentia in præterito

terito fuerint juxta cap. 1. de constructione verbi.

אלהים *Deus*: quæ vox jam est supra explicata יהי fiat est tertia persona futuri verbi היה de quiescentibus לה: quare ה ultimum abjicit ex cap. 7. clas. 6. Cum autem in futuro Niphal deperdatur נ characteristicum ex capite 6. in Paradigmatē; potius hic adaptatur tum significatio passiva: tum imperativum pro futuro propter eandem vim significationis cap. 6.

אור *Lux* dicitur a radice אור *lucere*. Unde sit tale nomen masculinum. Et facta est lux: illud ו copulativum etiam conversivum est de futuro in præteritum pro exigentia ipsa loci. Cætera jam constant.

V E R S. IV.

bona quia lucem Deus & Vidit

וירא אלהים את האור כי טוב

inter & lucem inter Deus distinxit &

ויברל אלהים בין האור ובין

tenebras

ההשך

4. Et vidit illud ו similiter est ver-
sivum

sivum de futuro in præteritum; & illud ו denotat tertiam personam masculinam futuri; ibi enim radicalis non est: quippe significatio *timendi* ibi est importuna. Est ergo radix ראה significans videre & amittens ה ultimum per apocopem, quam talia verba solent habere in futuro c. 7. clas. 6.

אור *Deus lucem*: quæ omnia supra explicata sunt; nisi quòd Accusativus hic regitur à Verbo Activo *videre* unde habet notam את, & litteram ה loco illius articuli nominalis quo carent Latini, non vero Græci, aut Hispani v. g. *la Lux*.

כי *Quod*, vel *quia*. Particula est conjunctiva cap. 10. colum. 3.

טוב *Bona*. Hic subintelligitur de more verbum substantivum in tempore correspondenti. Vox vero est adjectivum masculinum cum suo substantivo אור concordans.

ויברל *Et divisit*. Radix hujus vocis est ברל *Dividere*; sed ex superiori contextu est in tertia persona singulari masculina futuri præeunte ו conversivo futuri in præteritum.

אור ובין ההשך *Inter lucem, & inter tenebras*, seu lucem à tenebris. Ubi cuncta explicata sunt, nisi quòd dictio בין est præpositio significans inter c. 10. colum. 1. unde Hispanicè clarius diceretur propter

pter articulum *entre la luz, y entre las tinieblas*;

V E R S. V.

Tenebras & , diem lucem Deus vocavit &

ויקרא אלהים לאור יום ולחשך
vespere factum est & , noctem vocavit

קרא לילה ויהי ערב
unus dies mane factum est &

ויהי בקר יום אחר:

5. *Et appellavit* : ubi est ו versivum, & י tertia persona futuri, veluti supra cum radice tamen קרא quæ *vocare* significat.

Est nomen אור in casu Dativi cum littera ל propter hujus officium cap. 9. & verbi sintaxim cap. 10.

Dies nomen masculinum a radice יום vel potius radix ipsa.

Et tenebras : ubi ו est conjunctio & ל nota Dativi nominis חשך supra explicati & recti ab eodem verbo קרא.

Noctem a radice ליל cum ה para-
gogico cap. 8. Unde licet appareat nomen foemininum; tamen masculinum est cap. 8.

Hæc vox jam supra est explicata
vers. 3.

vers. 3. nisi quod hic repetitur, ut afficiat ambo verba sequentia.

Sunt duæ radices notæ quarum prima *vesperam* secunda *mane* significat.

Dies unus ubi secunda vox est numeralis masculina, quæ licet sit Cardinalis interdum pro ordinali sumitur, idest, dies primus cap. 10. in fine,

V E R S. VI.

firmamentum fiat Deus dixit &

ויאמר אלהים יהי רקיע

inter dividens sit & aquarum medio in

בתוך המים ויהי מבריל בין

aquis ab aqua.

מים למים:

6. Hæc vox jam explicata est initio vers. 3. sicuti & duæ post subsequentes, scilicet יהי אלהים.

Firmamentum expansum : nomen verbale deductum a radice רקע inferendo litteram י Jod quæ nomina verbalia solet aliquando efformari cap. 9. in littera י.

In medio. Componitur ex præpositione lit. ב jam explicatæ, & ex radice בתוך quæ significat *medium*; & est in regimine

ne prout ex littera ה subsequenti satis dignoscitur.

מכריל *Dividens seu separari faciens*. Est participium Benoni conjugationis Hiphil a radice כרל quæ significat separare, atque instar adjectivi concordat cum substantivo illo רקיע.

בין מים למים *Idest inter aquas ab aquis vel ad aquas*. Prima vox est præpositio בין *inter*, quæ exposita fuit vers. 4. Secunda vox & tertia cui præfigitur littera ל ad notandam contrapositionem, significat propriè aquas; & etiam explicata est in fine vers. 3.

Hæc ergo sunt, quæ pro specimine & tenore exercitationis Grammaticæ libuit adjicere, ut studiosus quisquam se exercere discat. Quæ quidem satis videbuntur esse futura si attendatur 1. Quod ex utraque exercitatiuncula cum punctis videlicet, & sine illis, non modica collectio observationum apparatus est, ut cuique possit aditum aperire. 2. Quia hujusmodi exercitatio, potius debet esse manu ductio & norma observandi, quam plena, & locuples observatio. Tyrones enim in via jam positi, & semita commonstrata, plus longe proficient, dum ipsi suo Marte unum versiculum saltem præ-

præceptorum anatomè persequantur, quam si plures alias resolutas, & sibi facile propinatas haurient. Non ergo hic aliud desiderari potest, aut debet, quam tyronis manus ad opus; quandoquidem ex eo sine aliqui tractus Hebraici hic adducuntur minime referati, ut in eis Discipuli suo proprio conamine laborantes & uspiam sapore allecti animos induant, & magis, ac magis ad intima Idiomatis penetrare non renuant.

Pro secunda viâ exercitationis

Tractus Homiliæ latinè habitæ à SS. D. N. P.
Clem. XI. die Paschatis Resurrectionis
ann. 1707. & Hebraicè redditæ
per P. Jacobum Maria
Ayrolum S. J.

Properantes hodie ad Christi tumulum
piæ mulieres; statim ac revoluto lapi-
de sedentem inibi juvenem stolâ candidâ in-
dutum viderunt; subito timore percussæ ob-
stupuerunt; sed omnem prorsus excutere for-
midinem jubentur ab Angelo sic eas alloquen-
tem. Nolite expavescere, Jesum quæritis
Nazarenum crucifixum: quasi diceret. Non
expavescant qui Jesum quærunt, & crucifi-
xum quærunt; illi timeant, illi expavescant,
qui aut Jesum non quærunt; aut non qua-
runt crucifixum. Multi sunt, venerabiles
fratres, dilecti filii; multi sunt, qui credi
volunt Jesum quærere; sed quia crucifi-
xum non quærunt; vere nec Jesum qua-
runt. Quærunt, scilicet, plerique Jesum,
sive leprosos mundantem, sive cæcis oculos
aperientem, sive surdos audire, aut mutos
loqui facientem, sive annosos ægri languores
in piscina sanantem, sive domum quatruidua-

Pro secunda viâ exercitationis

P R O P O N I T U R

Tractus homiliæ habitæ in Paschate Resurre-
ctionis à SS. P. Clem. XI. an. 1707.,
Hebraicè redditæ per P. Jacobum
Maria Ayroli Societatis Jesu,
& ab eo missæ ad
Authorem.

וַיְהִי כַאֲשֶׁר הָלְכוּ בַמַּהֲרָה הַנְּשִׂיִם הַחֲסִידוֹת הַיּוֹם אֶל-קֶבֶר
הַמְּשִׁיחַ וְתוֹאֵינָה אֶת-דָּאָבָן מִגִּלְגַּלְתָּ וְעַלֶּיהָ הָיָה יוֹשֵׁב
בְּחֹר אַחַר לֹבֵשׁ לְבָנִים וּמִפְתָּח פֶּתָאוֹם נִבְהָלוּ
וַתִּשְׁתּוּמְמֶנָּה; וּמִלֶּאךָ יְהוָה צִוָּה עֲלֵיהֶן לַעֲזוֹב
אֶת-כָּל-הַמִּזְבֵּחַ לֵאמֹר אֲתָן הַמִּבְקָשׁוֹת אֶת-יְהוֹשֻׁעַ
הַנוֹצְרִי הַתְּלוֹי אֶל-תַּחֲרֻמָּה; כְּמִי שֶׁאִסַּר אֶל-יַחֲרֹדוֹ
מִבְּקָשֵׁי יְהוֹשֻׁעַ בְּשֶׁהוּא תְלוֹי; אִךְ אֱלֹהֵי אֲשֶׁר אֵינֶם
מִבְּקָשִׁים אֶת-יְהוֹשֻׁעַ אוֹ אֵינֶם מִבְּקָשִׁים אוֹתוֹ בְּשֶׁהוּא
תְלוֹי תִפְּלַע עֲלֵיהֶם אֵימָתָה וּפְחָד; הִרְבָּה הֵם אֲהִים
מִכְּפָרִים וּבְנִים יְדִידִים הִרְבָּה הֵם שְׂרוּצִים לַהֲהַשֵּׁב
כְּמִבְּקָשִׁים אֶת יְהוֹשֻׁעַ אִךְ לִפְנֵי שְׂאֵינֶם מִבְּקָשִׁים אוֹתוֹ
כְּשֶׁהוּא תְלוֹי בְּאֵמַת אֵינֶם מִבְּקָשִׁים אֶת-יְהוֹשֻׁעַ; רוֹב
בְּנֵי אָדָם הֵם מִבְּקָשִׁים אֶת-יְהוֹשֻׁעַ אוֹ כְּשֶׁהוּא מִטְהַר
הַמַּצְרָעִים אוֹ פִקֵּה עֹרִים אוֹ פִתַּח אֶת-אֹזְנֵי הַרְשִׁים
וּפִי הָאֱלֵמִים אוֹ מִרְפָּא לַחֲלָה מְשֻׁנִּים קְדַמוֹנִיּוֹת
בְּבִרְכַת הַפִּים סוּף דְּבַר אוֹ מְקִים אֶת-אֱלֵעָנִר מִקְבְּרוֹ
אַחַר אַרְבַּעָה יָמִים; עַל-אֵלֶּה נֹאמַר בְּבִשְׂרָה וַיִּלְכּוּ
אַחֲרָיו עַם רַב כִּי דָאוּ הָאוֹתוֹת שְׁעֶשֶׂה לַחֲלִים;
אלה

num Lazarum è sepulcro revocantem . Hi sunt , de quibus habemus in Evangelio . Et sequebatur eum multitudo magna , quia videbant signa , quæ faciebant super iis , qui infirmabantur . Hi scilicet , qui Dei alius immemores , gravesque morbos animæ negligentes , nisi frui dumtaxat temporalibus necessitatibus , & periculis ad aram confugiunt salutis . Verè non quærentes crucifixum , quia crucem ferre detrectant . Placet aliis , Jesum quærere , sive in Galileis nuptiis aquas in vino convertentem , sive in deserto Bethsaidæ multiplicatis panibus turbas saturantem . Hi sunt qui minimè formidantes Evangelicam illud . Væ vobis qui faturati estis : non alio consilio sacris Ecclesiæ Castris adscribuntur , quàm , ut opulenti fiant in Sion , & de annona Christi splendidius pascantur : ut hydrias , quas attulerunt aqua plenas sola , vino onustas accipiant , & cophinos fragmentorum , quæ sunt vota fidelium ; pretia peccatorum , & patrimonia pauperum , sacrilegâ crudelitate pauperibus ipsis , quorum sunt , ea diripientes , ad domos suas reportent . Quærunt isti quæ sua sunt , imò & quæ sua non sunt , non quæ Jesu Christi . Unde eis merito ipsemet Christus exprobravit dicens .

Quæ-

אלה הם אשר לא זכרו את אל היותם וישבתו את דוע תחלו אי נשמחם אך בסכנות ובעת צרכים ומנינים יבאו לחסות ההת בנפיו מופה הישועה אכן אינם מבקשים את יהושע כי הם ממאנים לשאת את עץ החליה : טוב הוא בעיני האחרים לבקש את יהושע או כשהפך המים לין בחמונה שבגליל או כשהשביע את הרמון הרב במעט לחם שנתרבה במדבר בית צורה : אלה הם אשר אינם יראים להם ממה שכתוב בבשיה אוי לכם השבעים ומתחברים למנון עדת הכהנה להיות שאננים בציון ולרעות יחד בשפע בגחלת המשיח ולקבל הכלים אשר הכיאו אתם מלאים מים יין ולהביא אל בתיכם סלי המותרות שהם נדרי המאמינים וקרבני החטאות ונחלת העניים ולגזול מנות האביונים באכזריות המה לבד : אלה הם המבקשים את קניניהם וגם את קניני אחרים ואינם מבקשים את קניני יהושע המשיח : לכן באמת ובצדקה המשיח הוכיח אתם לאמר אתם מבקשים אותי לא בעבור שראיתם האותות כי אם בעבור שאכלתם מבדרי הלחם ושבעתם :

Queritis me non quia vidistis signa : sed quia manducaſtis ex panibus , & ſaturati eſtis &c.

Post hæc ſequitur tertia via exercitationis ſcilicet duplex tractus purè Hebraicus , jam cum punctis jam ſine illis , alter libri Geneſeos ; alter de Evangelio D. Matthæi , quod Hebraice circumfertur .

Pro tertia via exercitationis .

DEdimus ſupra viam primam exercitationi Grammaticæ in qua verbatim diſpiciuntur omnes partes orationis Hebraicæ , prout in ſacro textu reperiri conſueſcunt , ſive cum punctis , ſive ſine illis . Adjecimus inſuper viam ſecundam prædictæ exercitationis , quatenus extra Sacrum textum aliquid fanè & tutò Hebraicum atteſtantes , verſionem Latinam in pagina reſpondentem adnectimus ; non tamen ita verbatim , & Grammaticaliter ; ſed potius corrente ſtylo , & ſententia , ut nimirum diſcipuli exinde expeditius verſionem dare . Sed cum ipſi dum leges Grammaticæ ſatis didicerunt , nil optant magis , quam textum Hebraicum ad manus habere ſine verſione , ut ipſi a ſe ſenſus conentur elicere ; & quidem pro librorum hujus rei penuria facile non reperiantur ; decrevi de veteri teſtamento , ſcilicet , Geneſi nonnihil jam cum punctis jam ſine illis adjungere ; atque itidem de novo teſtamento ubi Chriſti Domini relucent verba & ſententiæ quidpiam ſimile aggregare .

Cum autem Evangelium Hebraicum .
Divi

Divi Matthæi non sit authenticum; aperi ex quo tuto tractus hic propinetur. Igitur D. Joannes Quinquarboreus Aurilacensis, qui id Evangelium edidit Parisiis an. 1550. in prologo ait in primis se non refugere talem editionem Evangelii Hebraici, quo Nazareni utebantur: tum quia Div. Hieronimus non solum vidit & Græcè reddidit; sed etiam illud citat super epist. ad Ephes. 5. tum quia si observatur invenietur sensu coincidere cum nostro Latino: tum quia exinde lectio & lingua Hebraica ejusque idiotismi commodius patefcent. Quoad punctum vero an sit verum originale D. Matthæi? ipse solum asserit esse opus satis antiquum, marginalesque quas potuit observationes adjecit: monetque D. Hieronymum, qui citat Evangelium Hebraicum in cap. 12. Matthæi, diversum quid ibi dicere, atque hic reperitur in hoc a se edito. De quo videantur P. Cornelius proœmio in Evang. c. 2. §. 1. sine & argumento in cap. 5. Matthæi §. *Quo circa textus*. Et Bellarminus tom. 1. controv. cap. 7. §. *Porrò Athanasius*. Nos autem duplex fere caput transcripsisse contenti sumus scilicet 16. & 17.

ושם הנהר השני ניקון הוא הסבב את כל-ארץ כוש:
 ושם הנהר השלישי חוקל הוא ההלך קדמת אשור
 והנהר הרביעי הוא פרת: ויקח יהוה אלהים את-הארץ
 וינחהו בנג' ערן לעבדה ולשמרה: ויצו יהוה אלהים
 על-הארץ לאמר מכל עץ-הגן אכל תאכל: ומעץ
 הרעתתב ורע לא תאכל ממנו כיביום אכלך ממנו
 מות תמות: ויאמר יהור אלהים לא-טוב היות הארץ
 לבדו אעשה-לו עור כנגדו: ויצו יהוה אלהים מן-הארמה
 כל-חית-השדה ואת כל-עוף השמים ויבא אל-הארץ
 לראותמה יקרא-לו וכלאשר יקרא-לו הארץ נפש
 חיה הוא שמו: ויקרא הארץ שמות לכל-הבהמה ולעוף
 השמים ולכל חית השדה ולאדם לא-מצא עור כנגדו:
 ויפל יהוה אלהים תרדמה על-הארץ וישן ויקח אחת
 מצלעותיו ויסגר בשר תחתנה: ויבן יהוה אלהים
 את-הצלע אשר-לקח מן-הארץ לאשה ויבאה אל-הארץ:
 ויאמר האדם ואת-הפעם עצם מעצמי ובשר מבשרי
 לזאת יקרא אשה כימאיש לקחהזאת: עליכן יעובד-איש
 את-אביו ואת-אמו וירבב באשתו והיו לבשר אחד:
 ויהיו שניהם ערומים הארץ ואשתו ולא יתבששו:

אמר על פני כל הארץ ואת כל העץ אשר רבו פרו עץ
 ויע ורע לכם יהיה לאכלה : ולכל חית הארץ ולכל עוף
 השמים ולכל רמש על הארץ אשר רבו נפש חיה את כל
 יקעש לבאכלה ויהי כן : וירא אל הים את כל אשר
 עשה והנה טוב מאד : והי ערב ויהי בקר יום השני
 פ ויכלו ב השמים והארץ וכל צבאם : ויכלא להם
 יום השביעי מלאכתו אשר עשה וישבת ביום השב
 עי מכל-מלאכתו אשר עשה : ויבדך אלהים את יום
 השביעי וקדש אתו כי בישבת מכל מלאכתו אשר ברא
 אלהים לעשות : פ אלה החילות השמים והארץ
 נבראם ביום עשית יהוה אלהים ארץ ושמים : וכל
 טיה השדה טרם יהיה בארץ וכל עשב השדה טרם
 יצמח כי לא המטיר יהוה אלהים על הארץ ואדם אין
 לעבד את האדמה : ואד יעלה מן הארץ והשקה את כל
 פני האדמה : ויצה יהוה אלהים את האדם עפר
 מן האדמה ויפה באפו נשמת הים ויהי האדם לנפש
 חיה : וישע יהוה אלהים נרבעדן מקדם וישם טם
 את האדם אשר יצר : ויצמה יהוה אלהים מן האדמה
 נלעץ נחמד למראה וטוב למאכל ועץ חיי ים בתוך
 חן ועץ הדעת טוב ורע : ונתן יצא מעץ להשקות
 את החן ומטם יפרד והיה לארבעה ראשים : טם האחר
 מיטין הוא הסבב את כל ארץ החילה אשר טם
 חובב : וזה הארץ ההאטיב טם הטלה ואכן השוה
 וטם הטע

ויעש אלהים את שני המאורות הגדלים את המאור
 הגדל למשלת היום ואת המאור הקטן למשלת הל
 ילה ואת הכוכבים : ויהי אתם אלהים פרקיע השמים
 להאיר על הארץ : ולמשל ביום ובלילה ולהבדיל בין
 האור ובין החשך וירא אל הים כי טוב : ויהי ערב
 ויהי בקר יום רביעי : ויאמר אל הים ושרצו המים שרץ
 נפש חיה ועוף ועופף על הארץ על פני רקיע השמים :
 ויברא אלהים את החמנינים הגדלים ואת כל נפש
 החית הרמשת אשר שרצו המים למינהם ואת כל עוף
 כנף למינהו וירא אל הים כי טוב : ויברך אתם אל הים
 לאמר פרו ורבו ומלאו את המים בנמים והעוף ירכב בארץ :
 ויהי ערב ויהי בקר יום חמישי : פ ויאמר אל הים
 הוצא הארץ נפש חיה למינה בהמה ורמש ויהי הארץ
 למינה ויהי כן : ויעש אלהים את חית הארץ למינה
 ואת הבהמה למינה ואת כל רמש האדמה למינהו וירא
 אל הים כי טוב : ויאמר אל הים נעשה אדם בצלמנו
 בדמותנו וירדו בדגת הים ובעוף השמים ובבהמה
 ובכל הארץ ובכל הרמש הרמש על הארץ : ויברא
 אלהים את האדם בצלמו בצלם אלהים ברא אתו
 זכר ונקבה ברא אתם : ויברך אתם אלהים ויאמר
 להם אלהים פרו ורבו ומלאו את הארץ וכבשה ורדו
 בדגת הים ובעוף השמים ובכל חיה הרמשת על הארץ :
 ויאמר אלהים הנה נתתי לכם את כל עשב ורע ורע

בראשית

ברא אלהים את השמים ואת הארץ: והארץ היתה
 תהו ובהו וחשך על פני תהום ורוח אלהים מרחפת
 על פני המים: ויאמר אלהים יהי אור ויהי אור: וירא
 אלהים את האור כי טוב ויבדל אלהים בין האור
 ובין החשך: ויקרא אלהים לאור יום ולחשך קרא לילה
 והערב והיובל קר יום אחד: פ ויאמר אלהים
 יהי רקיע בתוך המים ויהי מכליל בין מים למים:
 ועש אלהים את הרקיע ויבדל בין המים אשר מתחת
 לרקיע ובין המים אשר מעל לרקיע ויהי כן: ויקרא
 אלהים לרקיע שמים ויהי ערב ויהי בקר יום שני:
 ויאמר אלהים יהי יקוו המים מתחת השמים אל מקום
 אחד ותראה היבשה ויהי כן: ויקרא אלהים ליבשה
 ארץ ולמקוה המים קרא ימים וירא אלהים כי טוב:
 ויאמר אלהים פרשא הארץ דשא עשב מוריע זרע
 עץ פרי עשה פרדמינו אשר זרעו יבו על הארץ ויהי כן:
 ותוצא הארץ דשא עשב מוריע זרע למינהו ועץ
 פרי אשר זרעו יבולמינהו וירא אלהים כי טוב:
 והי ערב והי בקר יום שלישי: פ ויאמר אלהים
 יהי מארת ברקיע השמים להכליל בין היום ובין
 הלילה והיו לאותות ולמועדים ול ימים ושנים: והיו
 למאות ברקיע השמים להאיר על הארץ ויהי כן:
 ויעש

הביאו אלי ויגער בן ישוע ויצא ממנו השך ונרפא
 הנער משעה 20 ההיא: או קרבו תלמידים אלי ישוע
 בסתר ויאמרו למה לא יכלנו אנתנו להוציא אותו:
 ויאמר אליהם ישוע בעבור שאתם איך מאמינים:
 אמן אני אומר לכם אם תהיה לכם אמונה כמו גרעין
 חרדל תאמרו להר הזה עכור 21 מזה ויעבר ואין דבר
 ימנע ממכם: וזה המין איך ישלך כייאם בתפלה ובצום:
 וכשהתהלכו בגלל דבר אליהם ישוע בן האדם ימסר
 לידי האדם ויהרגוהו וביום השלישו יקום: והם התעצבו
 מאד:

או כוונ

חסר שם
ערכה

יו ואחרי ששת ימים לקח ישוע את כיפה ואת
 עקב ואת יוחנן אחיו ויעל אותם להר נבוה לבדים
 ויצטרך לפניהם: וינהו פניו כמו שמש וכגדיו היו לבנים
 כמו שלג: והוה נראו אליהם משה ואליהו המדברים
 אתו: ויעז כיפה ויאמר אל ישוע אדני טוב הוא להיותנו
 פה: אם תרצה נעשה פה שלשת אהלים לך אחד:
 למשה אחד לאליהו אחד: עור-הוא דוה מרפר והנה
 ענו בהיר סבך עליהם: והנה קול מענן אמר הוה
 הוא-בני אהוב אשר-בו 14 רציתי אותו שמען: וישמעו
 תלמידים ויפלו על-פניהם וייראו מאד: ויגש ישוע
 ויגע בהם ויאמר אליהם קומו ואל תיראו וישאו עיניהם
 ואיו ראו כי-אם ישוע לבדו: וכשירדו מן ההר צוה
 אותם ישוע לאמור לא תאמרו לאיש המראה עד
 שיקום בן האדם ממתים: וישאלו-לו תלמידים לאמר
 זמה יאמרו ספרים כי 15 הצטרף לבא אליהו בתחלה:
 והוא ענה ויאמר להם אכן אליהו יבא וישיב כל:
 ואני אומר לכם כי אליהו כבר-בא ואיו ידעו אתו כי
 אם עשור-בד-כל אשר חפצו: כו בו האדם ישא 16
 יסורים מהם: אז התבוננו תלמידים כיהוא על יוחנן
 הטובל דבר אליהם: וכשבא אל כיתה קרב אליו אדם
 ויכע לבניו 17 את-ברכו לאמר אדני חנן 18 לבני
 כי ירחיבני הוא ומאד ענה: כי הרבה יפול בפאש
 ונבים פעמים במים ואניש אותו אל תלמידיו ולא
 יקלו לרפא אותו: ויען ישוע ויאמר הדור סדר
 ועקש עד מתי אהיה עמכם ועד מתי אסבל 19 אתכם!
 הביאו

חסר הטיב

או צורה

הוא ק

צרות ק

על-ק

אח-בני ק

או

אסבלכם

אתה הוא-משיח בן הל חי: ויעז ישוע ויאמר אליו
 אשרי 7 אתה שמעון בר יונה כי כשר ודם אין גלה
 לך כי-אם אבי שהוא בשמים: ואני אמר לך כי
 אתה כיפה ועל כיפה הו את אבנה את מקהלי ושערי
 תחתיות אין יגברו עליו: ולה אתן את-מפתחי המלכות
 השמים: וכל-מה שתאסור על הארץ הוא יהיה אסור
 בשמים וכל-מה שתתיר על הארץ הוא יהיה מתיר
 בשמים: אזוה את תלמידיו שלא לאיש יאמרו שהוא
 היה ישוע המשיח: ומאז התחיל ישוע להודיע
 לתלמידיו 9 כיהצטרף ללכת אל ירושלים ולסבול שם
 רבות מאת זקנים וסופרים ומאת שרי הכהנים ולהרג
 ולקום ביום השלישי: ויקחהו כיפה ויחל להוכיח אתו
 לאמר תלילה לך אדני אין תהיה לך הוואת: וישוב
 10 הוא ויאמר אל כיפה לך אחרי שטו אתה הוא-לי
 מכשול כי-אין-תמעם אותם אשר הם לאל הים אלא
 אותם שהם לאנשים: אז אמר ישוע לתלמידיו מי
 שירצה ללכת אחרי ימאס עצמו וישא את-צליבו 11
 וילך אחרי: כימי שיחפץ להושיע את נפשו הוא
 יאבד אתה: ומי שיאבד את נפשו למעני הוא ימצאנה:
 כי מה-יועיל לאדם אם יקנה את-כל-העולם וכנפשו
 נזק ישא או איזו 12 תמורה יתן אדם תחת נפשו: כי
 13 בו האדם יבא כבוד אביו את-מלאכיו ואז ישיב
 לאיש כמעשיו: אמו אמר לכם יש מהעומדים פה
 שלא ימעמו את מות עד שיראו בו האדם הבא
 במלכותו:

או אשרי

חלק ק

או להיות צרד ק

וישוב ק

או צרותיו ק

פה ק

או את ק

יו ואחרי

תורת המשיח

תורת אל הים חדשה והיא בשר האדנינו ישוע

המשיח כפי מתי המבשר

ו וישו אליו פרושים וצדוקים מנסים ושואלים : לו

או אוהו ק

להראותם אות משמים : ויעז הוא ויאמר אליהם

כשיהיה ערב תאמרו טוהר עתיד כי השמים ותאדמו

בבוקר היום תהיה סערה כי קודרים שמים ותאדמו :

והנה את פני השמים ירעתם לשפט ואותות העתים

לא יכלתם לדעת : יחוס דע ונמה : מבקשת אות

או דור ק

אוהו אין תנחן + לה כי אם אות יונה הנביא : ויעזוב

אומנאף ק

אותם וילך : וכשבאו תלמידיו בעבר ים שכחו לקחת

לו

לחם : והוא אמר להם דאו והשמרו ממחצת פרושים

וצדוקים : והם חשבו בניהם לאמר כי לא לקחנו להם :

ידע ישוע ויאמר מה חשבו בניכם קטני אמונה כי

אין לקחתם לחם : עוד לא תתבוננו ולא תזכרו חמשת

לחם לתמשת אלף האדם וכמה סלים נשאיתם : ולמה

וא תתבננו כי אין על לחם אמרתי לכם השמרו

מלקח

ממחצת הפרושים והצדוקים : או התבוננו כי לא אמר

השמר ממחצת לחם כי אם : מתלמוד הפרושים

אחרים

הצדוקים : ויבוא ישוע בגבולי קיסריאה פילפוס ושאל

תלמידיו לאמר : את מי יאמרו בני אדם היות כן אדם :

יאמרו : קצת את יוחנן הטובל וקצת את אליה ואחרים

את ירמיהו או אחר מן נביאים : ויאמר אליהם ישוע

ואתם אותי מי תאמרו היות : ויען שמעון כפה לאמור

אתה

DISSERTATIO PRIMA,

PHILOLOGICO-HEBRÆA.

De lectione Hebraica, & Rabbinnica sine punctis.

PROLOGUS.

Es fuit semper admodum operosa etiam iis, qui Hebraice non sunt imperiti legere scripta, tum Hebraica, quæ sæpe; tum Rabbinnica quæ semper sine

punctis inveniri consueſcunt. Quare tum ad ſonandas voces: tum ad percipiendam ſtructuram Hebraicam hæcere ſolent: atque adco diu deſideratum eſt à peritiſſimis hujus Lingue, ut germana illa legendi ratio ſine punctorum apicibus, quæ Linguis Orientalibus communis eſt præſertim in Hebraico idiomate detegeretur, quo in primis ſacer textus, dein Rabbinnorum libri ad eos revincendos, melius poſſent tractari. Cumque de hac re non viderim methodice, & didaſcalice pertractantes niſi Monſ. Maſcleſ. Recentiorum Canonicum Ambienſem. Et Gilber-

tum

tum Genebrardum in sua Isagoge vetustiorum; hanc malui consecrari & ex eo illa excerpere, atque disponere quæ cum lectioni ipsi sine punctis, tum intelligentiæ Rabbinarum aliquo modo suffragatura esse videantur. Neque enim juxta quæ in dissertationibus præmialibus tetigimus, volumus omnia superstitiosè usque ad minutias persequi; sed ea dumtaxat tradere temperatè, quæ lectionem sine punctis operosam, & asperam valeant aliquatenus expedire.

SECTIO I.

De regulis præsertim, quæ lectioni sine punctis poterunt suffragari.

1. **N**Oto 1. Legere idioma quodvis nil aliud esse quàm sonum dæ characteribus scriptis, eosque mortuos spiritu vocis animare, ut auditu percipi queant: & quidem non sonum promiscuum; sed discretum ac præfinitum, ut vocibus articulatis bene discretis, discreta possit esse rerum notio, & intelligentia. Ad hunc ergo sonum rite efferendum, taxandumque in Hebraico idiomate cernuntur passim in Bibliis punctula quædam diversimode combinata, quæ Hebræi motiones,

nos

nos autem vocales compellare solemus pro diversitate sonorum. Et quamquam ea aliqui valde leviter à Moyse in Sina; alii autem ab Ezra post captivitatem Babylonicam ea excogitata fuisse pronuntiet; at ea jam valuit sententia, quo videlicet sæculo quinto post Christum D. Tybariades quidam Judæi (non Tybare de Paphlagonia) ea induxerint, ut suæ Gentis lectionem in lege, perpetua & firma traditione servarent; unde & Massorethæ dicti sunt a radice מַסְרָה quæ significat tradere.

2. Noto 2, Scripta Hebraica, & Rabbinica, necnon ea, quæ Orientalia sunt, ut Syriaca, Chaldæa, Arabica, sine ullis punctis vocalibus inveniri; unde ea operositas talia ediscenda enascitur, ut nedum ingenia cæteroqui valentissima exterreant; sed & ipsi, qui satis ea calluerunt, quasi de re divinatoria, & methodi, ac præceptorum incapaci, loquantur. Sic Campensis Cheredamus, & alii apud Genebrardum in Isagoge. Hic autem è regione conatur aliquam artem figere, per quam Hebraica, & Rabbinica scripta cum cæteris Orientalibus satis apte legi queant: quod multis à se factis observationibus accedente usu comparandum fore pollicetur.

O 2

3. No-

3. Noto 3. Idiomata quævis dum viva sunt nedum mutationi continuæ subjecta esse quoad terminos, eorumque augmentum, & decrementum novitatem, & vetustatem; sed quoad tenorem etiam sonandi & anhelandi verba, ut enim agebat olim Caramuel cuncta mutabilia sunt *personæ, verba, voces sententiæ*. Ita ut vox quæ per A vel O efferetur, per E vel V postea efferatur, etiam apud indigenas, quatenus, videlicet, ita prolata, vel clarior, vel expeditior, vel concinnior, aut elegantior, appareat. Quod multo magis usuvenit, quando idioma tale non ab indigenis usurpatur; sed ab alienigenis: quippe hi (Deo sic providente) sicuti vultu & moribus, semper differunt in tenore anhelandi vocales, & stridendi consonantes, ut cernere est in accentu Gallico, Hispano, Italo, Germanico &c. Inter Orientales vero Hebræi suum Jod & ה multum usurpant Chaldei suum ך & Syri suum *Holam* sive Cholem. Atque in ipsa arte typografica comprobavi ipse experimentum; dum enim aliquid latine editur; indigent, aliquas litteras ut t, x, u, h, quas *sortes latinas* nuncupant, replicare: quia nimirum diversa idiomata, utpote alibi & alibi gentium prognata, alias, &

alias

alias sibi litteras frequentius adsciscant. Habent enim etiam linguæ suas atates & decrementa. Dum ergo adolescentunt pergunt, tum de informi ad formatum, tum de stridente sono ad sonorum.

4. His positis tres bases hujus lectionis ponit in limine Genebrardus. 1. Litteras de Alphabeto Hebraico quæ vocalium munere fungi solent, scilicet א Aleph, He, Vau, & Jod. 2. Litteras characteristicas formativas verborum, & nominum, 3. Litteras serviles simul cum affixis & suffixis tam in nominibus, quam in verbis: & quamquam in his capitibus observandis non possint non spargi plura quæ intelligentiæ æque aut potius quam soli lectioni deserviant, nihilominus modo pro lectione præsertim, exinde regulas contexamus.

5. Regula 1. Quoties aliqua consona destituta est vocali auxiliari v. g. ו Vau, Jod, & Aleph; semper intelligitur cum A, & quidem si sint muta & liquida cum unico A sonare debet v. g. אברהם *Abraham*. Nisi 1. Characteristica verbi, aut nominis bene cognita aliud petat v. g. התמסר *Hithmasser*. Nisi 2. Propter plurale, aut genus foemineum, vel affixa, vel syllabas, aut litteras terminatas in Mem, vel Nun v. g. ם

debeat legi ן תן ק תם littera cum Sceva, sive E, v. g. $\text{דברים Debarim \&c.}$ Nisi 3. Debeat legi E vel intelligi Sceva in medio; quæ ut plurimum veniet intelligenda ante litteras, vel syllabas serviles quæ non habent proxime ante se vocales expressas sicut habet דברך Debarecha : debebitque legi ibi, potius quàm supprimi quando præcedat tacita vocalis longa, aut lateat Daghes, vel accentus. Sed tamen nota quod aliqua affixa, quæ patent ex Grammatica non habent proxime ante se tale Sceva, v. g. דברו Debaro . Nisi 4. Aliter alicubi ex dictionario legere debeas. Quod ex usu veniet.

6. Secunda regula. Quod facilius legi poterunt litteræ, quæ non habent vocalem annexam. 1. non nimis curando de tali Sceva ex Genebrardo ajente cap. 10. *Quamquam ne tum quidem absurdum existimarem, si scevatæ litteræ eodem sono quo vocalis consequens efferrentur. Ex quo factum ut pro Selomo Solomon pro Phelitim Philistim pro Ichud Juhudei pro Jeoram Foram legatur; & etiam sic faciunt Germani Judæi.* Vel 2. Ex placito Eliæ Levitæ cant. 7. arbitrantis, non sequentibus gutturalibus aut Jod, debere per A legi, litteram vocali distinctam.

7. Tertia regula. Quoties invenitur Aleph sonat A maximè cum est radicale א juxta Eliam cant. 3. præsertim in medio ut קם Kam . Nisi 1. quando est ultima thematicis, & solet quiescere in Tfere sonando E frequentissime in reliquis conjugationibus; præter Kal & primas voces passivarum v. g. נימטא Nimtfa : & aliquando etiam sonat E in nominibus Lamed Aleph. Nisi 2. sit in futuro quiescentium *Pe Aleph* ubi profertur per Cholem sive O. Nisi 3. sit formativa futuri in *Kal*, *Niphal*, *Hithpacl*, ubi legitur per E.

8. Quarta regula est de littera Vau, quæ valet O vel V: pro cujus usu hæc sit regula. Si fuerit in medio dictionis valet O. Si in principio plerumque etiam valet O præter paucissima nomina quæ habent V. Sed exceptio est in conjugatione Hophal verborum quiescentium *Pe Jod*, quiescentium *Aghin*, *Vau* & duplicatorum. Si vero Vau sit in fine, sed non ultima littera & habeat Thau vel Mem servile in principio dictionis sonabit V. Si vero post Vau sit Thau in fine sonabit V si sit singulare fœmineum; & sonabit O si sit plurale fœmineum: quod discrimen ex subjuncto verbo, vel adjectivo, vel affixo cognosci poterit. Alias ut O semper

per sonabit ex Genebrardo, nisi sit participium passivum Paul. Quando vero Vau est ultima littera diligenter observa sequentia. 1. si sit affixum tertiæ personæ sonat O, nisi veniat post ה quia tunc sonat V v. g. פקדוה *Pekadhu*. 2. si ante Vau sit Jod poterit legi triplex diphthongus *Au*, *Eu*, & *Sic*, juxta exigentiam loci, seu potius syllabæ præcedentis. 3. Si præcedit *Nun* valet V nisi forte *Nun* sit de radice, & solum Vau sit affixum: tunc enim valebit O. 4. Si sit verbum clare cognitum, vel ex characteristica verbi, vel ex exigentia loci; fere semper sonabit V quia affixum per O raro est cum verbis maxime apud Rabbinos. 5. Si more chaldaico exciderit Thau Heemanticum sonat V, v. g. מלכו *Malchu*. Quæ ex contextu patebunt.

9. Quinta regula est de Jod vocali quæ potest sonare E vel I. Unde 1. sonat E si sit in principio vel in medio, maxime ut radicalis, vel index pluralis, aut lectionis quam Rabbini monstrant: v. g. בית *Beth* וריכב *Dibrechem* רבינו *Rabbenu*, ubi Jod inseritur ad indicandum Tserè. 2. si Jod in principio sit formativa futuri, vel aliter servilis, atque in medio si characteristica conjugationis Hiphil ut ex littera ה sæpe patebit; tunc

tunc valet I. 3. si Jod sit ultima, & appareat esse, aut plurale, aut regimen pluralis propter ה subsequutum alterius dictionis, vel nomen proprium; sonabit E; alioqui si sit tertia radicalis, si sit affixum primæ personæ, si sit quid aliud pronuntiabitur per I.

10. Sexta regula est quod vocales prædictæ Aleph Vau & Jod, etiam quasi consonantes aliquando per suas vocales efferuntur; sed quia hoc præsertim habet locum in Vau & Jod quæ ad instar nostrarum vocalium I vel V jam vocales jam consonantes fiunt; ideo de his notandum est quòd quando sunt consonantes geminari solent v. g. מטה *Matve* יייל *Aial*. Similiterque Vau radicale in initio apud Rabbinos geminatur ut distinguatur à Vau copulativo. 2. Quando nomen plurale ponitur cum affixo singulari primæ personæ, vel duplicatur Jod vel anteponitur Aleph v. g. רבתי *Debarai* ut distinguatur a רבתי *Debari* & משלתי *Mesalai* & idem esto de Jod postpositivo, idest formativo nominum, aut Paragogico. 3. In duplicatione Jod ״ dicta, & quando Jod, Vau, He, & Aleph sunt consonantes, & per alias subscriptas motiones efferuntur, tunc littera כנה כנה duriter pronuntiantur.

11. Septima regula de modo legendi litteras הַחַע quæ licet non sint vocales, tamen ab aliquibus ita censentur; & lectioni sine punctis poterunt ancillari. Unde 1. littera הּ si sit in principio ut characteristica verbi in Hiphil, vel Hitpaël, aut Niphal legitur per I; alias autem semper ut A in principio, medio, & fine, nisi quando pauca nomina quiescentia Lamed He, & simplicia sine littera Heemantica quiescunt in E v. g. שׂוּה Sade. 2. Litteræ הֵי semper sunt legendæ per A & quidem in fine licet præcesserit alia vocalis longa debent habere suum A sive Patach; quem vocant suffuratum; vel Genua.

12. Octava regula est de litteris gutturalibus, scilicet, אהחע. In quantum videlicet hæ litteræ propter inflexiones Grammaticas variationem faciunt in se, & in littera præcedenti: (nam quid valeant ipsæ per se simpliciter, & seclusa variatione, & lege Grammatica jam supra dictum est.) Unde regula est, quod *gutturalis notat se & præcedentem*, idest, *affinitatem servat in vocali cum sua præcedenti*. Quare quando littera servilis præcedens ad Gutturalem debet sonare per E, vel I, utraque sonabit per E; quando servilis debet sonare per A utraque

que sonabit per A: & quando per Kibbutz, vel Camets Chatuph, proferetur gutturalis cum Camets Chatuph quod sonat O; & tunc in littera servili sonabit Camets, sive A longum v. g. מַאֲכַל legetur *Maachal*. Neque oportet in hac regula plus immorari.

13. Nona regula quoad modum quo Judæi præsertim Germani utuntur, in scribendis rebus suis sermone vernaculo notari debent sequentia. 1. כּ cum raphe usurpant pro F; pro quo etiam *Vau* nonnunquam usurpant maxime in principio dictionis. 2. טַּאֵדֶה sumunt pro Z, Zain vero pro S leni, sed Samech pro S acuto. 3. pro Pf solent geminare litteram Pe, & pro littera X has duas jungunt קַשׁ. 4. Non utuntur litteris הַח; sed tamen germani pro הּ Jod interferunt, & tanquam E pronuntiant. 5. Litteram y usurpant pro E vocali, & geminatum Vau pro syllaba *Vu*. 6. In fine & monosyllabis rarò vocalem pingunt; atque etiam initio & medio aliquando in nominibus propriis v. g. פֶּרְנַקִּישׁקוּשׁ *Franciscus*, & רוֹבֵרְטוּשׁ *Robertus*. 7. Solet interdum Aleph scribi post Jod, ad notandum quod illud Jod potius per E quam per I legi debeat: quamquam tam Jod quam Aleph ipsi nonnunquam

quam omnino redundanter in fine subjiciant . 8. Pingi solet in nominibus barbaris & vernaculis duplex Jod junctum quod aliquando valet I & E v. g. מִיִּדוֹ *miedo* : & si sequitur post Nun valet syllabam Hispanicam ne v. g. טַנִּי *Tañe* ; & etiam פַּנִּי *Paño* . Aliquando primum Jod servit pro V liquida, & secundum pro E v. g. קִישְׁטוֹר *Quæstor* . Aliquando primum Jod fit consona quasi esset Guimel v. g. לַרִּישׁ *larges* .

14. Decima regula . Quod quando occurrant consonantes , quæ se habeant , ut muta , & liquida v. g. כֹּל פֶּרֶס pr. cl. & non incongrue sub una vocali corripientur ; vel incipiente v. g. *Per* , vel claudente v. g. *Prin* : & tunc capax erit trahere quoque ad se litteram alteram consonantem sicut syllaba *Prin* in Verbo *Princeps* .

15. Undecima regula . In fine qualibet consona trahitur ad litteram præcedentem cum sua vocali , nisi in affixo masculino ה & in Patach suffurato vel necessitatis pro litteris ח . ה . *Chet* & *Aghin* & in Thau terminativo secundæ personæ masculinæ præteriti singularis v. g. הַ

16. Duodecima regula . Quod in initio observandæ sunt litteræ characteristicae temporum , scilicet futuri אֵיתָן & Gerundiorum

בְּכֹל

בְּכֹל quæ plerumque per I vel E sonare debent ; nisi Characteristica futuri in conjugatione Hiphil , per A pronuntientur ; & in Hophal per O .

17. Decima tertia regula est de modo legendi litteras Heemanticas , quando videlicet præponuntur . Itaque הַ quando non est characteristica verbi , sed demonstrativa , aut Heemantica in initio legitur per A & per E . טַ per I frequenter habendo , videlicet in ultima syllaba Camets , vel Cholem . הַ in initio per Patah , vel A pronuntietur ; in fine vero per *Segol* ante se , sive per E Jod' Heemanticum in initio format nomina propria , & in fine gentilitia ; sed semper per I pronuntiatur .

18. Decima quarta regula de litteris servilibus , quæ imprimunt Daghes insequentem , si ejus sit capax ; hæc sit communis regula pronuntiandi scilicet טַ nisi sit participii per Chirich vel I proferetur שׁ per *Segol* , vel E & הַ per Patach vel A . Litteræ vero כֹּל per Sceva vel E proferuntur , nisi quando litteram sequentem habentem Sceva trahunt ad se in una syllaba per Chirich vel I v. g. בִּלְמוֹד *Bilmod* . Littera vero וּ etiam per Sceva usurpatur , dum copulat ; nisi quando sequitur altera Sceva vel litteræ la-

bia-

num Domine. 2. Kabalisticè *Uni Trinus Deus*.
 אה 1. *unum deficiens* 2. *dixerunt sapientes*,
 אטבה est Kabalistica mutatio litterarum
Aleph pro Theth, & Beth pro Cheth, & sic de-
inceps. א" *terra Israel;* & cum ה in fine valet
si Dominus voluerit. א" 1. *postea* 2. *si ita est.*
 3. *ergo.* אל" *dixit ei* ב" Kabalistica parti-
 tio Alphabeti sumendo ל pro א & c. א" *terra*
Egypti א"ק *Rabbi Onchelos.* א"ס *non finis.* א"ע
Abben Ezra. א"פס *Unus versus est signum*
 & scriptum est durum א"תבש idest cum su-
 munt Alphabetum inversum, quod saepe
 Kabalisticè faciunt.

2. בא" Idest *domus Patris.* 2. *filius Assen-*
 ב"ב. 1. *portat postrema.* 2. *si triplicatur in Ba-*
babatra. 3. *si est duplex valet in domo.* ב"ה
 idest cum *auxilio & fortitudine.* 2. *ordinatio-*
ne Domini ב"ל idest, *domus iudicii.* ב"דא *qui-*
bus verbis dicta sunt. 2. *si tertia est ט valet*
in Annalibus ב"ה. 1. *declaratio dictionis.* 2.
Synagoga. 3. *sanctuarii domus.* 4. *domus Rab-*
bi Illet. 5. *auxilio Dei.* 6. *Benedictus ipse.*
 ב"ו *Cara & sanguis seu mortale.* ב"ח *prædico*
 vitâ,

vitâ, vel *animantia* ב"מ *porta media.* ב"מא
præter unum & usque ad decem post dece-
narium expressum. ב"סמנ in *libra præcepto-*
rum magno; & in *parvo* si sit ק *in fine*
capitis primi. ב"ערו in *boc negotio.* ב"ר *filius*
Rabbi,

3. ב"ג *Decretum Dei* ג"מ idest *Genmarq*
pars Talmud. ג"ש *Lectio Samuelis.*

4. ד"א *Verbum,* seu *expositio alia.* ד"אק
quod dixit Scriptura. ד"ה *Paralipomenon*
 ד"פ *satis est intelligenti.* ד"פ *paralolice.* ד"ת
duæ personæ quod ad Deum referunt. ד"ת
verba legis.

5. ה"ה *Sanctus Benedictus ipse.* ה"ה
quod scriptum est. ה"ה *par est ratio.* ה"ה
 idest *quod ait hæc est res ipsa:* & si sit ר ul-
 timum; *Sanctus ille Magister.* ה"י *Dominus*
celebrandus. ה"ל 1. *erat dicendum,* 2. *erat ei-*
ritus Mosaicus. ה"מ *hæc sunt verba.*
 ה"נב *juxta id, quod ait.* ה"נב *Propheta.* ה"נב
memoratum supra, vel à me ה"ק *ille sanctus;*
 idest *Deus* ה"מכם *ipse Rabbi Moyses filius*
Maimonidis.

6. וְגוֹי, idest, & cetera. וְיֵאֵרֶךְ וְיֵאֵרֶךְ sunt qui dicunt. וְיֵאֵרֶךְ Leviticus. וְיֵאֵרֶךְ reliqua extra Biblia. וְיֵאֵרֶךְ omni tempore. וְיֵאֵרֶךְ intelligenti satis. וְיֵאֵרֶךְ non observavit. וְיֵאֵרֶךְ egressus sabbati. וְיֵאֵרֶךְ consideratione indiget.

7. ז' ז' tempus in quo. ז' ז' memoria ejus in benedictione. ז' ז' hoc est quod dicit.

8. הָאָבִיבִים renovatio mundi. הָאָבִיבִים absit. הָאָבִיבִים sapientes nostri bonae memoriae. הָאָבִיבִים extra terram, scilicet Israel. הָאָבִיבִים Anathema sit externis in serpente. הָאָבִיבִים pro festus dies. הָאָבִיבִים sapiens Rabbi Moyses filius Nauman, aliam Gerundensis.

9. י' Simplex, aut duplex י' , aut triplex י' idest, Deus. י' 1. Deus. 2. sunt qui dicunt. י' dies expiationum mensis Tibri. י' dies festus praeter sabbatum. י' dies expiationum. י' sunt libri. י' custodiat eum petra mea, & redemptor meus. י' placeat tibi Domine. י' 1. deleatur nomen ejus. 2. Israel. י' Jonathan interpretatus est: & si additur duplex קק significat Isaiam, duodecim Prophe-

tas minores, Threnos, & Ecclesiastem, ubi repetitur penultimus versiculus.

10. כ' כ' nisi, sed, unusquisque, quoniam unus, quia postquam. כ' summus Sacerdos Synagoga magna, & cum virgula in fine valet sicut. כ' 1. ut dicit. 2. omnis res. כ' ita ille dicit. כ' 1. triginta. 2. caetus Israel. כ' 1. usque adeo. 2. cum & omnia ejusmodi. כ' 3. ita scribitur. כ' 1. omnis lingua. 2. cum virgula in fine valet omnia, & quasi dicat. כ' sic videtur mihi. כ' corona suprema. כ' tota scriptura. כ' quanto magis. כ' scriptura.

11. ל' ל' non est, scilicet, alibi. ל' lingua vel expositio alia, vel lingua Germanica. ל' non est ei simile. ל' Israeli. ל' ideo dicit. ל' 1. propterea dictum est. 2. cum & mihi videtur. ל' ad vesperam sabbati. ל' 1. propterea. 2. juxta expositionem ejus. ל' non legitur.

12. מ' מ' cum litera numerali, vel citatione sermo. מ' 1. forma alia. 2. homilia collectionis. 3. de singulis. מ' opus creationis. מ' a pari, vel a simili. מ' lumen captivitatis de

Rabbi Gerson . 2. *modus iudicii* . 3. *Reges gentium* . 4. *negantes legem* . מ"ט . 1. *quæ ratio ?* 2. *conditio* . מ"ו *unde scimus* . 2. *prælia Domini nomen libri Rabbinici* . מ"ב *celstudo gloriæ* , מ"ל *unde nobis* . 2. *quid mihi* . 3. *cum virgula in fine v. g.* מ"ל *plenum* . מ"ה *Regnum impietatis* . מ"מ *nihilominus* ; & *cum ה* in fine , *Rex Regum* . מ"ט *sectio* . מ"ס *Massora magna* . מ"כ *supra omnes facies* . 1. *medium versus* , 2. *Clavis nomen libri Rabbinici* . מ"ק *cætus sanctus* . מ"ר *homiliæ Ruth* . 1. *exitus sabbati* , idest , *noctem ejus* . 2. *id quod dixit* . 3. *quænam est doctrina* . מ"ח *datio legis* . 2. *repetitio legis* , idest , *Deuteronomium* . מ"ט *Moyse Magister super eum pax* .

13. ׀ finale valet idem ac filius . נ"א *exemplar aliud* . 2. *cum virgula in fine dictum est* . נ"ב *Prophætæ* , & *Agiographi* . נ"ג *memoratum supra* . נ"ד *hinc consequens est* . נ"ה *Nempe* . נ"ו *semper* . נ"ז *custodiat eam ut sericors* , & *eripiat eum* .

14. ׀ . 1. *Signum* . 2. *liber sequente cita-*

citatione . ס"א *liber alius* . ס"ב *opiniones falsa* . ס"ג *cuti ב* præcedenti , idest *cum auxilio caelesti in titulis librorum* . ס"ד *finis Gemmaræ* . ס"ה *summa totius* . ס"ו *opinio ejus est* . ס"ז *liber mandatorum magnus* , & *cum ק* *finis primi capitis* . ס"ח *constructio* , sive *quatuor causæ mutationis punctorum regimen* , *plurale* , *fæmineum* , & *affixum* . ס"ט *liber legis* . ס"י *principium* , *medium* , & *finis* .

15. ׀ in citationibus est *columna* . ׀ *negotium aliud* . Secundò *colentes idola* . ׀ *per modum* . ׀ . 1. *super eum pax* . 2. *negotium hoc* . 3. *mundus hic* . 4. *seculum venturum* . 5. *oculus legentis* , *nomen libri* . ׀ *cultus externus Gentilicus* . ׀ *per manus* . ׀ 1. *hucusque* , 2. *velit* , *nolit* . ׀ *cum toto hoc* , idest , *tamen* . ׀ *omnino* . ׀ *auxilium meum à Domino conditore Cæli* , & *Terræ* . ׀ *stilus scribæ* *nomen libri* . 2. *dies* . ׀ 1. *juxta latus* , idest *ex parte* . 2. *colentes imagines* . ׀ *vespera sabbati* . 2. *vide illic* .

16. ׀ valet *vices* *cum nota numerali* . ׀ 1. *expositio alia* . 2. *capitula Patrum* *liber*

ber Talmudicus . פ"ק 1. *caput primum* . 2. *supputatio minor* in anno , quando millenaria omittuntur . פ"דוק *expositio Rabbi David Kinki* . פ"רי *expositio David Isaac* .

17. צ"ל *neceſſe eſt* , ut ſcias , vel dicas . צ"ץ *opus habet conſideratione* .

18. ק"ק 1. *difficilis objectio* . 2. *legitur ק"ב ſanctus benedictus ille* , ideſt , Deus . ק"י *leve* , ק"י *grave* . ק"ל *probatio nobis eſt* . ק"ק *congregatio ſancta* , ſeu *Synagoga* ק"ק *ſanctus* , *ſanctus* , *ſanctus* . ק"ש *lectio matutina vocata* , aut *Israel* .

19. ר"ר *ideſt Rabbinus* . ר"א *Rabbi Abraham* & cum aliis litteris alios Rabbinos . ר"ד *dominus mundi* . ר"ה *initium anni* . ר"ל *Magiſtri noſtri quorum memoria in benedictione* . ר"ה *initium menſis* . ר"מ *valet 248. præcepta affirmativa* , juxta totidem offa corporis humani more Kabaliftico . ר"פ *initium verſus* . ר"ש *Dominus mundi* , ideſt *Deus* . ר"ת *principium* , ſeu *principia dictionum* .

20. ש"ש cum littera numerali valet annum . ש"ה *effuſio ſanguinis* . ש"ה *sabbatum eſt* .

hodie . ש"י 1. *quod ſit* . 2. *utinam vivat* : & eſt frequens de aliquo in litteris . 3. *nomen celebrandum* . ש"ת *Deus benedictus* : & eſt frequens in ſcriptis Rabbiniſis . ש"ש *audi ex ea* , ideſt , *inde intelligi* . ש"נ 1. *quod dictum eſt* . 2. *quæ data eſt* . ש"ס 365. *præcepta negativa totidem ac dies anni* . ש"צ *Legatus univerſitatis* . ש"רל *quod volunt dicere* .

21. ת"ת , ideſt , *Targum* . ת"א *interpretatio alia* , ideſt *Chaldaica* . ת"ו *additio* , *ad-huc* , *rurſus* , ת"ח 1. *discipulus ſapientis* . 2. *veni* , *vide* . ת"י 1. *vertit Jonatam* . 2. *Targum Jeruſolymitanum* . ת"יקו *Elias Teſbites diſſolvit* . ת"כ *lex Sacerdotum* nomen libri . ת"ה *laus Deo viventi* . ת"ו *ſit anima ejus colli-gata in faſciculo viventium* . ת"ז 1. *duodecim Prophetas minores* . 2. *oratio vespertina* . ת"ח *notarunt Doctores noſtri* . ת"יג , ideſt , 613. *præcepta affirmativa* , & *negativa juxta omnes litteras quæ ſunt in decalogo* . ת"ש *veni* & *audi* . ת"ת *Disciplina* , & *ſtudium legis* . 2. *Discipulus legis* .

Hæc ſunt Raſce Theboth , ſive initia

dictionum, desumpta ex Valentino Schildero, qui aliquas plures breviaturas adfert ad finem sui Lexici Pentagloti; sed hæc satis esse poterunt curiositati studentium, quorum gratia sunt compilatæ.

SECTIO III.

De iis, quæ specialius ad intelligentiam, & lectionem Rabbinicam sunt observanda.

Cum Rabbinnica lectio supra Hebraicam tum Alphabeto, tum copia vocum, tum usu, & varia Dialectica lectionem, & intellectum operosiores reddant: atque vix dicere audeat se scire Hebraice, qui nescit Rabbinnice; idcirco huc omnes eas observatiunculas cumulavi, quæ semel jactis regulis legendi Hebraica sine punctis, videntur è re satis esse futuræ. Unde quadruplici eas paragrapho partitas dabò, nè, ut in hisce rebus assolet, confusio rem obscurat, & accessuros perterrefaciat.

§. I.

De Rabbinnica lectione, & usu quoad verba.

1. **R**egula. 1. In conjugationibus *Piel*, *Pual*, & *Hophal* interferunt oppositè litteras respondententes pro punctis, tam in verbis v. g. פיקר *Piqquad* פוקר *Puqqad*; quàm in nominibus v. g. ריבון *Ribbon*. Quæ expressio valde lectionem juvat.

2. Regula 2. Conjugatio *Hithpael* apud Rabbinos specialiter usurpatur. 1. ponendo has duas litteras נה pro ה & 2. quatenus cum characteristicis הו jungunt conjugationem quadratam seu quadriliteram, quæ est conjugatio *Poel*: exemplum primi est נחקשר *Nithkasher*; secundi vero exemplum est השתחוק *Histotech* pro השתחק *Histathec*. Ubi videre est, quòd Rabbini conjugatione *Poel*, & ex ea *Hithpael*, & *Niphal* ex cognatione significationis promiscuè utuntur: & sicut scriptura jungit affixa in infinitivo *Niphal*, ita ipsi in infinitivo *Hithpael*.

3. Regula 3. more chaldaico quiescentia *Pe Aleph* confundunt cum *Pe Jod*; amputando in infinitivo primam litteram, imò in imperativo etiam integram syllabam primam

Hic

Hiphil. Quando vero remanet Aleph per metathesim transponi solet, v.g. pro infinitivo לאכול *Leechol* dicunt לוכאל *Lochal*, & brevius לוכל.

4. Regula 4. Item de more Chaldaeo descendit, ut ipsi confundant, & promiscue usurpent, v.g. quiescentia *Lamed*, *Aleph*, & *Lamed*, *He* propter similem utriusque litterae prolationem. Itaque verba *Lamed*, *Aleph* terminant infinitivum in *Thau*, *Aleph* suppresso, vel expresso sed *Cholem* semper expresso, v. g. למלוואת *Limlot* adimplendum, לקרות *Likrot* ad vocandum. Secundò terminant in *Thau* tertiam foemininam singularem praeteriti, v. g. מצאת *Metfat*. Tertio habent cum verbis *Lamed*, *He* simile participium Paul מצוי *Matsui*. Quartò quoties sequuntur littera דרי expungitur *Aleph*, v.g. מצו *Matsu* pro מצאו. Sed praeter haec vicissim verba *Lamed*, *He* convertuntur in *Lamed*, *Aleph*, praesertim cum affixis maximè foeminino, tam in ipso verbo, v. g. אשא *Asaah* fecit eam (ne confundant אשה *Afa* fecit;) quàm etiam in verbalibus foemininis, v. g. הוראה *Horaah*, idest, significatio à radice ירה *Sarah*.

5. Regula 5. solent etiam confundere verba cum verbis, vel quoad significata conjug-

jugationum fumendo verbum, quod in Hiphil est passivum, ut הקיץ *Hekits* surrexit pro verbo activo excitavit; apponendo affixum, vel articulum Accusativi את: item utendo verbis *Kal* in significatione Hiphil, v.g. פסק *Pasak*, idest, cessavit, aut cessare fecit. Vel confundendo classes verborum irregularium, v. g. שכה *Scachach* pro שכך *Scachach dignus fuit*, seu meruit. Item in quiescentibus *Agbin*, *Vau*, & duplicantibus supplent (per *Chiric*, & *Daghes*, sive duplicationem litterae) vocalem magnam; dicendo pro נרון *Nadon* נירון *Niddon* more Chaldaico.

6. Regula 6. In ordine ad participia habent has anomalias 1. ut apud Thalmudicos *Vau* saepe ponatur in pluralibus participiorum maxime quiescentium *Lamed*, *Aleph*, v. g. קרו *Karao* vocantes מנצו *Menat* sorixantes. 2. Usurpant foemineum *Benoni* Niphal pronomine substantivo, ut נברכת *Nibrechet* piscina. 3. participia masculina componunt cum pronomibus in significatione activa, v. g. פוקדני *Pokedani*, idest, visito ego non visitans me, & thalmudice אמרינן *Amerina*, dicimus nos. 4. Usurpant Paul saepe pro *Benoni*, v.g. רכוב *Rachub* pro רוכב *Rocheb equitans*. 5. A verbis neutris in *Kal* deducunt Paul in significatione Hiphil, v.g. שרה *Sarah*

manſit habet Paul שרui Sarui & ſignificat *collocatus* ſeu *factus manere*.

7. Regula 7. Quoad uſum infinitivi id habent. 1. Ut infinitiva Hebraica uſurpent quidem; ſed adjiciant ipsis plerumque Jod paragogicum v. g. פקורי Pekode *viſitare*: quare ad diſtinguendum pluralia in regimine deſerviet tùm contextus, tùm Vau Cholem interjectum. 2. littera ל ſervilis in infinitivo defectivorum, & quieſcentium Pe, Jod, & Pe, Nun non ſonat per A longum; ſed per Chirich, vel I Jod expreſſo & duplicatione Daghes ſubſequuta v. g. ליכח Likkach pro לכהת *Likachath*: & ליפול *Lippol* pro לפלה *Lapheleth*. 3. Similiter faciunt in verbis perfectis in infinitivo Niphal ſupprimendo & contrahendo litteram ה v. g. יפקר *Lippaked*.

8. Reg. 8. Circa uſum futuri aliquid etiam uſurpant de perpetuo more Syrorum, maxime in Thalmud, & in Thargum Hieroſolymitano, ut ſcilicet Jod formativum tertie perſonæ ſingularis & pluralis convertatur in נ dicendo pro יפקר Iphkod *Niphkedu*, & pro יפקרו *Iphkedu* נפקרו *Niphkedu*.

9. Regula 9. De formatione ſpeciali nominum de verbis, & verborum de nominibus. Igitur 1. Nomina maſculina de verbo

perfecto efformant interſerendo Jod poſt primam radicalem, & Vau Sciurech poſt ſecundam v. g. à verbo קצר *Katſar* efformant קיצור *Kitſur*. 2. In quieſcentibus Pe, Jod (quod eſt valdè obſervandum formant nomina maſculina antepoſendo Vau ad Jod; & interponendo inter ſecundam, & tertiam radicalem Vau Sciurech ſupradictum v. g. ויכוח *Viecuab*, id eſt *argumentatio*. 3. efformant foeminina dupliciter, videlicet, vel terminata in ה, vel terminata in ות *uth*; ſed ſemper interponendo Jod ante ultimam radicalem, ſi verbum ſit perfectum; & in medio utriuſque, ſi ſit defectivum. Prima formatio dicitur נדיבה *Nediba*, & ſecunda dicitur חמימות *Hamimuth*. De hac poſtrema dicemus in parrapho ſequenti. De prima vero ſciendum eſt. 1. Quod eſt ſignificativa actionis, & operationis. 2. Si careat Jod legetur ut צדקה *Tſedaka*, niſi ex altera vocali monſtretur lectio v. g. מלוכה *Melucha*. 3. Quod eſt Rabbinis tam familiaris, ut ea etiam utantur in verbis omnibus imperfectis v. g. נסגה *Nefſgha* à נסאג, ſed eſt contrario de nominibus verba efformant. 1. Aſſumendo ſervilem in radicalem תרומה *Teruma* à תרה *taram primitias obtulit*. 2. A quovis verbali quodvis verbum ut in aliis linguis v. g. in Latina

§. II.

De nominum formatione, & notione.

1. **C**um de observatione verborum modo sumus præloquuti; fere venit ex ordine ut inter regulas de nominibus efformandis primum teneat locum ea quæ peti potest de conjugationibus verbi. Igitur 1. prima regula est, quod Rabbinus ubertatis causa de conjugationibus suis nomina eliciunt verbalia, quæ designent actionem conjugationis, a qua descendunt. Unde in Kal nomen efformant, interserendo Jod inter secundam & tertiam radicalem v. g. יריעה *Yriehab*. 2. De Niphal usurpant pro nomine substantivo foemineum Benoni, v. g. נִבְרַחֵת *Nibrechet piscina* ut dixi supra. 3. In Piel condunt masculinam formam per Jod interpositum inter primam, & secundam radicalem, v. g. שִׁתוּף *Scituph*, & foemininam sine Jod cum solo Daghes, seu duplicatione sine צוּאָה *Tsavah*. 4. A conjugatione Hiphil eliciunt nomina præfigendo ה, quæ in masculinis Segol seu E, in foemininis Patach sive A debet efferri, v. g. הַפְּסֵד *Hephsed* אֲשֶׁבֶת *Aasb-*
harba.

harba. 5. A conjugatione *Hithphael* nomen efformant, subjungendo syllabam וּת *uth*, v. g. הַתְּגַלִּיּוּת *Hithgalliuth Revelatio*. Ceteræ vero formationes per litteras Heemanticas expediuntur, de quibus legendis jam egimus sectione prima solum addentes, quod littera נ cum Chiric sive I præfigi soleat verbis quiescentibus Lamed He.

2. Regula 2. est de distinctione substantivi, & adjectivi quæ habetur. 1. Ex sola distinctione punctorum; nam ubi adjectivum sit profertur per duplex A, v. g. יָקָר *Jakar* pretiosus; & ubi substantivum per duo Segol, v. g. אֶבֶן *Eben lapis*; in pluralibus vero conveniunt. Secundo per additionem: & sic formant substantiva addendo syllabam וּת *uth*, v. g. חַטְמוּת *Hatsmuth, substantia*: & sic aliqua adverbia, ut תִּינְיָנוּת *Tinianuth*. 2. vel addendo syllabam יי maxime in quiescentibus, ut קִרְיָא *Kiria*. Ad formanda vero adjectiva (quæ Rabbinus nedum de nominibus ordinalibus, & gentilitiis, sed de omnibus sic efformant) addunt in masculinis Jod solum, ut יוֹם *Jom* dies faciunt יוֹמֵי *Jomi diurnus*: & pro foemininis syllabam ית *ith*, v. g. יוֹמִית *Jomith Diurna*. Terminatio vero foeminina ית dumtaxat est gentilitia. Ubi advertendum est, quod si vox non est satis plena
lit-

litteris; interserunt ante litteram Jod, vel syllabam ith, Nun epenthicum hoc modo חונית Hiiunith *vitalis*.

3. Regula 3. de specialiori alia notione substantivi, & adjectivi Rabbinici. Ad exprimenda ergo adjectiva, quæ nedum significant actionem aliquam, sed quasi habitum, & continuationem actionis efformant de Be noni seu participio præsentis, nomen more Chaldaico adjiciendo litteram ך vel syllabam תן *tan* v. g. à participio גזל Gozel idest *rapiens* deducunt גזלן Gozlan idest, raptorem. De qua adjectione rursus sibi efformant substantiva correspondentia, vel more Chaldaico, addito solum Vau Sciurech v. g. de שוכלתן Socletan, *intelligens*, aut ingeniosus שוכלתו Socletanu, idest, *intelligentia*. Vel more Rabbinico addendo post Nun syllabam ות *vth* v. g. פורענות Purrhanuth *ultio*.

4. Regula 4. De promiscua usurpatione quarumdam litterarum. Nam 1. Commutare solent gutturales ponendo, scilicet ך pro ם & è contra. Item ה mutant in ם & in ך; & ך rursus in ה. 2. Etiam licentiosè solent quiescentes litteras commutare itaut pro quiescentium interponant ה; & è contra ה vel ך in ם vel ם commutent. 3. litteras ejusdem organi quandoque permutant, scilicet

labialem pro labiali, & similibus. 4. Denique ubi est aliqua affinitas prolationis ut inter ך & ם inter ם & ך solet commutatio inveniri. Quæ omnia remotis exemplis tradita sunt, ut quicumque in radice & contextu Rabbinico legendo, & intelligendo hæserit; præsentaneum hic faciat sibi subsidium, & pro investigatione thematis melius manducatur.

5. Regula 5. Aliqua nomina & voces Rabbinici sibi usurpant quæ nusquam vel rarè alibi v. g. 1. שום *Shum*, idest, *aliquis* וכשו Achsau modò קצת Ketfat, idest, *quidam* aut quædam כבר Kebar *jam* צריך Tfaric *neesse est* 2. Derivant nomina facultativa à verbis proportionatis ut פרש Paras *separatus est* הפרש Hephres, idest, *differentia*. Ab הגה Agha *meditatus est*. הגיון Higgsaion, idest, *logica*. Pro quo, & Chaldaica etiam accommodant, ut סברה Sebara *opinio* אפסר Ephsar *potibile*. 3. Pro Dei nomine (quod semper silent) alia circumloquuntur & cudunt v. g. השם Hassem הגבורה Haghebura המקום Hammakom יהוד Jehod, sumpto Daled ex nomine Adonai. Atque etiam Elohim variant dicentes אלקים & אלוהים *eloquium, elodim*.

§. III.

De reliqua Grammatica Anomalia.

1. **R**egula 1. sæpe variant formas nominum, imò & classem verbi, stante eadem significatione. 2. Per aphæresim demum litteram de principio v. g. סוּת Suth pro כְּסוּת Kesut *vestimentum*. 3. Per paragogem adjiciunt jod etiam in singulari, quod solum ex verbo, adjectivo, aut affixo distinguui possit à plurali in regimine v. g. מוֹסֵף fufe *equus*. 4. Affixa aliquando referuntur ad præcedentia v. g. כִּסְאוֹ דָּוִד Kiso David, *folium ipsius David*, licet id declarent per notam Genitivi, scilicet שֶׁל sel vel Chaldaici 7 5. Daghes forte, seu duplicationem solent resolvere in litteram נ more Arabico & Chaldeo v. g. מַדָּב Madab in מַנְדָּב Mandab, contra suavitatis causa נ, vel alteram consonam mutant in Daghes præcedente jod expresso v. g. אִיכָתֵב Iccateb pro Hithcattēb. הִתְכַּתֵּב.

2. Regula 2. Quoad syntaxim & partes ejus. 1. Nomina verbalia aliquando regunt casum sui verbi. 2. Verbum propinquoſi concordat. 3. Dissimiles modos, & tempora copulatio jungit. 4. De singulari foemi-

neo

neo plurale masculinum ut אֵם אֲבוֹת & e contra ut תְּפִילָּה תְּפִילִּין. Atque etiam in singulari genera miscent; sed & notatu digna sunt duo pluralia נְשׂוֹת Nafoth *Mulieres* & יָמוֹת Jimoth Dies. 5. Ponunt quandoque casum regiminis pro absoluto ut סְדֵרֵי שְׁקָרִי sabade *sakare*. Et e contrà; tollendo etiam ה demonstrativum genitivo quod regitur, & præponendo casui regenti v. g. הַבְּעָלִי חַיִּים Habaaie baaiim pro הַדְּבָרִים בְּעָלִי Baale babaiim, idest animantia 6. Quiescentia Lamed He solent non amittere ה in plurali v. g. אֲמָה Ama, idest, Ancilla אֲמָוֹת Amaoth. Ancillæ. 7. Syllaba אֵי fyro more apud Chaldaeos & Rabbinos est diphtongus formans adjectiva Gentilica ut jod in Hebræo; sed syllaba אֵי in multis paragogica est, & etiam in medio per epenthesim adjici solet. Litteræ אֵי אֵי quando adjectitiæ sunt significationem non mutant.

3. Regula 3. De idiotismo vernaculo Rabbini totius orbis, in quo dispersi sunt, voces, quas de singulis nationibus hauriunt atque cooptant more suo nedum quò possint duriùs emolliunt & inflectunt; verùm ubi polygrammata sunt quæ pluribus consistunt litteris, ea, ut possunt, decurtant in plurali saltem deterendo ultimam. 2. Præter

Barbaras auctas voces ipsi triplicem linguam usurpant Prophetarum. Misna, & Thalmud ut notat Genebrardus in Isagoge. 3. Cum ipsi sint sine sede & lingua sine loco & ditione propria; sed vagetur per cunctas; vix lexica sunt suffectura. 4. Degustanda est Grammatica Chaldaea & Syriaca pro recta notione Rabbinorum. Unde ad superiora vix aliquid adjicere oportebit magis quam usum eorum quibus id expediat. De quo in fine.

§. IV.

De compositione, & indicatione quarundam litterarum, breviaturis, Orthographia, & numerandi ac temporis computandi ratione.

1. **R**egula 1. כ est littera citationum, quæ immediatè affigi solet alicui verbo incipienti sic in *Præcipe Aarone* quali diceret in sectione, aut capite, aut versu incipiente. *Præcipe Aarone* cujus exemplum est in Ksalom, Levit. 22. agente באו idest in *Præcipe* 2. Litteræ כ conjunctæ & præfixæ nomini & verbo tempus significant, v. g. כשהוא *Kesebu cum ipse*. Quæ formula frequens est in editione Hebraica, quam vidi

Evan-

Evangelii D. Matthæi opera D. Joannis Quinquagintæ. Quod si insuper ל sibi adnectat significat *ut vel sibi v. g. לכשיבא licsciabo ut vel ubi venerat*. 3. Litteræ ל condunt particulam *ut causæ finalis v. g. לשימנו Lescimnahu, ut prohibeant*. 4. Litteræ כ significat *in eo quod*, & ad causam materialem, vel efficientem refertur, ut בשאמר *Besheamar, in eo quod, vel propter quod dixi*. 5. מש significant *ex quo vel postquam v. g. משבאו Misbeau, postquam venerunt*. Nota tamen quod interdum valet negationem; interdum vim comparativam articule *quam, ut*. 6. Litteræ מל negare solent more chaldaico præsertim in verbis ut מלשמור *Millismor, idest, præ servando, velle quominus servarent*. In nominibus vero non negant v. g. מלרע *Milraa, idest infernè & מלעיל Milhel, idest supernè*. 7. ל indicat Genitivum, vel cum affixo, vel separatim; si vero præponatur מ format Ablativum possessionis v. g. מלשלי *Mischeli ex meo*. 8. Litteræ ככ cum significant *in juxta*, ad valorem, quantitatem, & mensuram referuntur v. g. בכעדישה *Becadafa, idest, ad mensuram lentis*. 9. Litteræ בל Rabbinice & בר chaldaice non tam sunt formativa Genitivi, quam indicativa illius v. g. ברעבר *Bidhebed, idest, in*

servi supple libatione. R. Moyf. Levit. 11. num. 28. 10. Litteræ מן serviunt citationi quando significatio vocis venire signatur ex aliqua radice v.g. quando dicitur, quod haec vox הפחתה invenitur Job 11. trahitur הפחתה מן Min Mephah Nephes *ab exstans animam*.

2. Regula 2. De quibusdam litteris solis quæ pro chaldaicis, & thalmudicis deservire solent. 1. Littera ם cum Patach sequente Daghes correspondit ad מן Mem, & Nun Hebræorum, ut significet *de, in, præ*, unde Kinki cap. 4. Jone dum scribit אבי אבי *Abbe* significat *de inter*: quia ך finalis præpositionis בן per apocopem (magis frequentem in vocibus usitatis) ibi deteritur. Deinde servit pro *in & ad*, v.g. אבץ ואפרי *Abets, Veapheri*, idest, *ad lignum & ad fructum*. Postremo servit pro *juxta*, aut redundat, aut more Arabico pluralem indicat v.g. אטרפוי *Atarphoi folia ejus* 2. Littera ך est index Genitivi more chaldaico, & relativum instar ן Hebræorum. Deinde citationibus servit ut מן Min Hebræum v.g. גולות דירושון *Gullot Dibosua* idest *scaturigines Josue* Hispanice *manantiales de Josue*, idest, quas meminit. Tunc vero ך notatur littera *scava*; nisi elidatur per sinalepham cum vocali

cali sequenti. De qua tamen speciatim notandum est, quod in Daniele, & Esdra nunquam servit sola, sed cum jod assumpto & à verbo aut nomine separata ךי. 3. Littera ך pronuntiata per Camets, & adscripto sæpe ם tam separata, quam conjuncta, denotat vim affirmandi ut *quidem* v.g. דקאמר De Kamar *qui quidem dixit*.

3. Regula 3. De decurtatione aut copulatione dictionum. 1. Apocope solet deterere in vocalibus notis ultimam litteram ן. Unde בן jam pro בין jam pro בית stare poterit. Quæ attritio seu rejectio præsertim Gutturalium fit more Syrorum: Unde pro sacrosancto nomine ישוע *Jesua* scribunt ישו. Ex quo statim inferes, non recte Jullium, Bartoloccium in sua Bibliotheca damnasse Nummum Hebræicum, ubi in cruce insculptus erat Christus, cum tali nomine, saltem ex eo quod putasset litteram ן fuisse malitiose amputatam; ne Salvatoris nomen agnoscerent. 2. Per sincopem Guturales pereunt in medio; unde sicuti de duodecim Prophetis minoribus dicitur תרסר *teresar* pro תרי עטר; etiam alias consonantes sincopæ simili mergunt in medio v.g. אפתחא *Apithba* ad ostium pro אל פתחא *el Pithab*. Quia quando sic concurrunt; elidunt, vel

Shamaim Vaarets, idest, *fortitudo mea a Deo qui fecit caelum & terram* & similiter singulis litteris imponunt singulas virgulas: Alterum est quod sic antiquitus efformata, fuit nomenclaturā Machabæorum illa voce מַכַּבִּי Macabai ducta ex illa sententia Exodi 15. בְּאֵלִים יְהוָה מִי כִמּוֹךְ *Mi Kemocha Beclom Jehovah: quis sicut tu in dies Domine?* 4. Aliquando unam lineolam in fine suspendunt quæ indicet ibi aliquam litteram refecari maxime servilem ut ה foemineum, & in pluralibus ט & ת; imo etiam & radicalibus eam quæ vel sapissime occurrat; vel facillime detur intelligi v. g. שֵׁמָרִם *sheamar*; idest *qui dixit* quæ ex contextu solent apprehendi. 5. Quando littera valet pro numero in citationibus solet unica virgula uni litteræ, & duabus vel pluribus litteris duplex virgula appendi. v. g. אֵיכָהָה Lamentationum cap. 4. לֵט בְּרֵאשִׁית לֵט Genes. 39. תְּלִים קְלָה Psalm. 138. 6. Quando litteræ initiales, vel accommodatitæ, & allusivæ attingunt locum Biblicum v. g. בְּבֵת יַעֲקֹב id est *in filia Jacob* loquendo de lingua Hebræa 7. Instar eorundem compendiorum solet ipsis esse superne tria punctula in hunc modum scribere v. g. הַקְּדוֹשִׁים *Hakkados*.

dos. 8. Interrogant, & admirantur potius per voces, quam per puncta.

5. Regula 5. De computatione anni Hebræorum sciendum est. 1. Ad intelligendas chronologias Rabbinicas annum quinquies millesimum trecentessimumque Hebræorum præfinito coincidere cum anno millesimo quingentesimo & quadagesimo nostro à nativitate Christi computato. Unde ex hoc veluti ex quadam epocha poteris progrediendo, vel retrogrediendo annum Hebræorum elicere v. g. hic annus noster 1729. est apud Hebræos 5489. 2. Sciendum est, quod quando signant annum etiam virgulas supra collocant, ut in compendiis. 3. Quod Rabbini familiare est annum suis litteris figere non sola Arithmetica, sed simul sententiolam, vel dictum aliquod involvendo v. g. בְּשָׁנָה וַיֵּצֵא וְיָרַד מִן־הַיַּם מִשְׁעֵי יָם *Besath vajatfa Veter Miggesraa Jese*, idest, *in anno & exiit virga de radice Jese*: ubi in solo Jese signant annum de quo ibi erat sermo, scilicet 320. quia illæ tres litteræ tantundem valent. 4. Quod quemadmodum nos annum notantes interdum brevitatis causa omittimus chiliadem, vel millenarium exponentes tantum centurias v. g. annum 728. sic illi idem faciunt; sed simul se facere indicant appo-

apponentes hanc notulam compendiariam;
 בַּק quæ vult dicere פרט קטן *Peret Katon sup-
 putatio brevis*, quibus plerumque præfigitur
 לַ ut sonet *juxta supputationem minorem*.

§ V.

Concluditur Dissertatio superior :

1. **C**irca sectionem primam de lectione
 Hebraica sine punctis id solum di-
 cendum restat, quod eam videlicet, non
 nisi recepto more instituimus, & paramus,
 eo quod in iis, quæ pendent tum ex placito
 humano, tum ex vicissitudine quam secun-
 fert ipsa natura; nihil putemus fore tum
 maturius atque fructuosius, tum etiam ac-
 commodatius. In quo quidem genere lectio-
 nis, si nostra nos fallit opinio, abunde col-
 legimus, & discriminata observatione tra-
 didimus quanta hinc inde queant peti subsi-
 dia, ut firmiori tenore lectio Hebraica pos-
 sit procurrare; licet propter causas peritis
 notas, & in nostris Dissertationibus deliba-
 tas, non ejusmodi res ista sit in qua scrupu-
 lose sit nimis hærendum. Quamobrem illi
 ipsi qui lectionem Hebraicam sine punctis
 tentare volentes, legant sibi dictionem ali-
 quam in interprete; quam tamen ad cha-
 racte-

racteres patrios, converti, videant, ali-
 ter hac, vel illa vocali efferri; ne despon-
 deant animum: neque putent se potius er-
 rasse: tum quia si legit juxta observationes
 superius accurate præjactas fortasse melius
 legerit quam Interpretes: tum quia si non
 quidem saltem qui ita legerit secundum ar-
 tem non poterit non æque ac ipse probabili-
 ter legisse; proindeque lectionem suam re-
 tinere. Tum quia lectio alicubi plusculum,
 discrepans in lingua mortua non officit
 quandiu sensus non perit.

2. Circa secundam sectionem de scriptis
 Rabbiniis & eorum libris duo ait Gene-
 brardus, quæ non sunt importuna. Alte-
 rum est ne putet quispiam Libros Rabbini-
 cos esse paucos & rudes. *Nam hic* (prosequi-
 tur ille) *de cunctis artibus, & disciplinis scri-
 pserunt; quin & in suam linguam omnium
 Idiomatum eruditiores Authores verterunt,
 præsertim Græcos, Arabicos, Persicos, ut
 Aristotelem, Platonem, Hipocratem &c. nec
 temere quis affirmaverit, de multiplicitate
 librorum etiam nunc stantium in qualibet
 disciplinarum specie Hebræos cum quibusli-
 bet Gentibus facile posse condere*, sic ait in
 Isagoge pag. 134. Alterum est quod ait pag.
 60. scilicet quod qui in superioribus quoad
 legen-

legendum & intelligendum Rabbinica aliquando se exerceat, etiam melius intelliget Rabbinorum libros quam Biblia. Tum quia in Bibliis res ipsæ sunt obscuriores, & misteriosæ tum quia phraîs & stylus est a nostris sæculis longe remotior.

3. Circa quos autem Rabbinorum libros: *Num eos legi oporteat necne?* Dicam ipse sentio: scilicet oportere quidem legi, & bene notos esse aliquibus Doctoribus Catholicis, sed paucissimis, & ornatissimis nimirum ætate provectis, in solida Theologia funditus eruditis, in moribus & zelo benè probatis. Nam hi dumtaxat (maxime jubente Ecclesia) poterunt tutò versari in hujusmodi libris, qui non sunt majori ex parte nisi senticeta blasphemix, querceta perfidix, & sylva nugarum. Cum tamen Judæi de vera antiquitate populi Dei, & de vera ejus lege antiqua, quam cum predictis semper miscent, atque corrumpunt sæpe præsumant: propterea eos oportet habere bene perspectos ad separandum pretiosum à vili; & eos propriis libris, & proprio Idiomate illuminandos, & revincendos.

DISSERTATIO II.

Didascalico-Hebræa.

PROLOGUS.

Um in animo sit, Deo dante, Hebraici sermonis studiosis saltem pro exordiis suis bene fundatis, uno volumine satisfacere, quatenus ibi simul habeant quidquid de Grammatica, de lexico, de lectione, & scriptione, de dissertationibus, de textu punctato & non punctato, atque Rabbinico videntur conducere; attinere quoque videtur ad eum qui futurus non sit purus Grammaticus aliquid scire cum de sacrorum librorum œconomia, & Philologica observatione, simulque de libris capitalioribus Rabbinorum; ut si forte quis de peritia rei Hebraicæ alicubi pertentetur; non deprehendatur ea ignorasse, quæ certè studioso rei Hebraicæ probum esset omnino nescire. Quæ tamen cum sint varia, & non obvia, me hic collegisse forsitan studiosum non poenitebit.

§. I.

De æconomia & observatione Sacri Textus
Hebraici.

1. **P**rimo igitur sciendum est Biblia Hebraea quatuor tomis solere distingui in celebri illa editione Antuerpiana quæ operâ Christophori Plantini nitide & luculenter est facta. In quibus quatuor tomis viginti quatuor volumina continentur, si nimirum ejusdem voluminis in suos libros subdivisionem non facias. Nam primus tomus continet decem volumina, quorum quinque sunt noster Pentatheucus Moysis; nisi quod more Hebraico, primum verbum libri solet esse titulus ejus, & ideo Genesis dicitur בראשית *Beresith*. Exodus dicitur ואלה שמות *Veelle shemoth*. Leviticus dicitur ויקרא *Vaikra*. Liber Numerorum dicitur מדבר *Medbar*. Et liber Deuteronomii אלה הדברים *Elle Hadebarim*. Quinque vero alia volumina sunt breviora & dici solent מגולות קטונים *Megullot Ketonim*. Quorum Canticum Canticorum dicitur שיר השירים *Shir Hashirim* 2. dicitur רות *Ruth*. 3. A verbo a quo incipit dicitur עיכה *Echah*, idest *quomodo*, & est liber lamentationum, seu

seu Threni Jeremiæ. 4. Volumen dicitur קהלת *Koheleth* & est liber Ecclesiastæ. 5. Dicitur מגילת אסתר *Megilath Esther*, idest *volumen Esther*. Ex quo postremo volumine, & ex observantia fastis & festis Hebræorum apparet verior esse sententia asserens, volumem Esther de canone Judæorum fuisse, licet nonnulli Authores Graves contrarium non improbabiler sensisse videantur.

2. Secundus tomus continet quatuor volumina quæ ipsi apellitant נביאים ראשונים *Nebiiim Reshonim*, idest *Propheta priores*. 1. Ergo volumem dicitur יהושע *Jehoshuah*, idest, liber *Josue* 2. dicitur שופטים *Shophetim*. 3. dicitur שמואל *Shamuel*. Quod volumen in duos libros dividitur; & est noster primus & secundus Regum. 4. Dicitur מלכים *Melachim*, idest, *Reges*. Quod volumen secatur itidem in duos libros, quos nos tertium, & quartum Regum dicimus.

3. Tertius tomus continet sex volumina, quæ ab ipsis ita inscribuntur ספר כתובים *Sepher Ketubim*, idest *liber scripturarum*, quas vocant Hagiographas, seu dictas Spiritu S. Ubi opportuna & curiosa est notitia discriminis, quod Judæi faciunt inter Prophetas, & Hagiographos: dicunt enim, Prophetas eos esse qui vel in somnio, vel

in vigilia extra sensus, & vires visione, five auditione aliqua excelsâ potiebantur: Hagiographos vero eos qui citra omnem raptum more aliorum hominum loquentes tamen ab Spiritu S. intrinsecus movebantur, & excitabantur. Horum igitur Hagiographorum volumen primum dicitur ההלים Theilim, idest, *liber Psalmorum*. 2. Dicitur משלי Meshale, idest, *Parabolæ Salomonis*, five Proverbia 3. Dicitur איוב Job. 4. Dicitur דניאל Daniel 5. Dicitur יזראל Hæzra, idest *Esdra*. Ubi advertendum est; quod Hebræi hic non faciunt sicut nos; qui dividimus 1. & 2. Esdræ: sed 1. Êsdræ & 2. Nehemiæ. 6. Dicitur דברי הימים *Dibre Ajamim*, idest, *verba dierum*, seu Græce Paralipomenon: qui in duos libros dividitur & primus incipit ab Adam.

4. Tomus quartus continet quatuor volumina, quæ ipsi nominant, נביאים אחרונים *Nebim Abharonim* Prophetæ posteriores. Quod si scisciteris: cur libri secundi tomī dicuntur priores Prophetæ; & hi posteriores. Accipe ex Valentino Schildero in radice נבא vocatos esse priores Prophetas primi templi; & posteriores Prophetas templi secundi. Igitur volumen 1. dicitur ישעיה Eshaias. 2. Dicitur ירמיה Jeremias.

3. Di-

3. Dicitur יהוקאל Ezeziel. 4. Volumem dicitur חרי אשר Theri Hashar, idest duodecim Prophetæ minores. Qui ibi sic ponuntur & nominantur חושע Hoshea יואל Joel ימם Amos יונה Jonas מיכה Micheas. נחום Naum הכוק Abakuk צפניה Sophonias חגי Hagæus זכריה Zacharias מלאכי Malachias. Et hæc de integra sacri textus Hebraici partitione, & nomenclatura librorum. Circa quos verbatim tractandos præclaras edidit concordantias quatuor crassis voluminibus comprehensas perdoctus Fr. Marius de Calassio Minorita, & linguæ Sanctæ in Urbe professor.

5. Post quæ priusquam ad alia minutiora scrutinia textus Hebraici procedamus; indicanda sunt tyronibus quædam alia Biblia eos summoperè iuvatura ad Hebraice bene discendum. Siquidem duo habent emolumenta quæ possint eis admodum auxiliari: Alterum scilicet est quod supra textum Hebraicum appensam habet hærentem atque coherentem interpretationem interlinearem latinam, verbatim factam, & toti rigori Hebraico in primis accommodam. Alterum est quod pro exercitatione discendum, appositas habet ad margines juxta singulas lineas radices illas, quæ inventu forent diffi-

faciliores, eo quod in textu aliqua radicalis littera desideretur. Hujus ergo laboris antea valde præoptati Author fuit Xantes Pagninus Dominicanus rei Hebraicæ peritissimus. Ejus tamen opus quod alicubi vel vim magis latinam, vel interdum non constructionem, sed paraphrasim sectabatur, vir alter non minus celebris Arias Montanus castigandam ex Hebraico rigore suscepit, & cum Bibliis Regiis edi curavit; ita tamen ut loca Pagnini, & ejus correctiones caractere discriminarentur, & cuique manerent sua. Ubi tamen, ne aliquid quod esset sacri textus, posset desiderari, Græce adjunxit eos libros novi, & veteris testamenti, qui Hebraice non extabant, superadjecta, nimirum ex Bibliis Complutensibus interlineali latina. Sed quia in ejus præfatione duo attingit, quæ neque illibata prætereunda sunt, neque longo certamine dirimenda; ideo hic obiter duxi insinuanda, ut tanti hominis placitum discitentibus constet. Igitur loquendo de antiquitate punctorum 1. Firmiter tenet, talia puncta cum lingua & ejus caracteribus non fuisse Coeva ut nonnulli quos Valentinus Schilderus in sua præfatione memorat, existimabant. Secundò ait punctorum origi-

nem

nem ab aliis in Esdram revocari, ab aliis verò quod jam communissimum est in Judæos & Scholam Massoretarum, qui ad sæculum quintum à Christo vel ad sæculum nonum, ut alii, in hac re laborarunt, ut etiam in primis nostris dissertationibus satis prælibatum est, & pro tyronibus plusquam satis. Secundum punctum, quod ibi attingit, est gravissima illa controversia de corruptione textus Hebraici. In quâ nedum ipse sustinet tam exemplaria non punctata, quàm punctata esse plane incorrupta, eo quod plura manuscripta, & impressa, quæ penes se habebat, essent concordia; sed insuper multis objectis sibi a quodam Erostrato satisfactionem parat. E contra vero est alter Hispanus notæ quidem non inferioris, scilicet noster Doctissimus Salmeronius, qui prolegom. 4. data opera, & certamine promovet, & defendit corruptionem textus Hebraici. Quem proinde multa Doctorum manu jam stipatum quisque tuto poterit confectari. Quod si quis malit Arias Montanum sequi; pergat libenter dum vulgatæ fartatecta conservet. Nihil enim hactenus super ea re sacrosancta definivit Ecclesia, ipso Salmerone etiam teste, qui ait dum in Tridentino actum est de scriptura-

R 3

au-

authentica, nullum de Hebræis, & Græcis fontibus factum fuisse sermonem.

6. Secundo præter relatas capitaliores partes textus Hebraici oportebit observare nonnulla, in quibus à nostræ Vulgatæ more recedit; ne confusione laboret quisquis ad nudum textum Hebraicum se convertat. Igitur 1. In initio Pentatheuchi sic illum appellant חומשי תורה חמשה חמשה *Hamissah Humeshe Thorah*, idest, *quinque libri Pentatheuchi* legis, sive ut vertit Schilderus quinque quintæ partes legis. 2. In quibusdam, canticis psalmis Job &c. Rithmus aliquis observatur, & aliqua ligatura sermonis: cujus priscae leges jam ignorantur. De poësi verò recentiori late Genebrardus, Bellarminus, & Barthollocius post Eliam Levitam. 3. In Threnis, seu lamentationibus Jeremiæ ordine Alphabetico Hebraico aliquando triplicato (idest, per terna elementa) procedit: Quemadmodum poni & cani solent de more in lamentationibus talia nomina litterarum. Ibi tamen in capite 3. abnotavi contra Ordinem Alphabeticum positam esse, prius litteram ד, quàm litteram y sine ulla notatione marginali: quod mirum esse non definit; sed potius casuale reor quàm mysteriosum. Similiter Psalmus centesimus decim-

decimus nonus apud Hebræos & 118. apud Latinos dicitur & est *Alphabeticus*: quippe per Octona elementa, totius Alphabeti litteras suis versiculis anteponit. Variatio autem numeri inter Hebræos simul atque Latinos inde provenit, quod Psalmus nonus apud Hebræos secatur in duos. 4. Quædam pars sacri textus tùm apud Daniele extat scripta characteribus quidem Hebræis, sed sermone chaldaico. 5. Non invenitur in canone Hebræorum Prophetia Baruch, Liber Sapientiæ, Liber Ecclesiastici, Liber Tobix, Liber Judith, & duo Libri Machabæorum (qui omnes extant Græce) sicuti etiam in Daniele bona pars capituli tertii & cap. 13. usque in finem Hebraice non inveniuntur, sed ex Teodotionis interpretatione desumpta sunt. 6. Liber psalmodum, qui in vulgata circumfertur non est ex interpretatione S. Hieronymi, sed septuaginta Interpretum, eo quod eorum usus & cantus esset receptissimus; apud Hebræos vero in quinque libros notis Rabbincis divisus est. Ita 1. usque ad Psalm. 42. Secundus usque ad 73. Tertius usque ad 90. Quartus usque 107. Quintus usque in finem. Similiter in libro Job duas medietates indicant notis Rabbincis scilicet in vers. 16. cap. 22.

7. Tertio observanda sunt nonnulla, quæ præter textum Hebraicum reperiuntur in Bibliis. 1. Circa titulos & citationes librorum solet esse varietas: nam alii libri (prout supra adverti potest) habent pro titulo primum verbum ut Berescith, alii Authorem ut Jeremias: alii materiam, & argumentum ut תהלים Theilim, idest, Psalmi: alii a præcipuis personis, quarum fit mentio v. g. Liber Judicum. Quando vero præter titulum totius voluminis invenitur in sinistra pagina superscriptum aliud verbum, illud esse solet unum ex illis magis signatis, quò lectio, seu sectio incipit 2. Circa litteras, quæ vice numeri fungi solent; quadruplici tenore inveniuntur. Nam illæ quæ perpetuò situ occupant in capite, sinistram paginam sinistrorsum circa angulum, folia tomi designant. Secundo: litteræ minutiores quæ ad latus angustius seu margine brevioris paginæ de quinque in quinque unitates crescunt intra quodlibet caput; versiculos signant: non secus ac per Decades Virgiliani versus numerari solent. Tertio. Litteræ illæ, quæ in latiori margine habentur, numerant caput currentis voluminis, atque cum litteris tituli numerus correspondet. Quarto; quando vero titulus

tulus libri in superiori parte gaudet duplici numero, aut littera separata, dividitur ille liber in duas; & prima littera librum, secunda vero caput designat. Quando vero numerus quindecim ponitur, explicatur per ו ne Dei nomen יי usurpetur. 3. Frequentissimum est in Hebræis Bibliis facere, quasi quandam divisionem, & spatium capituli inibi triplicando, triplex *Pe* grandiusculum sic פ פ פ aut triplex Samech eodem situ ס ס ס circa quem morem. Nota 1. Tale quidpiam aliquando initio capituli; aliquando in medio capite usuvenire. 2. Intra ipsum caput jam litteram ם jam litteram ם initio versiculi reperiri. 3. Litteram ם denotare quid clausum, & angustum. Litteram vero ם quid apertum & latum: quare pro versiculis littera ם cingendum; littera ם dilatandum esse spatiolum denotat. In majoribus autem separationibus, quas פרשיות *Perashioth* ipsi vocant, ponunt eandem litteram triplicem, sed nonnisi idem similiter denotantem. Quare quidem forte ad contrahendum aut dividendum suas lectiones legis, aut taxandas pausas sunt distributa.

8. Quarto margines textus Hebraici multa continent præter numeros jam relatas, quæ

quæ ab Hebraice studioso ignorari non debent. Igitur 1. dicendum est de קרי Keri *LECTIO*, & כתיב Ketib *SCRIPTIO*. Quæ verba denotant variam lectionem, scilicet verbum aliquod aliter scribi in textu, quod notatur quodam obelo, seu circulo supra vocem & aliter legi in margine, cujus signum est ׀ Circa quam varietatem legendi, & scribendi vix est quid liquidum; quia Thalmudistæ ajunt, fuisse revelatas Moyfi tredecim dictiones, quæ scriberentur, & non legerentur, & quæ legerentur, & non scriberentur. Rabbinii posteriores ajunt innumeras, quæ extant fuisse ipsi revelatas. Liber Rabbinicus *Tikon Sopherim* scripturas alicubi corruptas, & correctas esse testatur. Cabbalistæ totam scripturam sine partitione dictionum fuisse unum tractum putant. Posteriores jam Doctores has lectiones varias marginales tribuunt correctioni Massoretarum. An vero hæc fuerit correctio corruptionis; an sananda, sed varia electio de fecunditate sanctæ linguæ profecta? Arias Montanus hoc secundum tenet quippe qui militat pro textu Hebræo incorrupto; Salmeronius vero multo pondere, & eruditione defendit primum.

num. Id autem quod Bellarminus censet; scilicet, quod in hoc Keri, & Ketib solum notatur; quod vox marginalis legenda est cum eis punctis, quæ extant in textu, non tam certum videtur eo quod litteræ marginaliter interdum adjiciuntur, quæ non rite eidem punctuationi accommodari possunt. Quamobrem cum sæpè notetur in margine superfluitas litteræ per vocem אבתי *Father*; & defectus litteræ per vocem אסר *Hasar*, & aliæ transpositiones litterarum, quæ momenti sunt, observentur; potius opinandum est fuisse veras corruptiones, quæ observatæ sunt quibusdam in locis; licet propter reverentiam textus expuncta non fuerint loca correctæ. Insuper si quæ littera in textu, grandiori (quod sæpè usu venit;) vel minori, quod rarius, figura invenitur in margine; notari solet magna sic רבותי & parva sic: ועיר De quo postea invenies item alias voces cum hac breviatura præcedenti ׀ ut indicet sic legi in alio libro & ׀ quæ, *hactenus*, vel *hucusque* significant &c. fortasse indicantes; ubi terminanda, vel pausanda est aliqua lectio Moyfis aut Prophetarum. Quoniam Hebræi suam legem, & Prophetas in lectiones divi-

divisam habent: quæ divisio in lege ostenditur per פ & ס triplicatum, ut monui; & in singulis his lectionibus, quas vocant פטרות titulum figunt in pagina sinistra, & sumunt de aliquo verbo posito in aliqua ex primis litteris cujuslibet separationis, seu פרשה *Parashac*. Non tamen sic faciunt in Prophetis, ubi nec separationes faciunt, nec titulum lectionis figunt in capite paginae sinistrae; sed in utraque invariabiliter scribitur nomen Prophetæ, & solum ad marginem appingitur, ubinam sectio incipiat v. g. הפטרה ליום שני של ראש השנה *Hapetorah Leiom Shenî Shel Rosh Hasbanah Lectio ad diem secundum principio anni* sine alligatione ad initium capitis; sed juxta partitiones suas & intra, vel post aliquem tractum apparent illa duo elementa י"י, quæ compendiose significat *hactenus*: Unde apparet, eò usque dumtaxat saltem uno tractu legendum esse. Et quidem harum omnium lectionum pro toto anno juxta consuetudines Sinagogæ, & Nationum ad finem tabulas texunt, ut videre est in editione Antuerpiana.

9. Quinto inveniri solent tam in fronte alicujus tomi, quam in fine alicujus voluminis tum aliquæ lineolæ Rabbiniçæ: tum ali-

aliquæ etiam Hebraicæ. Priores quidem in fronte tomi apponuntur, typos, personam, & locum editionis indigitant; dum vero sunt in fine voluminis, nihil aliud significant, quam summam versiculorum talis voluminis diligenter collectam, atque subductam; necnon capitula, separationes, & divisiones diligenter observatas, & alias si niles notationes cum aliqua fausta adprecatiuncula. Ad finem vero libri Job Rabbiniço caractere dicitur: *Absolutus est liber Job laus Creatori mundi. Amen*: & ad finem Ecclesiastæ Rabbiniço caractere repetitur sententia qua liber clauditur à grandiori littera ט dicendo nimirum. *Finem loquendi omnes audiamus. Deum time, & præcepta ejus custodi; quia hoc est omnis homo, & duobus verbis sequentibus notas numerat.* Litteras vero Hebræas, licet in fine Danielis numerales quoque observationes importet; tamen in fronte primi tomi opportunas de lege sententiolas pingit; atque in fine tertii tomi, postquam de opera typicâ Plantinianâ, & Bombergica testimonium ponit ad annum 320. in minori supputatione Hebræorum qui nobis est 1560.; Deo benedicit, *quia misericordiam suam non amovit in editione hac; nec eam impedire permissus est* Sa,

cap. 10. vers. 35. lit. נ inversa in dictione כנסת & etiam נ suspensum in dictione משה ubi littera נ suspensa invenitur supra dictionem : de quò sitû etiam Judæi sibi creant magnum aliquod significatum . Verumtamen irridendi sunt : quippe ibi vel fortuita typorum mutatio primò originem dedit ; vel si industriosa ; non est credenda nisi corruptim inducta à fursure Rabbinico , quasi per reversam litteram fugam inimicorum Dei declararent . Et Nun suspensum Judic. 18. vers. 30. ut eam pro arbitrato legentes , sub eodem verbo Moysen , & Manassem accommodarent . Quod firmatur validè ex Joanne Terentio , qui , cùm referat Masoretas dicentes , Psalm. 107. septies reperire Nun inversum ; ipse observavit in tali Psalmo nullibi Nun inversum , & alicubi vers. 25. & 28. quos citant ; neque Nun ali- quod reperiri .

3. Tertio Genes. 23. vers. 2. invenitur littera נ minuscula , ubi inducitur Abraham addeflendam Saram . Et hic ridiculi nugantur ipsi Rabbinæ , non secùs ac sunt admodum fabulosi in conjectando mysterio super quindecim vocibus , in quibus consona contra morem supernè punctatur decies in Pentatheuco , quatuor in Prophetis , & semel in Ha-

Hagiographis . Quorum insanias attigisse est satis , propter curiosos , sed contemnerè præstat propter prudentes .

3. Quarto invenitur Isaia 9. vers. 7. ם finale pro Mem aperto in dictione לברכה Lemarbeh , ubi sermo est de adventu Messia , & etiam Neemia 2. vers. 13. invenitur Mem apertum ubi deberet poni Mem finale & clausum sic אשר הם Ubi sermo est de Jerusalem habente muros disruptos . In quibus apparet aliquid commentitium : quippe Rabbinæ in Gemmara , in tam luculento loco Regni Messia Mem clausum poni interpretantur , ut omnia ea in suo Eczechia claudi , & impleri sustineant . Unde constat , quomodò ipsi nedum comminiscantur sed forte etiam sibi cudant sua mysteria : Neque enim aliter credendum est homini serio , evenisse in substituendo Mem ruptum pro clauso , quando sermo est de diruptione murorum Jerusalem : quod tanquam inventum ingeniosum ab ipsis credi , & teneri non improbabiler putandum est . Quàm autem fundatè hæc a nobis sint modo dicta , facilè credet quisquis Salmeronium proleg. 4. & alios Doctores de corruptione textus Hebraici legere velit . Quas omnes Rabbinorum quisquillas non gravatè transcurramus

faltèm properante gressu ne curiositati discentium negotium facefferent; & ut vere amarent, negligant, & contempnant, quæ non nisi contemptu sunt digna. Videantur si placet Joannes Terentius ad finem Grammaticæ Chaldaicæ, caute tamen cum sit Heterodoxus, & non bene sentiat de Doctoribus Pontificiis, & (caute etiam) Drusius in *Judices* cap. 18. pag. 140.

5. De Accentibus verò, qui sunt alii apices in multimodâ varietate per tota Biblia Hebræa respersi, egerunt Elias Levita, Sebastianus Munsterus, Buxtorphius in thesauro suo lib. 1. cap. 5. pag. 28. & lib. 2. cap. 23. pag. 598. Joannes Terentius de recta lectione linguæ Hebrææ. Bellarminus, & quædam venustæ tabulæ ad finem ejus Grammaticæ adjectæ, & alii. Nos vero neque omnino rem persequi volumus, neque omnino præterire. Non 1. Tum quia etiam in numero & classe talium Accentuum video dissidentes Authores: tum quia ipsimet Judæi teste Bellarmino cap. 6. fatentur se propter sua peccata de legitimis Accentuum sedibus, & officiis ignaros esse. Atque reapse credi est admodum facile, eadem jacturâ qua prisca Poësis eorum periit, musicam quoque & germanos accentus quos

vocant tonicos, simul interiisse: tum denique, quia cum nostra sententia sit, etiam in eorum vocalibus usurpandis moderatos, & non superstitiosos esse pro fine, videlicet, ad quem Sacras Scripturas indagamus; longe potior ratio est ad ressecandam turbam accentuum, qui ad quadraginta circiter excrescunt: putamus enim, Rabbinos (notatos jam ut largos decimatores aneti, & cimini relinquendo graviora legis) in iis accentuum, imo & vocalium apicibus excurrisse largiores. In qua quidem opera habent sibi Hæreticos multum adstipulantes Fosteros, Buxtorfos, Terentios, Munsteros, & alios plures: qui cum verum spiritum exuerint; ad litteram toti se converterunt, accusantes catholicos de imperitia linguarum. Qui tamen homines infelices planè non vident nostros homines de Spiritu S. mensurâ linguas temperate excoluisse; eas tantum eo loco tenentes & ea manu tractantes, quæ lucem aliquam alicunde adferant, & torturas suæ falsæ interpretationis nobis satis declarent: cujusmodi homines intra nos fuere quàm plures, & illustrissimi, ut Arias Montanus, Liranus, Pagninus, Sixtus Senensis, Galantinus, Genebrardus, & alii. Non vero a nobis tractan-

tur eæ linguæ sub mille Grammaticationibus, & observatiunculis implexis, quæ in linguis vetustissimis, & sepultis raro valent plusquam cerebra hujusmodi Philologorum: qui sententias veræ pietatis deferentes in hujusmodi spinetis cruenti, & cruentantes lamentabiliter fatigantur.

6. Non 2. scilicet, omnino præterire hos accentus, ne potius ex ignorantia aut desidia credantur omitti. Itaque revocanda huc ea quæ in Grammatica capit. 3. cursim attacta sunt. Accentus est triplex Rhetoricus, videlicet, Musicus, & Grammaticus. Rhetorici officium est vel syllabam retinere, & frænare, quod facit Accentus Metegh, qui est virga deorsum pendula sub hac forma ׀ vel syllabam protrahere ad aliam ut faciat Mac-caph, qui est virgula transversa sic jungens כל-גוי Huc propter similitudinem lineæ transversæ revocari potest Raphe, licet non sit Accentus nec pingi soleat, eo quod subintelligatur, ubi non est Daghes. De Mappic satis in Grammatica diximus. Est ergo figura Raphe in hunc modum ׀ quæ quidem notari debet pro Epistolis Judæorum cursivis, in quibus usui esse solet pro voce Barbara suis characteribus declaranda: siquidem Raphe indicat subjectam sibi litteram mollius

lius pronuntiari debere. Accentus vero Musicus & Grammaticus *Tonici* dici possunt; quia Musicus tonum cantus; Grammaticus verò tonum pronuntiationis ostendit: dividunturque in Reges atque Ministros. Reges illi sunt qui quasi potestatem habent supra spiritum proferentis dum sic vel aliter eum sistere jubent. Ministri verò, qui spiritum oris quasi deferentes, & administrantes, orationem continuant. Quæ quidem officia præsertim tam multiplicia cum malè, & inutiliter discerni jam possint; præstat tantos Reges, atque Ministros cernuo venerari silentio, & ad eos solum accentus, qui syntactici dicuntur, & periodos more nostro distinguunt sermonem convertere. Circa quos primus dicitur Soph Pasuk, vel Siluk qui est hujusmodi ׀ figura non distinctus ab Accentu Rhetorico Metegh; distinguitur tamen ab illo: tum quia ubi duplex figura hujusmodi invenitur prima est Metegh, secunda vero Siluk: tum quia ubi unica est semper est Siluk: tum quia Siluk in penultima & ultima solum habet locum; & dum claudit periodum duo-crassiora puncta sibi subnectit sic: ׀ Secundus Accentus dicitur Athanach & est hujus figuræ ׀; servit vero quasi colon perfectum, sive duo

Hebræa distincta est a veteri Testamento. Præterea totum testamentum novum (præter versiones Syriacas, Arabicas, Æthyopicas &c.) Hebraico caractere scriptum extat, licet Syro aut Chaldæo idiomate; & Græca quoque achatina interpretatione subnexâ. Sciendum est 2. In vetus testamentum dari quoque Paraphrasim Chaldaicam Hebraicè appellatam *Targum*: quod, si Libros attendas est triplex; scilicet Pentatheuchi, Prophetarum, & Hagiographorum, quos jam supra explicuimus. Si Authores consulas, etiam est triplex: quia Rabbi Onkelos fecit Paraphrasim Pentatheuchi; Rabbi Jonatan Paraphrasim Prophetarum priorum & posteriorum, & Rabbi Joseph Cæcus Targum Hagiographorum, quamvis circa hos Authores nonnulla sint quæstiunculæ quæ videri poterunt in Serrario in Prolegom. cap. 14. & in Opusculis cap. 16. Rabbinis prioris, & apud Lucam Brugensem tractatu de usu paraphrasim Chaldaicæ. Si vero Targum dividas ratione stili aliud dicitur Babilonicum, aliud autem Hierosolymitanum, quæ tamen simul edita sunt Venetiis, & solo stilo & idiomate discrepant.

2. De Talmud verò 3. Sciendum est Tyroni, neque textum esse, neque Paraphrasim,

sim, sed corpus doctrinæ Rabbinorum: dividiturque in duas partes quarum prima dicitur משנה *Mishnah* seu *lex secunda*, ut ipsi vocant, quia eam putant oretenus acceptam a Moyse in Sinai tanquam explicationem legis scriptæ; & quam primus litteris tradidit Rabbi Judas Anasi alias Hakados, qui ad id sapientes de omnibus regionibus congregavit anno 3949. Secunda pars dicitur גמרא *Gemara* quæ est expositio, seu glossa Mishnæ, & quam Rabbi Asche, & Rabbi Rabbina addiderunt anno 4174. Dividitur in sex Ordines scilicet. 1. De terræ nascentibus. 2. De anni temporibus. 3. De Matrimonio. 4. De causis & judiciis. 5. De Sacrificiis. 6. De mundatione contaminatorum. Singuli hi sex libri dividuntur in suos tractatus; rursus in capite, quæ à primis dictionibus denominantur; & rursus capita in minores consuetudines aut ritus. Super Talmud edidit commentaria ad Mishnam *Rambam* seu Rabbi Moyses filius Maimonidis; & in Mishnam, & Gemaram Rabbi Sinson &c.

3. De Kabala Tyroni sciendum est 4. quod est vox, ortum ducens a radice קבל *Kabal* idest accepit, unde *Kabala* idem est ac acceptio; & ejus correlativum est מסרה *Masrah*

Massoret, idest, *traditio*, quia Kabala nihil aliud est quam doctrina accepta per traditionem. Hæc ergo est triplex apud Judæos
 1. Dicitur doctrina Patrum, quæ ab Adam oretenus trãducta est ad posteros, cujus vix extant ulla vestigia nisi pauca sententiæ, quæ פיקי אבות Piske Aboth *capitula Patrum* inscribuntur: cujusmodi sunt septem illa præcepta Noe, quæ memorat Schilderus in radice צוה *Tsavab*. Secunda Kabala dicitur a Judæis Lex oretenus tradita Moyse, quatenus hic in Monte Sinai ex ore Dei didicit legis expositionem; ne præcepta aliqua apparerent obscura, & pugnantiã. Hanc ferunt perpetua traditione usque ad suum Talmud supra relatam pervenisse, quatenus Moyses Josues; Josue septuaginta Senioribus: Hi Prophetis prioribus Samueli, & cæteris: Hi Prophetis posterioribus: Hi viris Sinagogæ Magnæ: Hi suis Successoribus usque ad Talmud ubi has traditiones collectas dicunt. At quam fidem mereantur ipsæ traditiones ostendunt. Tertia Kabala dicitur de mysteriis quæ recentiores Judæi in libris legis & Prophetarum sibi comminiscuntur, nugaciter observando & transponendo alicubi aliquas litteras, ut ea sibi cudent, quæ volunt; dicentes v. g. Mundum dura-

duraturum sex mille annis dumtaxat: quia in primo versu Genes. & quæ mille signat, sexies invenitur. Quod genus Kabalæ si sistat in Anagramatismo solo res erit ludi, non omnino damnandi; si pergat ad concinnandas tabellas, erit ridicula & nocens; si demum Dæmon sub hac larva superstitionis se contegat, execranda est. De hac Kabala ubertim differuerunt Joannes Picus Mirandulanus, & Galatinus.

4. Denique aliquid sciendum est Tyroni de Massora quæ idem valet ut nuper dicebamus ac מסורה *Massora*, idest, *traditio* seu doctrina ad posteros sine litteris tradita. Ubi quamvis videatur, quod explicata Kabala, Massora quoque explicata est propter correlationem; id quidem ex parte verum est; non tamen ex toto, quia *Massora* hæc non est sine scriptura & litteris: Siquidem *Massora* nihil aliud est quam doctrina critica à priscis Hebræorum Doctoribus circa textum Hebræum Sacræ Scripturæ operosè inventa, qua versus, voces, & litteræ ejus numeratæ omnisque ipsarum varietas notata, & suis locis indicata est, ut constans & genuina lectio servetur; Itemque Scholia, seu annotationes, & observationes marginales textui Biblico adjectæ,
 de

de quarumdam dictionum litteris lectione, numero, aliisque affectionibus. Quæ quidem cum prius ore tenens inter suos Doctores circumferrentur (unde Massoræ nomen advenit) postea litteris mandata sunt, & cæteris libris comprehensa per quosdam Judæos Tyberitas in urbe Tyberide habitantes: qui inde Massoretæ compellati sunt, & quos aliqui ponunt ad sæculum quintum. Alii vero non ante sæculum nonum id præstitisse arbitrati sunt. De quorum opere scripsit Elias Levita opus quod inscripsit מסורת המסורת *Massoreth Hamassoreth*, idest *traditio traditionis*, quatenus ipse in suo libro tradit & edisserit quid olim præstiterint Massoretæ ne traditio suorum interiret. Et hæc de iis capitalioribus notitiis, quas tyro Hebraicus ignorare non debet. De aliis vero libris; tum Hebraice; tum Rabbinice scriptis præter indicem librorum mox secuturum; Julius Bartholoccius in sua Bibliotheca Hebræo-Rabbinica & Carolus Imbomatus in sua Bibliotheca Latino-Hebraica affatim satisfaciunt.

I N D E X

LIBRORUM RABBINICORUM

EX GILBERTO GENEBRARDO.

ארבע ועשרים גדול. Vigintiquatuor (libri Scripturæ) Magni. I. cum Commentariis, præsertim R. Selomo Jarchi. & R. Abraham Abben Ezra, Targhum Chaldaica, Massora majore & minore.

ארבע ועשרים קטן. Biblia minora. I. sine superioribus commentariis minore forma.

חמש עשרה חנוכה Pentatheuchum cum Targhum, sive Chaldaea interpretatione Onkelos.

ר. משה בר נחמן R. Mose Nahaman.

ר. לוי בן גרשון R. Levi F. Gershon.

ר. שלמה יצחקי R. Selomo Isaacides.

חמש מגילות Rabboth cum quinque voluminibus *Rabboth*, vocant *Bereschit Rabba* q. Genesis magna (i. fusius explicata) Semoth Rabba q. Exodus magna &c. Quinque volumina, Cantica, Ecclesiastes, Ruth, Threnos, Ester, mysticè exposita.

צדור המור Tseror hamor, fasciculus Mirrhæ e R. Abraham.

מכילתא Mechilta . Commentarius quidam in Exodum .

ספרא Siphra in lege .

ספרי Siphre in legem . Aliquando citantur Siphrae Midrasim q. libri allegoriarum .

תנחומא Tanhuma , alias ילמרני Jelamedeni q. *docet me* com. in legem .

שאלתות Secltoth . Commentarii alii in Jegem .

פסיקתא Pefikta in legem .

ר. חזקוני R. Hizkuni .

אקדא יצחק Akdath Isaac q. ligatio Isaac .

מרכבת המשנה Quadriga Misnae .

בחי Bethaiiai .

תולדות יצחק R. Isaac Caru in Pentatheuchum .

ראקנאט Rakanat .

זוהר Zoar , liber cabbalicus . R. Simeon Ben Johai .

ציוני Tsjoni .

ילקוט Jalkut in tota Biblia .

מדרש שמואל Midras Samuelis .

מדרש משלי Midras Misle . 1. Proverbiorum Salo .

חומש עם תמלות Genus Pentatheuchi .

ר. יעקב בעל הטורים ונמטר יאות R. Jacob

Au-

Author ordinum , & numerationum Cabballicarum .

פרפראות Parpharaoth . Collectio rerum subtilium .

ר אליה מורתי R. Elias Orientalis .

דרשותה שם טוב Allegoriae R. Semtob .

כפתולי על התורה Naphtuli super legem .

מכלול Michlol . Grammaticum opus R.

David Kimki .

רשיש Radices , lexicum ejusdem .

ד יקדו קיס Grammaticae variorum .

מקנה אברהם Mikne , (q. peculium) Abraham .

מתורגמן Methurgheman . Lexicon Chaldaicum Eliae .

אוהל מועד Tentorium conventus .

מחברת עמנואל Mahbereth Emmanuelis .

אלימלך Elimelech .

קונקורדנצי Concordantiae R. Nathan .

תלמוד בבלי Talmud Babilonicum .

תלמוד ירושלמי Talmud Hierosolymitanum .

עין יע קיב Oculus Jacob , collectaneorum Talmud pars prior .

בית יע קוב Domus Jacob pars posterior .

רב אלפס Rab. Alphes Epitomista Talmud .

שער השמים Porta Caelorum , R , Meir .

de

de naturali historia animalium , mineralium
Meteororum &c.

Rablenu Mose bar
Maiemon . Epitome Talmud lingua pure
Hebraica .

Aruch Lexicon Talmudicum R.
Nathan .

More Nebuchim q. Doctor
dubiorum è R. Mose Ægyptio .

Milhamoth Adonai q. Præ-
lia domini e R. Levi Gersonis F. contra
gentes .

Cozri e R. Juda Levita de con-
versione Regis Cuzar .

Ros amana q. caput fidei .

Sepher Emunoth q. liber
veritatum .

Hazuth Kafe .

Hikkarim q. radices, videtur esse

R. Joseph Albo de articulis fidei .

Derech Emuna q. via veritatis.

Or hammim q. lux populorum

e R. Abdia . Species Physicæ .

Or haniim q. lux pauperum .

Sepher jet sira liber formatio-
nis , Abraham Authore .

Saare ora Portæ lucis , liber
Cabbalicus .

מערכת

Maarechet elahuth q. or-
dinario Divinitatis .

Miloth haggaijuts .

Mibhar Mippeninim q.
electio præ gemmis .

Sepher haijasar q. liber recti
R. Tam .

Pirke . R. Eliezer .

Josphon historicus .

Sepher Kerithuth liber de
repudiis .

Naghalath Aboth q. hære-
ditas Patrum .

Perus hammisnijoth. Ex-
positio contextuum Talmudicorum .

Othioth R. Akiba litte-
ræ R. Akiba .

Tisbi. Lexicon Rabbinicum Elię .

Sepher habbahur , liber ele-
cti Elię (de re Grammatica .)

Sepher hammispar Arith-
metica .

Mistam le David .

Lefon limmudim q. lingua
Doctorum .

Saare tefubà R. Jona de
pœnitentia .

Peri haijagon fructus laboris .
פר עולם

do feculi .
Seder olam chronicon q. or-

do feculi .
Halicoth olam q. itinera-

feculi .
Iggheret baale haiim .
Epistola animantium .

Misle fualim parabolæ vul-

pium .
Meshal hakkadmoni pro-

verbia antiquorum .
Saar hassamaim q. portæ

Coelorum .
Ben melech vehannazir,

q. vermis
Tolahath Jacob q. vermis
Jacob .

Saare hagghemul portæ re-

tributionis .
Maffahoth R. Beniamin .
Itinerarium R. Beniamim .

Massecheth purim tracta-

tus de festo Phurim .
Abodath hallevi , de mini-

sterio Levitarum .
Igghereth harambam . Epi-

stola . R. Mose ben Majemon , de Astrologia .
Iihus hatsadikim , stemma

justorum .

מעין גנים

Manjan gannim , fons hor-

torum .
Kebod elohim , q. gloria
Dei .

Ben-Sira , sententiæ Ben hira .
R. Selomo Jarhii

in 24. libros Biblicos .
R. Selomo Atanaja in

psalmos .
Majemoni Epitome Talmude R.

Mose Majemoni five F. Majemon .
Seder Tephiloth , ordo pre-

cum genus Breviarii .
Mahzor , Genus Breviarii .

Melecheth Iggaion , ars
Logica & R. Simeon .

Hocmath hakkocabim ,
Astronomia .

Tabnith hassamaim ,
Sphæra è R. Abraham benhaja .

Melecheth hammispar .
Arithmetica è R. Elia Orientali .

Ruah hahen . Phyfica R. Joseph
Tibbon .

Cabuenaki q. modius puræ fa-

rina R. quidam in Proverbia .
Colbo , liber explicans omnes ri-

tus Ecclesiasticos Judæorum .

Et

Et hæc de omni præceptione, & notitia Hebraica, & Rabbinica, quæ pro institutione collegi potuit.

Supponendo ergo quòd circa elementa Chaldaica, & Syriaca poterunt conducere Montanus, Munsterus, Mercerus, Ambrosius Jesseus in sua introductione in linguas Orientales. Posterius in Alphabeto duodecim linguarum; oportebit ultra Lexica Kinki, Pagnini, Reuchlini, Elia, Terentii &c. se exercere in Lexico Sebastiani Munsteri cui nomen est עירוך; in Vocabulario David de Pomis, & in Lexico Pentaglotto Valentini Schilderi, & aliis in quibus pro Rabbinico sermone sit copia. De interpretibus vero Sacræ Scripturæ unum ipse vidi inter alios, qui etiam ultra alios, præter veteres nostros Montanum, & Abulensem, in Rabbinicis valde versatus est, scilicet P. Nicolaus Serarius. Vale.

F I N I S.

Triplex Alphabetum Hebraicum, Rabbinicum, & Cursivum in Manuscriptis Judæorum.

Item tractus R. D. Kimbi sum Lessonæ Joelis 3.

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ ק ר צ ן *Hebraicum*

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ ק ר צ ן *Rabbinicū*

א ב ג ד ה ו ז ח ט י כ ל מ נ ס ע פ ק ר צ ן *Cursivum*

ק ר ש ת

ק ש ת

ק ש ת

Haiamim Beahharith Vehaia Kemo . Ahharichen Vehaia

והיה אחריו כעו והיה באחרית הימים :

Bekereb Ki Vidapthem sheamar lephi Ahharichen Veamar

ואמר אחריו לפי שאמר וידעתם כי בקרב

Jediphah Velo Thadphu attá Amar . Ani Israel

ישראל אני : אמר עתה קדעו ולא ידעו

Aval lephanai Vethehhetu Thashutu Hod Ki Schelema

שלמה כי עוד קשובו וקחםלו לפני

Othi shethadaphu zeman fabo Haiediha Zoeh Ahhari

אשרי זאת הידועה יבא וזמן הקדעו אות :